

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Ivana Medková

OBĚTI DOMÁCÍHO NÁSILÍ A TRESTNÍ PRÁVO

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Marie Vanduchová, CSc.

Katedra: Trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): leden 2009

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze dne .....

Podpis .....

OBSAH:

Úvod	1
Pojem „domov“	2
Pojem „násilí“	
úvod	3
psychologický pohled	4
kriminologický pohled	7
trestněprávní pohled	10
Pojem „domácí násilí“	
úvod	11
definice	11
druhy domácího násilí	13
fyzické násilí	13
psychické násilí	15
emocionální násilí	17
sexuální násilí	17
ekonomické násilí	23
shrnutí	23
příčiny vzniku domácího násilí	24
statistika	24
závěr	26
Problematika oběti	
obecný pohled na problematiku oběti - viktimologie	26
problematika oběti domácího násilí	27
úvod	27
děti jako oběti domácího násilí	27
ženy jako oběti domácího násilí	28
staří lidé jako oběti domácího násilí	29
muži jako oběti domácího násilí	30

Trestní právo a domácí násilí

mezinárodněprávní úprava	31
právní úprava v ČR	32
Ústava ČR a Listina základních práv a svobod	32
trestněprávní úprava	32
trestní právo hmotné	33
trestní právo procesní	52
zákon č. 137/2001 Sb.	56
zákon č. 209/1997 Sb.	57
zákon č. 273/2008 Sb.	58
zákon č. 200/1990 Sb.	59
hodnocení platné právní úpravy	60
zahraniční právní úprava – Velká Británie	63
Závěr	65
Seznam literatury	66
Resumé	67

Úvod

Cílem této práce je v první řadě, pokusit se pochopit „domácí násilí“, tak abychom mohli dále zkoumat, nakolik je tento společensky nežádoucí jev uchopitelný trestním právem, resp. zda je vůbec možné tento jev trestním právem efektivně postihnout, popř. zjistit co nám v tom brání.

K tomu je dle mého názoru důležité, zabývat se též pojmy „domov“ a „násilí“, jež jsou v podstatě pojmovými znaky násilí domácího, a to především prostřednictvím psychologických a kriminologických teorií násilí, resp. kriminality a trestněprávního pohledu na násilí, který z těchto teorií v podstatě vychází. Na tomto základě by pak mělo být možné, alespoň rámcově, pochopit kde má existence násilí v rodině (a nejen tam) své zdroje.

Dále bych se chtěla zabývat problematikou domácího násilí jako takového. Půjde především o druhy násilí, které se v rámci domácího násilí objevují, jako je násilí psychické, fyzické, sexuální, ekonomické a emocionální. Také o definici domácího násilí včetně jeho charakteristických znaků a v neposlední řadě bude též pojednáno o teoretických příčinách vzniku tohoto jevu, které se již nezaměřují pouze na násilí, ale přímo na násilí domácí (v podstatě se však tyto teorie značně překrývají). Součástí této práce je také určitý výběr ze statistických údajů týkajících se domácího násilí, které jsou v současné době k dispozici.

V další části se pak budu zabývat problematikou oběti, a to jak v rovině obecné, viktimologické, tak jednotlivými oběťmi domácího násilí (děti, ženy, senioři, muži) zvlášť. Půjde především o jakousi základní charakteristiku těchto obětí ve vztahu k domácímu násilí, resp. jaké faktory přispívají k tomu, že se tito jedinci stávají oběťmi, jaké jsou jejich možnosti řešit situaci ve které se nachází apod., v neposlední řadě chci též zdůraznit skutečnost, že postavení obětí domácího násilí se od postavení obětí jiné násilné kriminality značně liší.

Převážná část této práce však bude věnována právní úpravě, resp. těm oblastem práva, které mají s domácím násilím a ochranou jeho obětí nějakou souvislost. Půjde jak o krátké nastínění situace v oblasti mezinárodního, popř. evropského práva, tak především o úpravu trestního práva hmotného a procesního, a dále též o další instituty, které se jakkoli vztahují k obětem domácího násilí jako je například vykazání, odškodnění obětí apod. Na závěr se pak pokusím jak o hodnocení platné právní úpravy, tak o některé návrhy de lege ferenda.

Pojem „domov“

Pro účely této práce se budu domovem zabývat především jako konkrétním místem, kde jedinec žije, popř. vyrůstá a kde dochází k důležitým interakcím mezi osobami, které domov společně sdílí, resp. domovem v „užším“ smyslu.

Sociologický slovník definuje domov jako: „*Více méně ucelený obraz okruhu blízkých, známých lidí svázaných s hmotným prostředím, ve kterém člověk delší dobu pobýval (s bytem, domem, krajinou), naplněný pocitem sounáležitosti, zázemí, bezpečí. ...*“¹ Potřeba domova bývá historicky chápána jako potřeba zdůraznění *lidské individuality*, jelikož domov, resp. soukromí (a jeho právní ochrana), nebývalo vždy takovou samozřejmostí jako dnes.

Z pohledu domova pak lze dělit svět na svět vnitřní (soukromý), kde dominují soukromé zájmy a pravidla jednotlivců, kteří prostředí domova společně sdílí a svět vnější (veřejný), kde se naopak uplatňují zájmy a normy společnosti jako celku. Z hlediska domácího násilí pak vystupuje do popředí především kolize těchto zájmů, resp. veřejný zájem na potrestání pachatele a ochrana oběti a soukromý zájem na respektování práva na soukromí (viz. též dále).

Domov bývá obvykle spojován především s pocitem bezpečí a zázemí, je místem kam se člověk vrací aby si odpočinul a načerpal síly, ale také místem ve kterém se jedinec na základě interakcí s druhými vyvíjí, utváří své hodnoty a postoje. Pokud je toto místo naplněno strachem a místo pocitu bezpečí se objevuje pocit ohrožení, znamená takový „domov“ pro jedince paradoxně velmi stresující prostředí, z útočiště před vnějším světem se stává nejisté a nepředvídatelné území. Tato situace je charakteristická právě pro domácí násilí, kdy domov přestává plnit svou původní funkci a pro oběť se prostředí domova stává více ohrožujícím než „svět tam venku“.

Neodmyslitelným pojmem, který s pojmem domova (ale i domácího násilí) úzce souvisí, je rodina a především pak vztahy a komunikace v ní. Zdravě fungující rodina jednotlivci mimo jiné umožňuje, aby v ní nalézal oporu a ztotožňoval se s ní, zároveň mu však ponechává určitou svobodu k tomu, aby si budoval a zachovával svou vlastní identitu. Život v rodině se tak pohybuje mezi pólem sdílení a pólem soukromí jednotlivce. Od počátku 20. století byl pohled na rodinu výrazně ovlivněn Freudovou psychoanalýzou a jejími pokračovateli, „... *v rodině viděli prostředí rozhodujícím způsobem programující osobnost člověka. ...*“²

Na závěr můžeme konstatovat, že jak domov, tak rodina mají své specifické a nenahraditelné funkce. Rozhodující vliv má pak atmosféra domova či rodiny na jedince, který se v tomto prostředí vyvíjí, tedy na dítě, ale zásadně též ovlivňuje kvalitu života dospělých jedinců, kteří v tomto prostředí žijí. Pokud je domov zasažen domácím násilím, přestává, resp. není schopen plnit svou funkci a dle mého názoru pak nelze mluvit o domově, ale o něčem, co sice má vnější znaky a předpoklady stát se domovem, ale co se však domovem nestalo. Paradoxně, stejně tak jako je tomu u závislosti na něčem co je naprosto neuspokojující, týraní jedinci často toto „torzo domova“ nedokáží opustit.

---

¹ Velký sociologický slovník, Univerzita Karlova, Karolinum, Praha 1996, str. 219

² Matoušek, O.: Rodina jako instituce a vztahová síť, Sociologické nakladatelství, Praha, 2003, str. 74

Pojem „násilí“ - úvod

Násilí je jedním z pojmových znaků domácího násilí, proto považuji za důležité věnovat tomuto jevu určitou pozornost.

Ohledně užívání pojmu „násilí“ panuje značná terminologická nejednotnost. Právo, kriminologie, kriminalistika a další související vědy užívají v souvislosti s násilím termín „násilná kriminalita“, „násilná trestná činnost“, popř. kriminální agrese, násilím jako takovým se příliš nezabývají, jejich zájem je zaměřen na společensky nežádoucí jevy, jež násilí způsobuje či je s nimi jinak spojeno. Další společenské vědy, především pak psychologie, užívají pojmů agrese, agresivita, agresivní chování, autoagrese, heteroagrese, atd., popř. násilí či násilné chování.

V německé literatuře se pak rozlišuje mezi agresí a násilím, kdy je pojem násilí užíván pouze v souvislosti s trestním právem. Naopak v anglosaské kultuře je násilí považováno za *agresi ve své nejextrémnější a nejméně akceptovatelné formě*, anglosaská kriminologie také dělí násilné trestné činy na „*violent crime*“ a „*hate crime*“.³

Násilí, ač může být ve službě dobré věci, je obecně považováno za společensky nežádoucí jev a každá společnost v každé době vyvíjela určité strategie, jak tomuto jevu předcházet či jej efektivně usměrňovat. Kulturologické interpretace psychoanalytického pojetí agrese poukazují na to, že vývoj civilizace je v podstatě jen dlouhodobou kultivací agresivních pudů, resp. jejich přeměnou ve společensky přijatelné projevy.⁴

Pojem „násilí“ – psychologický pohled

Psychologický slovník⁵ definuje násilí jako „*uplatňování síly k překonání odporu*“, tato definice je poněkud strohá, přesto však, dle mého názoru, dosti výstižná. Při zkoumání pojmu „násilí“, v psychologickém smyslu, se nutně musíme zabývat též pojmy „agrese“ a „agresivita“.

Pojem agrese (z latinského ad-gradior; gradi = jít proti) do psychiatrie zavedl Alfred Adler.⁶ „*Z psychologického hlediska je agrese chápána jako vrozená vlastnost či reaktivní připravenost, jež je člověku vlastní a tudíž eticky neutrální, sloužící k adaptaci, udržení života, např. získání obživy, sebeprosazení či obraně. ... Agrese je vlastně pouhé cizí slovo, nevyjadřující žádný zážitek nebo druh chování. Je spíše abstrakcí zahrnující jisté emoční stavy a vnitřní impulzy k jednání, jako např. zlost, vztek, zuřivost, nepřátelství, pohrdání, to vše spojené s určitými představami nebo fantaziemi – někomu se pomstít, někoho zabít, zničit, pomluvit, znemožnit, jakož i s chováním, jímž je někomu způsobena újma; to vše většinou negativně hodnoceno, ačkoli může být agrese ve službách dobré věci, např. boj za svobodu, boj proti zlu atd. ...*“⁷

---

³ Velký sociologický slovník, Univerzita Karlova, Karolinum, Praha 1996

⁴ tamtéž

⁵ Hartl, P., Hartlová, H.: Psychologický slovník, Portál, Praha, 2000, str. 342

⁶ www.phil.mumi.cz – Psychologický ústav

⁷ Poněšický, J.: Agrese, násilí a psychologie moci, TRITON, Praha, 2005, str. 22

Agresi můžeme dále dělit na tři základní typy: 1) *afektivní*, resp. reaktivní jež vychází z teorie frustrace, jde o nepromyšlenou, impulzivní agresi, se silným emocionálním doprovodem, pro níž je typický nepřátelský postoj k oběti a brutalita, 2) *instrumentální* kdy se jedná o chladnou a programovanou agresi, jež je využívána pro dosažení nějakého subjektivně důležitého zisku, typický pro ni je neutrální postoj k oběti bez emočního doprovodu a nízká intenzita a 3) *šikana*, resp. týrání, kdy jde především o uspokojení z týrání samotného.

Agresivitu lze potom, u člověka, definovat jako „ ... a) reakci na pocit osobního ohrožení, b) trvalejší osobnostní rys, c) symptom duševní poruchy nebo choroby; příčinou je často frustrace, úzkost a vnitřní napětí; psychoanalýza pokládá obranné a útočné reakce za projevy primárního pudu; agresivita se může projevovat skrytě, ve fantazii a myšlení i otevřeně sociálně tolerovanými formami ...“⁸

Teorie agrese

Teorie agrese se snaží přijít s odpovědí na otázku příčin vzniku agrese a důvodu agresivního chování člověka. Jednotlivé teorie se pak liší svými východisky a tudíž i svými závěry.

Pudová (psychoanalytická) teorie agrese vychází z předpokladu biologické danosti agrese, považuje ji za vrozenou instinktivní složku osobnosti. *Konrád Lorenz* (zakladatel etologie) považuje agresi za pudové, neustále znovu narůstající vnitřní napětí, jež hledá ve svém okolí možnost vybití. Tento biologický proces slouží jak k přežití jedince a druhu, tak k zachování stabilní hierarchie ve společnosti – v tomto smyslu můžeme na agresi pohlížet jako na konstruktivní, pozitivní. Současný způsob života však v civilizovaných zemích nenabízí dostatek podnětů a příležitostí k vybití agrese a proto si sami, uměle vytváříme specificky lidské konfliktní a kompetitivní situace.⁹ *Sigmund Freud* pak hledal biologické kořeny agrese. Původně považoval agresi za součást sexuálního pudu. Později se domníval, že v protikladu k růstu a přirozené homeostatické organizaci všeho živého existuje ve všech organismech i opačná tendence k rozkladu a zániku. Zabýval se vztahem rovnováhy či konfliktu mezi pudem k životu (erodem, libidem) a pudem smrti (thanatem, destrudem), tedy vztahem mezi konstruktivními a destruktivními tendencemi.¹⁰ Tato teorie, ve své původní podobě, nebývá všemi psychoanalytiky přijímána a sám Freud ji zpochybňoval. Sporné je především to, zda je agrese destruktivní sama o sobě či jde jen o reakci na různé životní frustrace, a dále pak to, je-li agrese pudem uspokojujícím vlastní instinktivní cíle nebo pouze energií, která slouží egu, umožňuje překonávat různé životní potíže a dosahovat vytčených cílů. Psychoanalýza pracuje s faktem, že agrese je přítomna u každého jedince, otázkou zůstává, co jedinec s dispozicí k agresi udělá. Stejně jako Konrád Lorenz došel Freud k závěru, že pro dobré psychické zdraví je nutné agresi ventilovat, resp. že potlačovaná pudová hnutí jsou zdrojem mnoha psychických potíží. Za vhodné mechanismy tlumení agrese pak Freud považoval dostatečně silné superego, sublimaci, přesměrování a společenskou redukci agrese.¹¹

⁸ Hartl, P., Hartlová, H.: Psychologický slovník, Portál, Praha, 2000, str. 23

⁹ Poněšický, J.: Agrese, násilí a psychologie moci, TRITON, Praha, 2005, str. 23

¹⁰ Poněšický, J.: Agrese, násilí a psychologie moci, TRITON, Praha, 2005, str. 25

¹¹ Velký sociologický slovník, Univerzita Karlova, Karolinum, Praha 1996

Frustrační teorie agrese (tzv. yalská hypotéza) vnímá agresi jako reaktivní, tj. nikoli vrozenou vnitřní sílu, ale jako reakci na nemožnost uspokojení nějaké potřeby, bez ohledu na to, zda jde o překážky vnější (např. nedostupnost cíle) či vnitřní (např. nedostatek schopností). Pro pochopení některých aspektů domácího násilí, je velmi přínosný poznatek o jevu zvaném „přesunutí“, totiž, že „*je-li nemožné anebo na základě získané zkušenosti nebezpečné zaměřit agresi přímo proti činiteli vnímanému jako příčina frustrace, dochází k přesunutí agrese na vhodný, dostupný náhradní terč (v krajním případě proti sobě)*“¹², stačí jen doplnit, že v situaci domácího násilí to bude s největší pravděpodobností partner, partnerka, dítě, rodič či jiný rodinný příslušník. Jako další reakce na frustraci je uváděno únikové chování, kdy se jedinec frustrující překážce raději vyhne, ať reálně (např. sám dá výpověď v zaměstnání) nebo únikem do vnitřního fantazijního světa, ten pak můžeme demonstrovat na násilíkových přemrštěných představách o sobě, svých schopnostech, své výjimečnosti atd. Podobně je tomu u oběti, ta obvykle touží, kromě zachování pocitu vlastní sebeúcty, též po potvrzení, že vztah k partnerovi, partnerce, rodiči, dítěti... je v podstatě dobrý, tudíž na pocity frustrace, které musí v násilném vztahu zákonitě zažívat, reaguje podobným způsobem, násilí omlouvá a banalizuje..., vytváří si „snovou“ realitu, která je v podstatném rozporu s realitou skutečnou. Ať jde o pachatele či o oběť, jde o popírání reality a cílem tohoto počínání je především obrana před vlastní frustrací a úzkostí.

Lerneteoretická teorie agrese (teorie sociálního učení) pak vychází z toho, že veškeré agresivní chování je podmíněno sociálním učením, na základě jeho obsahu se jedinec učí buď jednat agresivně či naopak prosociálně. *Klasické* učení podmiňováním je založeno na vztahu podnět - reakce, resp. model S – R (např. E. L. Thorndike). *Operantní* podmiňování (F. B. Skinner) pak tento model rozšiřuje na S – O – R, kdy za O je považován objekt, resp. osobnost toho jenž se podmiňováním učí. Na úspěšnost podmiňování má pak vliv to, jak „odměny a tresty“ vnímá podmiňováním ovlivňovaný subjekt, resp. zda jde o pozitivní či negativní posílení konkrétní reakce. Případné protiprávní jednání pak může být posíleno například tím, že pachatel není dopaden, tudíž ani potrestán. Pro domácí násilí je tento jev typický zřejmě po staletí. V 60. letech 20. století se *teorie sociálního učení* odděluje od behaviorismu a to především pracemi A. Bandury o tzv. *observačním učení*, kdy si jedinec osvojuje chování modelu, který je běžně dostupný jeho pozorování, aniž by musel provést nápodobu, subjekt se učí automaticky, spontánně.¹³ V průběhu učení dochází k tzv. modelování odpozorovaného chování, a tedy až na základě interakce s okolím (jde vlastně o jakési testování a z toho plynoucí zkušenost) se určité chování posílí a tudíž i zvnitřní.

Cyklická teorie násilí

Autorkou této teorie je americká psycholožka Lenore Walkerová. Ve své knize „The Battered Woman“ (1979) odhalila určité zákonitosti násilného vztahu a to především střídání tří základních fází, které se v takovém vztahu opakují. První fází je období ve kterém narůstá napětí. Pro toto období jsou charakteristické lehčí formy týrání, které žena buď omlouvá a zlehčuje nebo se jí

---

¹² Hartl, P., Hartlová, H.: Psychologický slovník, Portál, Praha, 2000, str. 466

¹³ Čírtková, L.: Policejní psychologie, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2006, str. 173

úspěšně daří se takovým útokům vyhnout, popř. za ně přijímá spoluzodpovědnost. Druhou fází bývá nekontrolovaný projev násilí, kdy je již narůstající napětí neudržitelné. Výbuch násilí bývá obvykle velmi krátký a pro ženu naprosto nepředvídatelný jelikož se odvíjí od mužova aktuálního psychického stavu či nějakého vnějšího (situačního) faktoru. Po incidentu následuje šok, kdy se oba partneři snaží čin nějak racionalizovat. Pro zajímavost uvádím, že může trvat až 90 minut od útoku, než agresorovi klesne hladina adrenalinu, tudíž se schopnost v rámci možností racionálně zhodnotit situaci nedostavuje ihned a oběť je po tuto dobu stále v ohrožení (viz. dále zákon „o vykazání“). Za třetí fází pak autorka považuje následné období láskyplnosti, kdy se muž omlouvá, slibuje, předchází si ženu různými pozornostmi, dárky apod. Více než polovina žen s partnerem na základě takových slibů zpočátku zůstává. Po tomto období opět nastupuje fáze, ve které narůstá napětí a cyklus se opakuje. Další útoky jsou pak intenzivnější.¹⁴

Agrese mezi pohlavími

Na závěr bych zde ráda uvedla zmínku o agresi mezi pohlavími jejíž problematiku se pokusím nastínit na dvou příkladech ze zvířecí říše, které demonstrují dva naprosto odlišné postoje ve vztahu mezi samci a samicemi téhož druhu. Mohou pro nás být, z pohledu domácího násilí, vhodnou ilustrací toho, jak různorodý může přístup k agresi mezi pohlavími být.

Prvním příkladem je úryvek z knihy Konráda Lorenze „Život se psem není pod psa“: „*Obzvlášť potěšitelná a sympatická stránka nepsaného pravidla, ale v dědičných runách centrální nervové soustavy už od dob praotců stanoveného zákona psích mravů se týká rytířského zacházení s ženami a dětmi, tedy s fenami a štěňaty. Žádný normální pes nekousne ženského jedince svého druhu, fena je bezpodmínečné tabu a může si vůči samci všechno dovolit, smí ho chňapnout i cuchať, ba dokonce i vážně kousnout: samec nemá k dispozici žádná jiná protiopatření než se tvářit pokorně a pokusit se pomocí zmíněného „zdvořilého“ a „dvorného“ výrazu tváře změnit útok zlé ženy ve hru. Jedinou další možností, totiž rovnou utéct, však zakazuje mužská důstojnost, neboť právě před fenou dbá pes až trapně na to, aby si „zachoval tvář“.*“¹⁵

Druhý příklad pochází od Alona Gratche, autora knihy „Kdyby muži chtěli promluvit řekli by asi toto“: „*Nejzajímavějšími biologickými teoriemi jsou teorie, které nás srovnávají s našimi nejbližšími příbuznými, opicemi: s orangutanem, šimpanzem a gorilou. Jak říkají Richard Wrangham a Dale Peterson, samci těchto druhů za účelem zplodění co největšího počtu potomků používají k ovládnutí samic tak brutálních prostředků, jako je znásilňování a bití samic a zabíjení mláďat. ... U mnoha druhů nebojuje samec, ale samice. Ale jak dokládají Wrangham a Peterson, v živočišných systémech, v nichž bojují samice, jde v podstatě o obranný boj, jehož cílem je bránit území matky před narušením zvnějšku. U šimpanzů a u lidí bojovníci mužského rodu naopak bojují nejen za účelem obrany, ale často se dopouštějí nevyprovokované agrese. U primátů tvoří*

---

¹⁴ Buriánek, J., Kovařík, J., Zimmelová, P., Švestková, R. eds.: Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech, TRITON, Praha, 2006, str. 24 - 27

¹⁵ Lorenz, K.: Život se psem není pod psa, Granit, Praha, 1999, str. 39

„U vlka, stejně jako u grónských eskymáckých psů, kteří mají převážně vlčí krev, platí tato rytířská zdrženlivost jen ve vztahu k samicám vlastní smečky, u psů s převážně šakalí krví však platí ve vztahu ke všem fenám, tedy i zcela neznámým.“

šimpanzi a lidé výjimku v tom, že jako jediní pravidelně a úmyslně zabíjejí dospělé jedince svého druhu.“¹⁶

V přírodě bychom pravděpodobně našli ještě mnoho různorodých způsobů toho, jak mohou být vztahy mezi pohlavími uspořádány, konečný stav je vždy důsledkem mnoholeté selekce, resp. vždy jde o takové uspořádání jež je pro zachování druhu nejpříznivější. Těžko soudit jak je tomu u člověka, s jistotou však můžeme konstatovat, že mezi lidskými jedinci můžeme nalézt jak „galantní šakaly“, tak „zdvořilé vlky“, ale i „primitivní šimpanze“. Zvláštností člověka pak je, že na rozdíl od ostatních živočišných druhů dokáže, vedle fyzického násilí, přetvořit agresi i na násilí psychické.

Pojem „násilí“ – kriminologický pohled

Pojem *kriminologie* můžeme odvodit z latinského *crimen* a řeckého *logos*, tedy „učení o zločinu“. Kriminologie je vědou *empirickou*, vychází z teoretických koncepcí, které pak pomocí výzkumů, statistik a dalších metod ověřuje v praxi. Širší pojetí kriminality poukazuje především na to, že pro kriminologii je nezbytně nutné zkoumat také jevy, které jsou pro společnost nebezpečné ačkoli nejsou prohlášeny za trestné. To v sobě ovšem skrývá nebezpečí určité neohraničitelnosti a možnost, že se kriminologie příliš vzdálí od zkoumání kriminality samé. Pokud jde o domácí násilí, musely by být předmětem výzkumu například rodinné vztahy, faktory které domácí násilí podporují jak z vnějšku, tak osobnostní založení obětí i pachatelů, vliv násilí na děti, které v tomto prostředí vyrůstají, resp. další generace, míru tolerance, kterou tomuto jevu poskytuje společnost atd. „*Za jeden z aktuálních kriminálních jevů nutno označit tzv. domácí násilí (násilí v rodině, násilí v blízkém sociálním okolí), které bývá někdy označováno za vůbec nejrozšířenější formu násilného jednání ve společnosti. Uvádí se, že pravděpodobnost být napaden a poraněn či usmrčen v bezpečí domova členy rodiny je třikrát větší než pravděpodobnost napadení na ulici a že každou osmou českou ženu partner bije. Současně je však toto násilí formou vysoce latentní, nejméně kontrolovanou a co do své frekvence a závažnosti nejvíce podceňovanou. Směřuje především proti ženám a dětem. Nevyskytuje se ani zdaleka pouze mezi chudými a nevzdělanými osobami. Řada kriminologických výzkumů dokazuje, že násilí v rodině může způsobit velmi závažná a dlouhodobá psychická poškození vedoucí k neurotickým poruchám či k opakované viktimizaci. Nelze také nevidět, že nemalá část kriminálních kariér pachatelů násilných trestných činů má svůj počátek v rodinách orientovaných na násilí.“¹⁷*

Již roku 1885 italský právník a Lombrosův žák *Raffaele Garofalo* ve svém díle „*Criminologia*“ rozlišuje společensky nežádoucí jevy na *delicta mala per se*, tedy taková jednání, které jsou zločinná samotnou svou podstatou, tzv. přirozené zločiny (ze současného pohledu indexové delikty) a *delicta mere prohibita*, které se stávají zločinným jednáním až jejich prohlášením za

---

¹⁶ Gratch, A.: Kdyby muži chtěli promluvit, řekli by asi toto, Metafora, Praha, 2002, str. 159

¹⁷ Novotný, O., Zapletal, J., a kol. Kriminologie. Praha: ASPI Publishing, 2004, str. 292

zakázané.¹⁸ Z dnešního pohledu na domácí násilí by to pak znamenalo, že domácí násilí není samotnou svou podstatou jevem zločinným, tudíž společensky nežádoucím, čemuž odpovídá poměrně lhostejný postoj společnosti k této problematice, přestože některé dílčí „epizody“ domácího násilí odpovídají kategorizaci *delicta mala per se*, resp. indexovým deliktům. Nebo naopak, jde snad o jednání svou podstatou zločinné, které společnost přes tuto skutečnost nechce prohlásit za zakázané? Na tuto otázku nedokážu odpovědět, ale faktem zůstává, že domácí násilí tu je, bylo a bude, a že jen vůle konkrétní společnosti v konkrétní době ovlivňuje to, jak bude na tuto problematiku nahlíženo. Za pozitivní kroky v této oblasti lze označit především ustanovení § 199 trestního zákoníku (týrání osoby žijící ve společném obydlí).

Domácí násilí můžeme obecně zařadit mezi násilnou kriminalitu. S násilnou kriminalitou úzce souvisí pojem „*kriminální agrese*“, jejíž definice je v podstatné míře závislá na tom jak budeme definovat kriminalitu samu, zda v užším či širším smyslu. Pro účely této práce snad bude dostačující, že se jedná o „*takové agresivní chování, jež překračuje společenské, resp. právní normy*“.¹⁹

Teorie příčiny vzniku kriminality

Teorií příčin vzniku kriminality je mnoho, záleží z jakého úhlu pohledu budeme na kriminalitu pohlížet. V souvislosti s domácím násilím pro nás mohou být následující teoretické koncepce jakýmsi vodítkem, resp. snahou o pochopení toho, odkud se kriminalita a násilí, tudíž i domácí násilí, ve společnosti bere.

Biosociální teorie se zabývají biologickou podmíněností kriminality, jde o nejrůznější výzkumy genetické, neurofyziologické a biochemické. Z pohledu domácího násilí jsou důležité především poznatky o hormonální či biologické podmíněnosti agrese a skutečnost, že muži jsou k agresi více disponováni než ženy.

Teorie osobnosti pachatele se pak snaží nalézt příčiny kriminality v individuální psychické výbavě jednotlivce. Jedná se především o *koncept psychopatické osobnosti*,²⁰ který se rozvinul na základě jednotlivých pozorování zločinců, kteří se dopouštěli velmi brutálních a zdánlivě ničím neodůvodněných zločinů. Výstižně popsal takovou osobnost, badatel *Hervey Cleckley*, psychopata považuje za „*morálního idiota*“, který není v zajištění skutečné psychózy, ale je neschopný empatie, chronicky lže, je nadprůměrně inteligentní a egocentricky strukturovaný. Tento popis se pak značně překrývá s definicí pachatele domácího násilí, kterou vytvořil Bílý kruh bezpečí.²¹ Výzkumy ověřující tuto teorii spolehlivě prokázaly signifikantně vyšší počet jedinců s poruchou osobnosti ve vězeňské populaci a dále také to, že s rostoucím věkem tendence k delikventnímu chování neklesá. Další koncepcí je *koncepce psychoanalytická*,²² která hledá příčiny kriminálního jednání typicky v období raného dětství. Pokud v tomto období nedojde k naplnění základních pudových potřeb, vede to v pozdějších obdobích k nevratnému osobnostnímu poškození jakým mohou být například pocity méněcennosti, nedostatek empatie,

¹⁸ Kuchta J., Válková H. a kol.. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, str. 3

¹⁹ Kuchta J., Válková H. a kol.. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, str. 382

²⁰ Kuchta J., Válková H. a kol.. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, str. 69 - 70

²¹ www.bkb.cz

²² Kuchta J., Válková H. a kol.. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, str. 70 - 76

neschopnost navazovat uspokojivé vztahy atd. Slabé superego může mít za následek, že má jedinec nedostatečné morální zábrany a tak se dostanou do popředí pudové potřeby id, tudíž i problémy se zákonem. Naopak silně vyvinuté superego pak bývá příčinou značné neurotizace jedince, narůstají pocity viny a napětí, k jejichž uvolnění může dojít především tím, že je takový jedinec „spravedlivě potrestán“. S přístupem sobě vlastním pak psychoanalýza přichází s tzv. *teorií „obětního beránka“*. Jde v podstatě o to, že stejně jako pachatel nachází v kriminálním jednání možnost odreagování vlastní agrese, nachází toto odreagování společnost v jeho potrestání.

Socializační teorie zdůrazňují rozhodující vliv prostředí na osobnost jedince. Z těchto teorií je pro problematiku domácího násilí přínosná především teorie podmíněného chování (viz. výše), jejíž úzkou souvislost můžeme najít v pachatelově snaze „vychovat“ si oběť k „obrazu svému“. Uplatňuje se zde operantní podmiňování a žádoucí chování je posilováno strachem z trestu.

Kritická kriminologie pak vychází z tzv. *symbolického interakcionismu*, což je sociologický směr podle kterého je realita jedinci zprostředkovávána pomocí významů a symbolů. *Teorie labeling approach* pak tuto myšlenku dále rozvíjí. Jednoduše řečeno, záleží na tom za jaký určitý jev označíme, nikoli jaký skutečně je. V souvislosti s domácím násilím jde především o negativní stigmatizaci jak oběti, tak pachatele.

Mezi nejznámější *postmoderní teorie* patří *neoklasická teorie*,²³ která vychází z „důsledně individuální odpovědnosti pachatele“. Dále pak koncept *rational choice*, který přichází s myšlenkou, že: „člověk bude vždy, navzdory svým omezeným prostředkům za pomoci racionální volby určitého typu chování usilovat o dosažení maximálních užiteků a výhod.“²⁴ Pachatelé domácího násilí jsou často tzv. násilníci dvojí tváře, jsou velmi inteligentní, často narcistní, rafinovaní a zdatní manipulátoři úspěšní ve vymyšlení různých taktik a strategií. Jsem přesvědčena, že obdobné „kalkulování“ je u nich na denním pořádku, děsí se toho, aby náhodou „neprodělali“, aby snad partner nepřišel na jejich úkor k nějaké výhodě, resp. zisku. Spíše se zdá, že jim nejde o maximální zhodnocení toho co mají, ale o pokud možno minimální investici s maximálním ziskem. V podstatě pak „vykořisťují“ druhé emočně, energeticky, mentálně, fyzicky, ekonomicky ....

*Feministické teorie*²⁵ se snaží odbourávat překážky, předsudky a další handicap, jež mají příčinu v pohlaví a brání ženě v jejím plnohodnotném společenském i osobním uplatnění. Za přínos feministického hnutí lze označit především to, že se zasloužilo o zlepšení postavení obětí, zvláště obětí znásilnění, dále zpřísnění postihu všech forem zneužívání dětí, zákaz prostituce s nezletilými a v neposlední řadě též iniciování legislativních změn, osvěty a jiných opatření v oblasti domácího násilí. Na druhou stranu však nelze přehlížet fakt, že feminismus domácí násilí také negativně stigmatizoval, resp. domácí násilí se pro velkou část veřejnosti stalo problematikou žen, které vedou s muži zarputilé boje, čímž se podstata domácího násilí z veřejného mínění vytrácí a domácí násilí se stává pro mnoho neinformovaných lidí synonymem boje mezi pohlavími.

---

²³ Kuchta J., Válková H. a kol.. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, str. 106 - 108

²⁴ Kuchta J., Válková H. a kol.. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, str. 108 - 110

²⁵ Kuchta J., Válková H. a kol.. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, str. 113 - 120

Pojem „násilí“ – trestněprávní pohled

Trestní právo, stejně jako kriminologie, pojem násilí nedefinuje. Právní nauka rozlišuje násilí na absolutní a kompulzivní. Násilí absolutní (*vis absoluta*) spočívá v tom, že zcela vylučuje vůli oběti a tudíž i jiné než vynucované chování. Oběť se tak stává „živým nástrojem“ v rukou pachatele, například tím, že je svázána, zavřena v místnosti, odvážena autem atp. Násilí kompulzivní (*vis compulsiva*) naopak vůli oběti zcela nevylučuje, ale jiné než žádané chování je těžce sankcionováno. Oběť se tedy může rozhodnout pro jiný způsob chování než je vynucováno, ale musí čelit násilnému nátlaku pachatele, který v sobě zároveň skrývá pohrůžku, že se násilí bude opakovat tak dlouho, dokud se oběť nepodvolí. Nátlak může být fyzický i psychický (např. vyhrožování) a jeho účelem je působit na psychiku oběti takovým způsobem a tak dlouho, dokud chování oběti nebude v souladu s požadavkem pachatele. *Fyzické násilí* může tedy působit jako *vis absoluta* i jako *vis compulsiva*. Naproti tomu *pohrůzkou násilí* se rozumí pouze psychický nátlak na vůli oběti, který má povahu *vis compulsiva*. Trestní právo dále rozlišuje *pohrůžku bezprostředním násilím*, kdy násilí hrozí bezprostředně, tedy má být vykonáno ihned a oběť tak ztrácí volnost rozhodování. Hrozba násilím může směřovat i vůči jiné osobě než proti tomu na jehož vůli chce pachatel působit a může být i konkludentní (č. 1/1980 Sb. rozh. tr.). Dalším způsobem nátlaku na vůli oběti je *pohrůžka násilím* nebo *pohrůžka jiné těžké újmy*, kdy se jedná o hrozbu násilím bezprostředním, ale i budoucím, může směřovat vůči oběti, ale i třetím osobám, dále pak vůči majetku, cti, dobré pověsti a rodinnému životu, pokud se jedná o těžkou újmu a oběť ji jako takovou pociťuje. Toto vymezení je oproti ostatním poněkud širším. Mezi způsoby nátlaku na vůli oběti patří též *zneužití závislosti*, kdy se oběť nemůže zcela svobodně rozhodovat, neboť je v určitém ohledu odkázána na pachatele (např. zaměstnanecký poměr, žák – učitel atd.), přitom se zohledňuje stav faktický, tj. nemusí se jednat o poměr právní, určený zákonem. Manželka však není v závislém poměru nikdy, ani tehdy jsou-li manželé v rozvodovém řízení a manželka bydlí s manželem ve společné domácnosti (č. 23/1980 Sb. rozh. tr.). Trestní zákoník pak v § 119 uvádí „*Trestný čin je spáchán násilím i tehdy, je-li spáchán na osobě, kterou pachatel uvedl do stavu bezbrannosti lstí nebo jiným podobným způsobem.*“ Za lest lze považovat vyvolání či využití omylu u jiné osoby za účelem dosažení vlastního cíle. Za stav bezbrannosti pak například silnou opilost, omámení narkotiky, hluboký spánek apod. Toto ustanovení však není výkladem pojmu násilí a vztahuje se jen na situace, kdy je násilí prostředkem k dosažení určitého cíle.²⁶

Komentář k trestnímu právu hmotnému definuje také týrání, a to jako „... *zlé nakládání, vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalostí, které tato osoba pociťuje jako těžké přikroří.*“²⁷ Může jít o týrání fyzické i psychické, jehož trvalost je posuzována především vzhledem k intenzitě, resp. nevyžaduje se, aby šlo o týrání soustavné a dlouhodobé. Dle R 20/1984-I. se u týrané osoby též nevyžadují následky na zdraví, ale musí jít o jednání, které týraná osoba pro jeho krutost, bezohlednost nebo bolestivost pociťuje jako těžké přikroří.²⁸

²⁶ Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo hmotné, Linde, Praha, 2005, str. 628 - 630

²⁷ Šámal, P., Púry, F., Rizman. S. Trestní zákon. Komentář. II. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2004

²⁸ Šámal, P., Púry, F., Rizman. S. Trestní zákon. Komentář. II. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2004

Pojem „domácí násilí“ - úvod

V této části bych se chtěla věnovat především definici domácího násilí, jednotlivým druhům, resp. projevům tohoto společensky nežádoucího jevu a příčinám vzniku domácího násilí.

Domácí násilí je velice specifický a komplikovaný sociálně patologický jev. V podstatě jde o společenský jev jenž je dle všech měřítek řazen pod násilnou kriminalitu. Jeho vyjádření však v pozitivním právu chybí. Domácí násilí je tak v podstatě jen termínem mediálním, se kterým pracují jen některé vědecké disciplíny a to především kriminologie, viktimologie a psychologie.

Domácí násilí může mít mnoho podob, může jít o násilí fyzické, psychické, sexuální, emocionální či ekonomické. Domácí násilí se však také může lišit svou intenzitou a délkou po kterou týrání trvá. Může jít o uzavřenou násilnou epizodu v minulosti, o týrání jehož cílem je ovládnout druhého jen v některých aspektech, ale může jít též o týrání, které je motivováno snahou zcela si druhého podrobit. Týrání, resp. násilí může, v závislosti na jeho gradaci a povaze, trvat pár měsíců, několik let, ale i celý život.

Z hlediska trestního práva je pak důležité, že jednotlivé útoky v rámci domácího násilí, často nedosahují intenzity trestného činu, obvykle jsou posuzovány izolovaně, resp. nejsou dávány do souvislostí. Domácí násilí se tak v případech, kdy intenzita útoků nepřekročí určitou hranici, stává obvykle obtížně postižitelným, ač může být pro oběť naprosto destruktivní. Od roku 2004 tuto problematiku více méně úspěšně řeší ustanovení § 215a trestního zákona, resp. ustanovení § 199 trestního zákoníku účinného od 1. 1. 2010, které však nelze považovat za skutkovou podstatu „domácího násilí“.

Pojem „domácí násilí“ – definice

Nalézt univerzální definici domácího násilí je velmi složité, při jejím hledání je důležité, z jakého úhlu budeme na tuto problematiku pohlížet, které skutečnosti zohledníme a které naopak ne. V tuzemské i zahraniční literatuře panuje, ohledně vymezení tohoto pojmu, značná nejednotnost. Především je nutné určit, které rodinné, popř. i další, vztahy pod tento pojem zařadit, zda jen vztahy partnerské, tj. násilí mezi dospělými osobami v intimním vztahu (intimate partner violence), od manželských párů počínaje, přes nesezdaná soužití, až po páry homosexuální, ať se již jedná o vztah současný nebo jeho pokračování, resp. „obtěžování“ bývalým partnerem (tzv. užší pojetí domácího násilí) či i vztahy mezi dětmi a rodiči, mezi sourozenci, popř. dalšími rodinnými příslušníky (tzv. širší pojetí domácího násilí).

Anglická literatura používá termínu „domácí násilí“ (domestic violence), chápe jej však spíše v onom užším pojetí, tj. jako násilí mezi intimními partnery, naopak německá literatura používá pojmu „násilí v rodině a domácnosti“ (gewald in der familie und umgebung) a zohledňuje široké spektrum vztahů, od manželských párů, nesezdaných soužití, potomků, předků až po vztahy sourozenecké (širší pojetí). Domácí násilí může být děleno na širší a užší též z pohledu

způsobené újmy, kdy užší pojetí zahrnuje pouze fyzické násilí, širší pojetí i násilí psychické, ekonomické a další.²⁹

Další důležitou otázkou při sestavování definice domácího násilí bude, které jednání k tomuto pojmu přiřadíme, obecně se různé definice shodují na tom, že jde o fyzické týrání či násilné chování směřující vůči „druhému“, v čem se však definice rozcházejí, zda zohlednit i týrání, resp. násilí psychické, sexuální, ekonomické a emocionální. K této dyádě „kdo?“ může být pachatelem (či obětí) domácího násilí a „co?“, tj. které násilné jednání je považováno za charakteristické pro tento (ne)společenský jev, je však třeba, vzhledem k specifčnosti této problematiky, odpovědět, mimo jiné i na otázku „kde?“ k tomuto násilnému jednání dochází. V této souvislosti považuji výraz „domácí“ za velmi výstižný, neboť koresponduje s pojmem „domov“ (viz. výše), jež pak může mít, téměř, jakoukoli podobu. Neméně důležitou pak bude otázka „jaký?“ vztah k sobě tyto osoby mají, především v případě dětí, seniorů a mentálně či fyzicky postižených, bude vystupovat do popředí vztah podřízenosti či závislosti a u všech výše definovaných osob (širší pojetí) pak jistě určité „emocionální pouto“. Dále je pro tento jev specifické též to, že jde o násilné jednání *opakované* a že jsou jasně rozděleny *role oběti a pachatele*. V této souvislosti je třeba upozornit, že právě posledně zmíněný fakt odlišuje domácí násilí od „obyčejné“ *partnerské rozepře*, kde jsou oba její aktéři v rovnoprávném postavení.

Za platné definice domácího násilí pak můžeme považovat například následující.

Širší pojetí: *„Násilné chování v rodině zahrnuje jakýkoli čin, nebo opomenutí, spáchané v rámci rodiny některým z jejích členů, které podkopávají život, tělesnou nebo duševní integritu, nebo svobodu jiného člena stejné rodiny, nebo vážně poškozují rozvoj jeho osobnosti.“*³⁰

*„Opakované, dlouhodobé a zpravidla eskalující násilí fyzického, psychického, sexuálního, sociálního a ekonomického rázu, které vytváří jednoznačně asymetrický vztah a vede ke stabilnímu rozdělení rolí na násilnou a ohroženou osobu.“*³¹

Užší pojetí: *„Násilné jednání je jakýkoliv výskyt ohrožujícího chování, násilí nebo zneužití (psychického, fyzického, sexuálního, ekonomického nebo emocionálního) mezi dospělými osobami, které jsou nebo někdy v minulosti byly intimními partnery nebo členy rodiny, a to bez ohledu na pohlaví.“*³²

Osobně se přikláním k širšímu pojetí domácího násilí, tudíž i tato práce z tohoto pojetí vychází. Pachateli i oběťmi domácího násilí tak mohou, dle mého názoru, být, manžel či manželka, partner či partnerka, druh či družka, rodič, prarodič, dítě, sourozenec a další příbuzní, popř. jiné osoby žijící nebo se často zdržující ve společném prostředí „domova“. Další možné dělení je zohledněním toho, zda se jedná o ženu, muže, dítě, dospělého, seniora nebo jedince s nějakým handicapem. Stejně tak, v duchu tohoto širšího pojetí, považuji za projevy domácího násilí, jak týrání fyzické, tak týrání psychické, sexuální, ekonomické a emocionální. Ohledně vztahu těchto osob, mi připadají vhodné výrazy „blízký“ a „závislý“, které, dle mého názoru, v obecné rovině vystihují jak vztah emocionální, tak vztah podřízenosti v jeho jemnější podobě.

²⁹ Čírtková, L.: Forenzní psychologie, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2004, str. 237

³⁰ Voňková, J., Huňková, M. a kolektiv: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen, proFem, Praha, 2004, str. 14

³¹ Čírtková, L., Moderní psychologie pro právníky, Grada Publishing, Praha 2008, str. 9

³² Voňková, J., Huňková, M. a kolektiv: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen, proFem, Praha, 2004, str. 15

Výraz „závislý“ zde konkrétně vyjadřuje jak závislost emocionální, tak především závislost ekonomickou, ve smyslu vyživovací (existenciální), závislost v nemoci a stáří a dále pak celou problematiku rodičovských, popř. poručnických práv. Domácí násilí bych z tohoto širšího pohledu definovala jako „*Veškeré fyzické, sexuální, psychické, emocionální a ekonomické násilí, či jeho hrozbu, k němuž dochází opakovaně a jednostranně mezi osobami, které k sobě mají nebo měly blízký vztah či jsou nebo byly svázány vztahem závislosti, a jež spolu sdílí nebo v minulosti sdílely společný domov.*“ Jsem přesvědčena, že násilí „v prostředí domova“ se netýká jen osob, které mezi sebou mají intimní vztah, a že takové násilí hluboce ovlivňuje život všech osob, které v takovém prostředí žijí, ať takovému násilí „jen“ přihlíží či se jich přímo týká. Problematiku násilí mezi intimními partnery, včetně jejich specifik, potom považují, vzhledem k pojmu „domácí násilí“, za dílčí, stejně tak jako problematiku domácího násilí na dětech, na seniorech, rodičích, sourozencích atd. a zastávám názor, že i tyto dílčí problematiky, z nichž se „domácí násilí“ skládá či jež jej „tvorí“, by si zasloužily své vlastní (užší) definice, zohledňující jejich specifika. Tím nehodlám nijak degradovat fakt, že oběťmi domácího násilí jsou v podstatné míře ženy a že k této formě domácího násilí dochází především v partnerských vztazích, jde mi spíše o systematické uspořádání, jež obsáhne celou problematiku, kde bude mít každý dílčí jev vlastní prostor pro jeho uchopení.

Za základní znaky domácího násilí pak můžeme považovat: 1) *Opakovanost a dlouhodobost* – z jednoho útoku jakéhokoli charakteru ještě nelze určit, zda jde o domácí násilí. Může to však být jeho začátek. 2) *Eskalace, resp. nárůst intenzity* – od urážek se stupňuje k psychickému snižování lidské důstojnosti až k fyzickým útokům a závažným trestným činům ohrožujícím zdraví a život. 3) *Jasně a nezpochybnitelné rozdělení rolí osoby ohrožené a osoby násilné* – domácí násilí nejsou vzájemná napadání, hádky, rvačky, spory, kde se role osoby násilné a osoby ohrožené střídají. 4) *Neveřejnost* – probíhá zpravidla za zavřenými dveřmi bytu či domu, stranou společenské kontroly. Aby skutek byl domácím násilím, musí být naplněny všechny čtyři znaky.³³

Pojem „domácí násilí“ – druhy domácího násilí

Úvod

Vzhledem k specifčnosti problematiky domácího násilí, můžeme rozlišovat mezi jednotlivými druhy násilného jednání, které mají, přes svá nepřehlédnutelná specifika, jedno společné, a to, že poznamenávají psychiku oběti, resp. že psychika oběti je vždy, ať přímo či nepřímo, jejich objektem. Dále je nutno zmínit skutečnost, že v situaci domácího násilí jde obvykle o různé kombinace těchto druhů násilí.

Fyzické násilí

Fyzickým násilím se v situaci domácího násilí rozumí především strkání, fackování, bití pěsti, bití nějakým předmětem, tlučení hlavou (např. o stěnu či topení), kopání, smýkání,

---

³³ Expertní skupina Aliance proti domácímu násilí – www.domacinasili.cz

rdoušení, ohrožování zbraní, tahání za vlasy, pálení cigaretou, řezání, házení předměty apod., dále též znehybňování oběti tím, že je přivázána, zatlačována do kouta atp., a v neposlední řadě též fyzické násilí namířené proti třetí osobě či domácímu zvířeti, ke kterému má oběť citový nebo jiný vztah, a které je pro oběť výmluvným varováním čeho je násilník schopen a co může tudíž potkat oběť samotnou.³⁴ Výčet je demonstrativní, s tím, že zmíněné způsoby fyzického násilí jsou pro domácí násilí pravděpodobně nejtypičtější.

Fyzické násilí je, v etiologii domácího násilí, obvykle jakýmsi „posledním stádiem“, domácí násilí většinou začíná nenápadným nabouráváním sebevědomí oběti, postupnou sociální izolací, citovým vydíráním atd. Poté dochází ke stupňování psychického teroru, který v určitém okamžiku přeroste v první fyzické útoky, násilí se pak cyklicky opakuje a jeho intenzita roste (viz. cyklická teorie násilí). Existují též situace, kde je fyzické násilí přítomno od samého počátku, zde již lze usuzovat na osobnostní deformaci u pachatele i oběti (partnerský vztah) nebo vztah, kde oběť nemá téměř žádnou možnost úniku, tj. vztah podřízenosti či závislosti. Také je ovšem možné, že „vztah mezi násilníkem a obětí“ do tohoto „stádia“ nedospěje vůbec a zůstane v rovině násilí psychického, což také není žádná výhra (viz. dále).

Určitou „výhodou“ fyzického násilí je, že naše trestněprávní úprava nemá, při splnění určitých podmínek, oproti násilí psychickému, s prokazováním tohoto druhu násilí žádný zásadní problém. Následky fyzického násilí jsou jasně viditelné, dokumentovatelné a měřitelné, tudíž i lehce prokazatelné u soudu, ale mohou též fungovat jako jakýsi „důkaz“ pro sociální okolí oběti, jež často bere situaci na lehkou váhu, dokud nedojde právě k fyzickému poškození oběti. V této souvislosti bych chtěla připomenout, že pro oběť je velice důležité, pro případ budoucího trestního stíhání násilníka, schovávat lékařské zprávy a nálezy, které jednotlivé fyzické útoky dokumentují.

Pokud jde o oběti, jsou jimi především ženy, děti, senioři a mentálně či fyzicky postižení, výjimkou však nemusí být ani muž. Jako pachatelé pak jednoznačně dominují muži, což je pravděpodobně dáno jak jejich větší fyzickou silou, tak od přírody vyšší tendencí k agresivnímu jednání. Nicméně se objevují i případy kdy je agresorem žena a obětí muž, tyto případy nejsou až tak výjimečné, jejich následky však obvykle nejsou tak devastující. Pro útoky žen je typické fackování, kopání, kousání, škrábání, házení předměty apod. Ženy jsou též agresory vůči dětem, seniorům a dalším jedincům, zde již obvykle fyzickou převahu mají, přesto však jejich útoky obvykle nedosahují takové intenzity jako útoky mužů.

V posuzování psychických následků fyzického násilí na oběť, jsou často hrozby násilím hodnoceny jako více devastující, než násilí samo.³⁵ Důvodem je pravděpodobně obrovský „prostor pro fantazii oběti“, oběť neví co může ve skutečnosti od násilníka očekávat, zda své hrozby naplní či nikoli, zda „jen“ částečně či zcela, kdy? atd., což vede zákonitě k zesílení pocitu bezmoci, nejistoty a obrovskému stresu oběti. Tento hluboce prožívaný pocit ohrožení oběť často doživotně psychicky poznamená. Při konkrétním útoku pak oběť „ví jak na tom je“, což může v tak zoufalé situaci přinášet, alespoň částečný pocit jistoty a možnost určité adaptace.

---

³⁴ www.domacinasili.cz

³⁵ Čírtková, L.: Forezní psychologie, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2004

Oproti násilí psychickému, jež může v některých případech dohnat oběť až k sebevraždě, může fyzické násilí dospět i do fáze skutečné fyzické likvidace oběti ze strany agresora, tj. k vraždě, v případě stupňujícího se fyzického násilí to bývá často „smutným pravidlem“, ať již agresor dospěje do fáze, kdy chce oběť opravdu úmyslně usmrtit, či intenzitu dalšího útoku „přežene“. V této souvislosti je nutno též upozornit na skutečnost, že domácí násilí může také vyústit v situaci opačnou, a to, že oběť usmrtí pachatele. Důvodem může být především nesnesitelnost situace, kdy se smrt agresora jeví oběti jako jediné řešení, resp. oběť je zatlačena za mez svých psychických a fyzických možností tuto situaci dále zvládat, je vzhledem k násilnickovým výhrůžkám přesvědčena, že mu neunikne, že ji bude celý život pronásledovat a že své výhrůžky skutečně naplní. Vedle tohoto nesnesitelného strachu zde jistě hrají svou roli nastřádané pocity ponížení, a byť nevědomá touha po pomstě. Oběť se tak ocitá v situaci, kdy je přesvědčena, že může „přežít“ buď ona nebo agresor, tento proces může být zpracováván jak na vědomé, resp. racionální úrovni, kdy se oběť může na fyzickou likvidaci agresora skutečně připravovat a celý čin důkladně plánovat, tak na úrovni nevědomé, kdy pak „nečekaně“, dalo by se říci v afektu, využije náhodné příležitosti. Především v případě oběti ženy však jednoznačně dominuje potřeba bezpečí, resp. odstranění pocitu ohrožení, jak pro sebe, tak pro děti.³⁶ V této souvislosti bych poukázala na novou skutkovou podstatu § 141 trestního zákoníku – *zabití* (viz. dále), kterou lze dle mého názoru úspěšně vztáhnout právě na oběti domácího násilí.

Lze shrnout, že jak hrozba násilím, tak násilné jednání samo, mají pro oběť, každý své specifické následky, společné jim však je, že tyto následky jsou pro oběť jednoznačně negativní. V případě hrozby násilím, jde o následky psychické, které mohou vést k celoživotní léčbě oběti na psychiatrii, v lepším případě k léčbě v ordinaci psychologa. V případě konkrétního fyzického útoku se k následkům psychickým přidávají následky fyzické, od zlomenin a jiných ublížení na zdraví, jež se časem zahojí a zůstávají „jen“ hořkou vzpomínkou, až po následky trvalé, jako např. ztráta oka, ztráta možnosti mít děti, znetvoření obličeje či jiné části těla, ochrnutí atd.

Psychické násilí

„Vymezit čistě psychické násilí není jednoduché. Z definice plyne, že musí jít o opakované, zpravidla eskalující, řečové (slovní) nebo jiné nekontaktní projevy agrese, které vytvářejí jasně asymetrický partnerský vztah a poškozují duševní stabilitu, či přímo duševní, ale i tělesné zdraví oběti (například vyšší nemocnost v důsledku ztráty imunity). Rozhodující je při tom úmysl násilné osoby, tj. devalvovat, terorizovat či zastrašovat partnera, a subjektivní pocit ohrožené osoby (cítí se deptána, ponižována ve své lidské důstojnosti a z týrajícího partnera má intenzivní strach.“³⁷

Za konkrétní projevy psychického násilí³⁸ pak můžeme považovat především: 1) *devalvující, urážlivou a zraňující komunikaci, resp. ponižování* – zesměšňování na veřejnosti i v soukromí, nadávky, ustavičná kritika (týkající se malicherností), snižování schopností... 2) *odmítání komunikace, ignorování, přehlížení a překrucování faktů* – různé lži a polopravdy, zlehčování obav, přehlížení přání a potřeb, emocionální násilí ... 3) *odpírání* – základních práv, možnosti

³⁶ Voňková, J., Huňková, M. a kolektiv: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen, proFem, Praha, 2004

³⁷ Čírtková, L., Moderní psychologie pro právníky, Grada Publishing, Praha 2008, str. 23

³⁸ www.domacinasili.cz, a Čírtková, L., Moderní psychologie pro právníky, Grada Publishing, Praha 2008

podílet se na spolurozhodování, nesmyslné a zlovolné omezování, zákaz sociálních kontaktů, blokování seberealizace... 4) *obviňování a manipulaci* – často na hlavu postavené obviňování z běžných životních situací, ale i z pracovních neúspěchů agresora, zpochybňování duševního zdraví, vyvolávání pocitů viny... 5) *zastašování, vydírání a vyhrožování* – rozvodem, odebráním dětí, tím, že oběť děti, popř. vnoučata neuvidí, násilím vůči dětem nebo jinak blízkým osobám, tím, že násilník „dostane oběť na psychiatrii“, zveřejněním zahanbujících nebo citlivých informací o oběti, sebevraždou, vraždou... 6) *kontrolu* – pohybu oběti (co dělá, kam jde, s kým mluví, co říká, kdy se vrací...), nekonečné výslechy, kontrola korespondence, včetně telefonních hovorů, sms zpráv a e-mailu, kontrola společných financí... 7) *trestání oběti za její úspěchy* – v zaměstnání, mezi přáteli... 8) *ničení oblíbených věcí, ubližování domácím mazlíčkům* – v podstatě jde o to, co je oběti blízké, resp. co pro ni má určitou citovou hodnotu, 9) *demonstraci moci* – ať již manipulací s nerůznějšími zbraněmi, včetně ohrožování oběti, či rozbíjením věcí, mlácení do stolu... 10) *stalking* – pronásledování a sledování oběti, často ještě dlouho poté, co „vztah“ skončí.

Motivací pachatelů může být nepřeberné množství, ale pokud budeme vycházet z toho, že „je více lidí než příběhů“, jde v podstatě stále o tatáž témata: moc versus bezmoc, kontrola versus její ztráta, vlastní hodnota versus znehodnocení, potřeba hierarchie, ve které bude stát pachatel na vrcholu, perverzní překračování mezigeneračních hranic a hranic obecně platného respektu jednoho jedince k druhému, včetně odbržděných projevů agrese, a sadistické potěšení z týrání druhého. Pachatelé domácího násilí takto v podstatě parazitují na svých nejbližších, resp. používají své okolí k nastolení vlastní psychické stability, resp. udržení uspokojujícího obrazu sebe sama. Obvykle si ani neuvědomují, že druhým ubližují, popř. jsou přesvědčeni, že na to mají právo.

Pachatelé též velice obratně manipulují s pocity viny. Je to často právě oběť, kdo nakonec cítí za celou situaci vinu, v tomto perverzním přesvědčení ji intenzivně utvrzuje pachatel např. „*kdybys udělal/a co jsem chtěl/a, nemusel/a jsem tě potrestat...*“ apod. Pachatel domácího násilí si upravuje realitu a obecně platné společenské normy tak, jak to on potřebuje. Obvykle se tak děje za pomoci vykonstruovaných situací a argumentů, které se mohou zdát nezávislému pozorovateli naprosto nesmyslné, v oběti, která tento odstup od situace nemá, však zasévají drobná zrnka pochybností, zvláště pokud agresor s neústupnou přesvědčivostí na těchto „nesmyslech“ trvá. Oběť tak začíná hledat chybu v sobě, pomalu přijímá za situaci odpovědnost, objevují se pocity viny. V podstatě jde o *přesunutí*, oběť teď nese „pachatelovu vinu“, resp. frustraci, a záleží na ni jak s tímto stavem naloží. Velmi častým řešením oběti je její „identifikace s pachatelem“, oběť se pak dívá na celou situaci pachatelovými očima, resp. podsunutou vinu přijme za vlastní, omlouvá pachatelovo chování, protože nyní chápe, že „nemohl jinak“, obviňuje se, vyčítá si atd.

Problematičnost psychického násilí spočívá v jeho obtížné prokazatelnosti, která se projevuje především dvěma způsoby. Za prvé jde o problematiku tzv. falešné oběti. Za druhé jde o trestnost psychického týrání, resp. možnosti práva toto násilí postihnout. Jako právně relevantní jsou pak považovány především útoky, resp. psychické týrání, které vykazuje jistou extrémní podobu, např.

totální sociální izolace oběti, absolutní kontrola, blokování při uspokojování základních existenčních potřeb, spánkovou a potravinovou deprivaci, stalking apod.³⁹

Příběh

“... Manžel na ni sice nikdy nevztáhl ruku, ale ponižoval ji třeba i tím, že se musela koupat ve vaně s vodou, kterou předtím použil k osobní hygieně on. Vysvětloval to nutností šetřit. ...”⁴⁰

Emocionální násilí

Ačkoli by mohlo být emocionální násilí zahrnuto pod násilí psychické, obsahuje určitá specifika, která by zde měla být uvedena. Cílem tohoto druhu násilí je, zjednodušeně řečeno, zraňovat emoce druhého. Především v souvislosti s týráním dětí se v západoevropském zákonodárství objevuje pojem „emoční zneužívání dítěte“, jež je definováno jako „*trvale nepřátelský postoj rodiče k dítěti nebo naprostý emoční chlad, též jako využívání dítěte výhradně k plnění citových potřeb dospělého, jež nebere v úvahu potřeby dítěte*“.⁴¹ Vzhledem k problematice domácího násilí lze konstatovat, že pocit „emocionálního bezpečí“ není výhradně potřebou dětskou, každý bez ohledu na věk potřebuje, pro své duševní zdraví, prostředí jež mu dává dostatečné emočně pozitivní odezvy. Potřeba přijetí, jistoty a emocionálního bezpečí pak patří k základním atributům fungujícího vztahu, jde o důležité potřeby jež zaujímají významné místo v motivaci vztahy vyhledávat, navazovat a udržovat.

Pro emocionální násilí je typické přehlížení, odmítání, odpírání pozornosti, nadávky, kritizování, bagatelizování emocí oběti, vzbuzování pocitu viny, ale též demonstrace emocionálně zraňujících skutečností jako např. ubližování druhému rodiči, sourozenci, domácímu zvířeti, ke kterému má oběť silný citový vztah, jednoznačné upřednostňování jiného sourozence či jiného partnera, absence jakékoli pochvaly nebo ocenění atd.⁴² Násilník se chová jako by byla oběť vzduch, jako by jako živá bytost neexistovala, což má na osobnost oběti naprosto destruktivní dopad, zvláště je-li na pachateli emočně závislá, jako jsou například právě děti závislé na svých rodičích (či naopak rodiče na svých dětech). Zvláštností tohoto druhu násilí je také to, že čím horší je násilníková odezva, tím se tato závislost stává hlubší, jakoby oběť zarputile doufala, že se jednoho dne situace zlepší (viz. naučená naděje). Často bývá oběť neskonale vděčná za sebemenší projevy laskavosti a velmi často se též cítí za násilný vztah zodpovědná.

Sexuální násilí

Zahrnuje ty sexuální činnosti, které jsou na oběti násilně vynucovány, které jsou oběti nepříjemné a které podstupuje nedobrovolně, jedná se například o znásilnění, vkládání různých předmětů do pochvy či konečníku, donucování k nepříjemným či ponižujícím praktikám atd. Zvláště pokud jde o děti, patří sem též nejrůznější „osahávání“, masturbace před dítětem, nucení

---

³⁹ Čírtková, L., Moderní psychologie pro právníky, Grada Publishing, Praha 2008, str. 23

⁴⁰ Čírtková, L., Moderní psychologie pro právníky, Grada Publishing, Praha 2008, str. 22

⁴¹ Vaníčková, E., Hadj-Moussová, Z., Provazníková, H.: Násilí v rodině – Syndrom zneužívaného dítěte, Univerzita Karlova, Praha, 1995

⁴² www.domacinasili.cz

dítěte dotýkat se dospělého na intimních místech, až po „praktiky pro dospělé“, ale také vyprávění vysloveně sexuálních obsahů, předkládání pornografických obrázků či filmů apod.⁴³

Vzhledem k specifičnosti tohoto druhu násilí považují za vhodné rozdělit tuto tematiku na část věnovanou sexuálnímu zneužívání dětí a část věnovanou sexuálnímu zneužívání dospělých.

*„Sexuálním zneužíváním dítěte se rozumí veškerá interakce mezi dítětem a dospělým, při níž je dítě poníženo (degradováno) na objekt uspokojení sexuálních nebo sexualizovaných potřeb dospělého. Tzv. sexualizovanou potřebou bývá nejčastěji potřeba moci a nadvlády nad někým či potřeba kontaktu s někým, která se odehrává (uspokojuje) sexuálním způsobem“.*⁴⁴ Dítě není schopno situaci mentálně pochopit, tudíž se nemůže na základě vlastní vůle svobodně rozhodnout či dát plnohodnotný souhlas, taktéž nemůže pachatele k sexuálnímu aktivitám svést nebo provokovat. *„Psychologicky se jedná o intruzi potřeb pachatele do identity dítěte, o překročení mezigeneračních hranic a hlavně o poškozující zneužití bez šance pro dítě vyrovnat se s danou situací, o proražení ochranného emočního štítu, o vystavení nezralého já zcela neadekvátním impulzům. Oběť dokonce ani nestačí reagovat na ohrožení vzdorem, protiútokem či útekem, spíše dochází k obrannému „reflexu smrti“: dítě „odloží své tělo jako nějakou část oděvu“, upadne do traumatického tranzu, depersonalizace a derealizace, „vypne“ nejen své citové prožívání, nýbrž i kognitivní funkce, a tím i paměť (disociace).“*⁴⁵

K dosažení sexuálního uspokojení využívají pachatelé různé formy nátlaku, od přesvědčování či zneužití autority až po fyzické násilí. Vzhledem k tomu, že většina pachatelů sexuálního násilí na dětech pochází z blízkého okruhu oběti, resp. právě z rodiny, nebývá čistě fyzické donucení tak časté a stává se tak typičtější pro pachatele, který přichází „zvenčí“.

Pokud jde o pachatele, mohou jimi být jak muži tak ženy, ale i sourozenci. Zvláště pokud jde o sourozence, bývá tato skutečnost často podceňována. Mužské pachatele tohoto druhu násilí dělí forenzní psychologie do dvou základních skupin, a to na tzv. situační pachatele (krizoví či též regredovaní delikventi), kteří netrpí žádnou sexuální deviací, obvykle u nich však lze diagnostikovat některou z poruch osobnosti především impulzivního či asociálního typu. Jednají pod tlakem vnější stresové situace. Pro tento druh pachatele je hlavním „spouštěčem“ dostupnost oběti, proto tyto pachatele zneužívají především děti vlastní. Osobně bych se přiklápěla k označení tohoto druhu pachatele za „nezdrženlivého“ což více koresponduje se sexuologickou terminologií a celkem jasně vystihuje fakt, že se nejedná o jedince s nějakou sexuální deviací, ale o normálního, na dospělé osoby sexuálně orientovaného muže který neovládá svou průměrnou sexuální potřebu a neštítí se ke svému uspokojení „použít“ vlastní dítě. Druhou skupinou mužských pachatelů jsou pak tzv. preferenční (či též praví, fixovaní) pedofilové, jejichž sexuální orientace je jednoznačně a výhradně zaměřena pouze na děti, jedná se o tak zřejmou preferenci, že o dospělé nemá sexuální a často ani emocionální zájem. Mezi pachateli domácího násilí budou v naprosté většině dominovat pachatelé první skupiny, především z řad rodinných příslušníků

⁴³ Voňková, J., Huňková, M. a kolektiv: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen, proFem, Praha, 2004;

Čírtková, L., Moderní psychologie pro právníky, Grada Publishing, Praha 2008; www.domacinasili.cz

⁴⁴ Čírtková, L.: Forenzní psychologie, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Pízeň, 2004, str. 182

⁴⁵ Poněšický, J.: Agrese, násilí a psychologie moci, TRITON, Praha, 2005, str. 53 - 54

oběti, stejně tak jako v celém spektru sexuálního zneužívání dětí, jelikož „... naprostá většina pachatelů sexuálního zneužívání dětí není duševně nemocná, tj. netrpí závažnou duševní chorobou, pro kterou by mohli být vyviněni; řídí se svými úmysly, chtějí dělat to, co dělají...“ a „...mezi pachateli a oběťmi obvykle existují určité vztahy, ve statistikách jednoznačně převládá zneužívání známými pachateli, kteří pocházejí ze sociálního obalu oběti...“⁴⁶

Jak bylo zmíněno výše, mezi pachatele tohoto druhu násilí patří i ženy, ženské pachatelky dělí Čírtková⁴⁷ do tří skupin. Za prvé se jedná o tzv. milenky, které zneužívají prepubertální či pubertální děti, přičemž své počínání prezentují jako milenecký vztah. Mezi oběťmi těchto pachatelek převažují spíše chlapci. Není pak výjimkou, že např. pětatřicetiletá žena otěhotní s třináctiletým chlapcem. Druhou skupinou jsou tzv. spolupachatelky či též pachatelky pod mužským vlivem, jedná se o ženy jež jsou silně závislé na svém partnerovi, obvykle jsou jím samy sexuálně zneužívány a k násilnému zneužívání dítěte byly, při nejmenším z počátku, přinuceny. Třetí skupinou jsou tzv. pachatelky se zátěží či predisponované pachatelky, zde se jedná o ženy, které se ve svém dětství samy staly oběťmi vážného sexuálního zneužívání. Za motivaci těchto pachatelek je považována snaha odžít si vlastní nezpracované trauma, trpí nutkavou potřebou znovu a znovu „reinscenovat“ prožitou traumatickou situaci z dětství. Změna role, nyní se nachází v postavení původního pachatele, jim dává možnost „původní traumatickou situaci zcela ovládnout“. Motem jak pro pachatelky tak pachatele kompenzačního typu se pak, nejen v případě sexuálního násilí, stává: „ ... lépe je být v sadistické roli, než se stát obětí nebo čím více mám moci, tím méně pravděpodobně se opět stanu bezmocnou kořistí.“⁴⁸

Za další, často opomíjenou, skupinu pachatelů potom můžeme označit sourozence, většinou bývá obětí mladší sestra, pachatelem starší bratr.

Příběh

„Například jedna dvaadvacetiletá pacientka, jež byla pravidelně brutálně znásilňována od svého 12. roku života svým starším bratrem, považovala svůj pobyt na klinice charakterizovaný porozuměním a podporou za sen, za něco co si nezaslouží, a trestala se neustálým řezáním do skoro všech míst svého těla. Za normální považovala situaci doma, kterou nechtěla opustit, neboť by se bratr mohl ukájet na cizích dívkách a skončil by ve vězení. Stejně se domnívala, že si to zaslouží, když se dostatečně nebrání. ... zde hraje roli bazální potřeba orientace, předvídatelnosti a spolehnutí se, byť i na negativní zkušenost, takže to, čemu je třeba ze subjektivního hlediska se vyhnout, je – paradoxně – nejistota z nabídky dobrých vztahů.“⁴⁹

V etiologii domácího násilí se můžeme pokusit sexuální násilí na dětech přiřadit k určitým momentům ve vývoji dítěte. I když výjimečně, přesto se můžeme setkat s případy, kdy je obětí sexuálního násilí již dítě v kojeneckém věku. Za první krizové období lze považovat třetí až čtvrtý rok dítěte, kdy holčičky připomínají „panenky“ a obě pohlaví jsou roztomilá svou spontánností,

⁴⁶ Čírtková, L.: Forezní psychologie, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2004, str. 181

⁴⁷ Čírtková, L.: Forezní psychologie, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2004, str. 188

⁴⁸ Poněšický, J.: Agrese, násilí a psychologie moci, TRITON, Praha, 2005, str. 57

⁴⁹ Poněšický, J.: Agrese, násilí a psychologie moci, TRITON, Praha, 2005, str. 54

naivitou a bezmeznou důvěřivostí. Dalším kritickým obdobím je pak okamžik, kdy dívky dospívají, objevují se u nich sekundární pohlavní znaky, přestávají se podobat dětem a začínají vypadat jako ženy. „V obou případech je „něco“ hluboce centrálního a ve svém vzniku křehkého, „něco“ týkající se ženské identity vážně narušeno, někteří autoři hovoří o duševní vraždě.“⁵⁰

Pokud jde o následky, může jít jednak o následky fyzické, jež se projevují zejména u malých dětí urogenitálními problémy či poraněním konečnicku. Následky psychické pak můžeme dělit do čtyř dimenzí: 1) jde o vliv sexuálního zneužívání na další sexuální chování dítěte, resp. jeho *traumatizující sexualizaci*, ta se může projevovat jak vyhýbáním se sexuálním kontaktům, tak předčasnou sexuální vyzrálostí či promiskuitou, ale i agresivními sexuálními projevy, 2) jde o *emocionální důsledky sexuálního zneužívání*, zde je ústředním téma „zrady“, rodič jenž měl své dítě chránit je sám zneužil, tudíž zradil, důsledkem je ztráta schopnosti důvěřovat druhým, v dospělosti se pak dítě projevuje buď bezohledně až agresivně nebo naopak přijme celoživotní roli oběti, 3) *prožitek hluboké bezmoci*, jež se může v dětství projevovat opakovanými útoky z domova, psychosomatickými potížemi, depresemi a tzv. disociativními poruchami a 4) *snížené sebevědomí, neschopnost sebezpřijetí a stigmatizace*, „... dítě si vyčítá, že strpělo aktivity dospělého, považuje sebe sama za zkažené (někdy k tomu přispěje i reakce okolí) a uvědomuje si svoji odlišnost od ostatních (je stigmatizováno, je jiné než ostatní); odtud je jen krůček k sebepoškození a autodestruktivnímu chování (drogy, alkoholismus, izolování se, sebevražedné jednání).“⁵¹

Poslední poznámka, týkající se dopadu tohoto druhu násilí na oběť, bude věnována sekundární viktimizaci oběti. „... dochází ke stále novým traumatizacím tím, že společnost zavírá oči před skutečností sexuálního zneužívání a incestu. Alarmující příznaky postižených dětí jsou vykládány jinak, jejich bojácné pokusy to sdělit jsou odmítány coby dětské fantazie, a kromě toho převládá mínění, že do výchovy v rodinách se nemají cizí lidé plést ... Zdá se, že hlavní důvod, proč se veřejnost distancuje od tohoto negativního společenského jevu, je psychologický. Každý cítí, jak se mu přiči tyto krutosti, jak je těžké se vcítit do zoufalství zneužívaného dítěte. Jednak cítíme spoluvinu za to, jací my, dospělí jsme a jak málo odvážně proti tomu něco děláme. Jednak v sobě mnozí cítí taktéž dřímající agrese, které si nezřídka – i když v mírnější formě – vyléváme na dětech.“⁵²

Výmluvná je v tomto směru statistika, kdy tři čtvrtiny dětí vezmou své oznámení nakonec zpět a jen každý šestý až desátý případ je oznámen policii.⁵³ Nelze se tudíž divit, že se jedná o kriminalitu vysoce latentní. Další sekundární viktimizace pak na dítě číhá v průběhu případného vyšetřování v rámci přípravného řízení, popř. řízení před soudem, dále též například při návratu do školy, nepodaří-li se tuto skutečnost dostatečně utajit apod.

⁵⁰ Poněšický, J.: Agrese, násilí a psychologie moci, TRITON, Praha, 2005, str. 53

⁵¹ Čírtková, L.: Forenzní psychologie, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Pízeň, 2004, str. 190 - 192

⁵² Poněšický, J.: Agrese, násilí a psychologie moci, TRITON, Praha, 2005, str. 53 - 54

⁵³ Čírtková, L.: Forenzní psychologie, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Pízeň, 2004, str. 184

Dospělými oběťmi sexuálního zneužívání jsou v naprosté většině, pomineme-li sexuální zneužívání u homosexuálních párů, ženy. V současné době je tudíž tento výraz explicitně či implicitně spojován s dovětkem „na ženách“.

S výjimkou vraždy je znásilnění považováno za nejvíce zraňující zločin mezi dospělými, přesto je však, stejně tak jako domácí násilí, poznamenáno mnoha falešnými mýty a zatíženo řadou stereotypů, např. tvrzení, že se ženám znásilnění líbí, tudíž po něm touží, že pachatele k znásilnění provokují, tudíž si za ně mohou samy, dále, že pachatelé i oběti znásilnění pocházejí z nižších společenských vrstev či zákonitě trpí nějakou duševní poruchou atd. Opak je pravdou, empirické studie přinášejí tyto poznatky⁵⁴ : 1) většina znásilnění se odehrává v sociální blízkosti oběti, nikoli formou přepadení, resp. neplatí typická představa o tom, že je oběť zákeřně přepadena a přemožena neznámým pachatelem, 2) znásilňovači nemusí být vůbec sociálně nápadní ani duševně choří, 3) většina žen se obvykle pokouší o verbální obranu, strach o život je blokuje (oproti mýtu oběti zuřivě bojující s pachatelem), 4) většina znásilnění končí spíše lehčími až středními tělesnými zraněními, závažnější jsou ovšem poškození psychická, 5) ženy vnímají znásilnění jako existenciální ohrožení života. Výzkum jenž se zaměřil na zjištění emocí, které ženy při znásilnění prožívají přinesl tyto výsledky: ženy cítily především strach ze smrti (90%), bezmoc (60%), vztek (55%), hnus a ponížení (40%) a pouze každá pátá žena byla schopna uvažovat s chladnou hlavou, resp. byla schopna pocitu odstupů, distance (20%). (Procenta v závorce uvádějí četnost prožitku dané emoce.) Výzkumy tedy jasně ukazují, že strach ze znásilnění není strachem z bolestivého či nepříjemného pohlavního styku, jak se veřejnost často domnívá, ale jde o strach mnohem hlubší, a to o strach o život.

Obecně můžeme oběti znásilnění rozdělit do dvou skupin, a to na oběti vztahového znásilnění a oběti znásilnění útočného.⁵⁵ Vzhledem k problematice domácího násilí se zde budu věnovat především znakům specifickým pro první skupinu. Za typické znaky sexuálního zneužívání ženy v rámci domácího násilí můžeme považovat následující: pachatel a oběť se dobře znají, předchozí sexuální soužití bývá pravidlem, místem činu je obvykle domov, resp. znásilnění se odehrává za „zavřenými dveřmi“, můžeme očekávat, že zneužívání je opakované a dlouhodobé, chybí jakékoli důkazy a svědci.

Vzhledem k tomu, že se výše zmíněné stereotypy zatížené představy o znásilnění, bohužel často promítají i do přístupu orgánů činných v trestním řízení a dalších institucí, se kterými musí oběť, při podání trestního oznámení či při zahájení trestního řízení, přijít zákonitě do styku, není její postavení z hlediska sekundární viktimizace nijak pozitivní (profesionály odlišuje od zbytku populace, co se stereotypních představ o znásilnění týče, většinou jen uniforma). Pokud jde o oběť domácího násilí je její postavení ještě tíživější, jelikož pro mnoho lidí je představa, že by žena mohla být znásilněna svým zákonným manželem naprosto nepřijatelná. Zdaleka ne všechny vyvinuté země pak ve své legislativě tuto možnost připouštějí. Motivace k vyšetřování takových případů je znatelně nižší, manžel či partner, který po několik let pravidelně brutálně znásilňuje svou manželku či partnerku, je pro společnost méně nebezpečný než sériový znásilňovač

---

⁵⁴ Čírtková, L.: Forenzní psychologie, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2004, str. 200

⁵⁵ Čírtková, L.: Forenzní psychologie, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2004, str. 193 - 195

útočného typu. Oběť domácího násilí je tak v ochraně lidských práv, jež jí na základě zákona náleží, prakticky diskriminována. Policisté jsou pak speciálně školeni, především v tom jak s obětí znásilnění jednat, jde především o to oběť nekritizovat, neobviňovat, klást jasné otázky, při čemž je důležité, aby oběť věděla proč jsou jí tyto otázky pokládány a dále poskytovat dostatek informací a to nejen o průběhu trestního řízení, ale i o možnostech kontaktovat krizová centra, psychology či další organizace, jež mohou oběti pomoci. Sekundární viktimizace je však v případě znásilnění stále bohužel spíše pravidlem. Pro ilustraci toho, v jakém rozporu se mohou ocitnout právním řádem deklarovaná práva a možnost jejich praktického uplatnění, uvádím, již roku 1955 vydané rozhodnutí *Krajského soudu v Banské Bystrici. – 3 To 167/55 (č. 97/55 Sb. rozh. tr.)* „*Skutková podstata trestného činu znásilnění podle § 238 tr. zák. č. 86/1950 Sb. je dána i tehdy, když pachatel násilím nebo pohrůžkou bezprostředního násilí donutí k souloži manželku nebo k tomu účelu zneužije její bezbrannosti. Toto ustanovení chrání důstojnost ženy v pohlavní sféře, a to každé ženy, nerozlišujíc o jakou ženu jde.*“⁵⁶

Typologie pachatelů znásilnění⁵⁷ vznikla v roce 1980 na půdě FBI, výsledkem je rozdělení pachatelů znásilnění do čtyři skupin: 1) *kompensující pachatel* – motivací pachatele je především potlačit pocity mužské nedostačivosti, 2) *tzv. zlostný nepřítel žen* – činem ventiluje generální vztek a zlost vůči ženám, oběť je symbolem pro objekt nenávisti vymodelovaný v dětství či dospívání, 3) *pachatel testující svou moc* – jde mu o zkoušku dominance, často jde o sexistu ovládaného mužskými stereotypy, který nutí k opakovanému sexu, 4) *sadistický pachatel* – vzrušuje ho utrpení oběti, zadržuje ji několik hodin i dní. „*Popisovaná typologie vychází z předpokladu, že u sériových pachatelů není znásilnění motivováno pouze sexuálně (pudem, chtíčem), ale že vždy je ve hře i další motiv, a to buď „moci“, anebo „agrese“*“. Což osobně považuji v případě domácího násilí za velmi charakteristické.

Zvláště bych pak chtěla upozornit na reakci oběti při znásilnění vztahového typu „... *oběť těsně po činu projevuje spíše strategii redukování agrese a momentálního smíru; vyhledává či strpí uchlácholení, může ventilovat i projevy povrchní sympatie vůči pachateli, jde zdánlivě na smír s agresorem; tato bezprostřední smírná reakce ovšem nikterak nesnižuje původní odpor a obranu oběti před činem; nejde o usmíření ani odpuštění, jde o bezprostřední a krátkodobou reakci oběti na znásilnění navozenou strachem; psychologicky vzato je ve hře stejný mechanismus, který je zmiňován u tzv. stockholmského syndromu*“, na rozdíl od znásilnění útočného typu, kde je pro oběť primární potřeba bezpečí.⁵⁸ Přestože je tento fakt zdůrazňován psychology jež se touto problematikou zabývají, v soudních síních vyznívá naprázdno.

Sexuální násilí je častý, ale málo oznamovaný jev, jedná se o kriminalitu s vysokou latencí. Prochází napříč sociálním spektrem, resp. stejně jako domácí násilí není vázáno na materiální zajištění rodiny či vzdělání. Pravděpodobnost recidivy je u pachatelů domácího násilí velmi vysoká, proto je nutné zneužívání včas odhalit a zabránit jeho opakování.

---

⁵⁶ Fenyk, J. – Illková, P.: *Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu zákonu – Výňatky z hmotněprávních rozhodnutí a stanovisek, 1918 – 1995, Vydání 1. Praha, C.H.Beck 1995*

⁵⁷ Čírtková, L.: *Forenzní psychologie, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2004, str. 205 - 208*

⁵⁸ Čírtková, L.: *Forenzní psychologie, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2004, str. 198*

Ekonomické násilí

Zařazení tohoto druhu násilí považuji za poněkud problematické, jelikož by mohlo být, stejně jako násilí emocionální, zařazeno pod psychické týrání, na druhou stranu se jedná o, pro domácí násilí, velmi typický jev, jež s sebou nese určité zvláštnosti.

Pro tento druh násilí je typické zamezování v přístupu k financím, vydírání, vynucování přepsání bytu, domu či jiné nemovitosti, zákaz získání nebo udržení zaměstnání, zákaz studia, donucení žádat o prostředky na obživu, vystavování rodiny hladu, chladu, nedostatku oblečení, rozprodávání vybavení domácnosti, neplacení nákladů spojených s bydlením apod.⁵⁹ V podstatě jde o snahu zabránit druhému v dispozici finančními prostředky. Jak známo, kdo drží ve vztahu peníze, drží moc, proto tento druh násilí nelze považovat za nic jiného, než další z mnoha způsobů, jak druhého „dostat pod kontrolu“. Také se říká, že peníze znamenají svobodu, v této souvislosti bych zdůraznila, že především pro toho, kdo s nimi může volně disponovat.

„Sofistikovanějším“ způsobem tohoto druhu násilí je, když agresor brání oběti v přístupu k určitému druhu zaměstnání či vzdělání. Buď se pachatel nelíbí druh práce nebo kolektiv nebo pracovní doba nebo finanční ohodnocení nebo ... „Kouzlo“ ekonomického násilí spočívá totiž v tom, že oběti nezbývá než „sedět doma“, pachatel pak má svou oběť tam kde ji chce mít, v soukromí, pod kontrolou. Tato agresorem navozená situace, chudá na nové podněty a možnosti odreagování se, spolu s dalšími případnými násilnostmi je pro oběť naprosto deprimující. Prakticky jde o vynucenou sociální izolaci.

Příběh

“Potíže nastaly v době, kdy pracovní úspěchy manželky jasně převýšily plat i výsledky jejího manžela. Partner se nejdříve uchýlil k polopravdám a lžím. Předhazoval manželce, že v práci povýšila jen díky němu, že je to on, kdo jí umožnil pracovní vzestup ve firmě. Vyžadoval za to úsluhy a lepší péči (podávání maličností, totální a často ponižující servis: v noci manželku budil, aby mu donesla pítí, kapesník atp.). Pak přešel k ponižování, ironizování a zesměšňování manželky i před dětmi. V poslední době jí vyhrožuje, že přestane pracovat a prodá společný dům. Ráno vypíná vodu i elektřinu. Tím sleduje dva cíle: aby se žena nemohla upravit (v její pozici na tom hodně záleží) a aby přijela do práce pozdě. Protože si žena s touto obstrukcí poradila, zvolil další způsob, jak způsobit manželce potíže v práci – aby nemohla odjet ráno do zaměstnání, v noci jí odmontoval kolo u auta.”⁶⁰

Shrnutí

Na základě poznatků o domácím násilí a jeho druzích byly vysledovány určité rizikové faktory příznačné pro jeho vznik. Jsou jimi především: 1) vynucená sociální izolace, 2) finanční závislost na partnerovi, 3) těhotenství a péče o děti v rámci mateřské a rodičovské dovolené, 4) zdravotní postižení a omezení, 5) vyšší věk a bezmocnost seniorů, 6) přechod z aktivní zaměstnanosti do starobního či jiného důchodu, 7) nezvládnuté rodičovství a výchova dětí, 8) závislost násilné

---

⁵⁹ www.domacinasili.cz

⁶⁰ Čírtková, L., Moderní psychologie pro právníky, Grada Publishing, Praha 2008, str. 21

osoby, 9) kriminální kariéra, 10) nezaměstnanost, 11) abúzus drog a alkoholu, 12) to že jeden eventuálně oba partneři vyrůstali v násilných rodinných vztazích, 12) předchozí násilný vztah a 13) krizová životní situace.⁶¹

Pojem „domácí násilí“ – příčiny vzniku domácího násilí

Teorie příčin vzniku domácího násilí se značně překrývají s výše zmíněnými teoriemi násilí. Sociologické teorie pak vnímají domácí násilí, v souladu s teoriemi feministickými, jako produkt „typicky mužské společnosti“, „ ... v případech domácího násilí nejde o duševní poruchy, ale o uplatňování moci a kontroly v duchu psaných i nepsaných norem a rolových stereotypů společnosti. Muži týrající své partnerky uplatňují násilí jako prostředek udržující či obnovující jejich moc (převahu) nad ženou, a proto věří, že budou tolerováni společností.“⁶² Z určitého úhlu pohledu bychom mohli celou historii lidstva považovat za snahu mužů o ovládnutí žen, výmluvný je v tomto pohled na nejvlivnější náboženství světa. Na druhou stranu existují kultury, kde žena požívá značné úcty. Osobně se domnívám, že nejde ani tak o snahu ženy ovládnout, jako o snahu zbavit se strachu z ní, resp. vymezit se vůči ní. A je to nakonec jen osobnost konkrétního muže, včetně jeho zdravého (či frustrovaného) mužství, co nakonec rozhoduje o tom, jak se tento muž k dané problematice postaví, a to bez ohledu na to, z jaké kultury pochází.

Známou multifaktorovou teorii domácího násilí, je pak koncepce D. G. Duttona, který pracuje se čtyřmi zdroji příčin domácího násilí: 1) *makrosystém* – jedná se v podstatě o patriarchální stereotypy ve společnosti, jde o systém, který vytváří mýty o domácím násilí a svým celkovým přístupem pomáhá domácí násilí bagatelizovat a ospravedlňovat, 2) *exosystém* – což je blízké sociální prostředí, 3) *mikrosystém* – jde o samotnou rodinu, riziko vzniku domácího násilí je zde dáno především soukromím a právem ovlivňovat druhé rodinné příslušníky a 4) *ontogenetická rovina* – zde jde o individuální charakteristiky pachatele a oběti a jedinečnost jejich interakcí.⁶³

Kriminologické teorie přistupují k domácímu násilí jako ke kriminalitě jež se zásadně liší od jiné kriminality. Některé kriminologické výzkumy se pak snaží dokázat, že domácí násilí je obousměrné, resp. že muži jsou týráni stejně jako ženy.

Pojem „domácí násilí“ – statistika

Pokud jde o „užší“ pojetí domácího násilí, výzkumy se, spolu se statistikami poradenských center, obecně shodují v tom, že ženy jsou oběťmi přibližně v 95% případů domácího násilí, 5% pak zbývá na muže. Pokud však studie zohlední kritérium intenzity domácího násilí, dochází k závěru, že při nízké intenzitě násilí je poměr mezi pohlavími téměř stejný, naopak pokud jde

---

⁶¹ www.domacinasili.cz

⁶² Čírtková, L.: Forezní psychologie, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2004, str. 245

⁶³ Čírtková, L.: Forezní psychologie, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2004, str. 144 - 149

o násilí intenzivnější, dominují jako oběti právě ženy (např. holandská výzkumná studie Van Dijka, 1998).⁶⁴ Opakované studie pak přináší poznatek o tom, že v 65% (UK) až 82% (ČR) žijí, v rodinách v nichž dochází k domácímu násilí, děti.⁶⁵

První reprezentativní výzkum o povědomí české společnosti o domácím násilí, zveřejnila roku 2001 agentura STEM, výzkum byl proveden pro Bílý kruh bezpečí a Philip Morris ČR. Závěry tohoto výzkumu jsou následující: 1) každý český občan starší 15 let přiznává násilí ve svém partnerském vztahu (tj. 16% populace), 2) tři pětiny populace (starší 15 let) znají případy násilí mezi partnery z doslechu, více než čtvrtina se s ním setkala přímo (svědek, oběť, agresor), 3) 71% občanů starších 15 let si myslí, že domácí násilí je závažný problém o němž nelze mlčet, rodina jej sama nevyřeší, 4) čtyři pětiny občanů starších 15 let jsou přesvědčeny, že okolí nesmí zůstat k projevům domácího násilí lhostejné, 5) každý druhý občan starší 15 let by však sám váhal s pomocí pokud by se s domácím násilím setkal, popř. by ho nechal bez povšimnutí, 6) dvě třetiny občanů starších 15 let se domnívá, že napohled slušní lidé se domácího násilí nedopouští, 7) tři pětiny občanů starších 15 let se pak domnívají, že oběťmi domácího násilí se stávají pouze slabé a bojácné ženy, 8) v 84% rodin postižených domácím násilím vyrůstají děti a v 64% se domácí násilí odehrává přímo před dětmi, 9) oběť žije v domácím násilí průměrně šest let, než se odhodlá vyhledat pomoc, a to obvykle až tehdy, kdy jí jde o život, 10) oběti hledají pomoc nejčastěji u lékaře a ochranu u policie. Výzkum proběhl znovu v červenci 2006⁶⁶ a zúčastnilo se jej 1 690 respondentů. Oproti roku 2001 lze sledovat vyšší zájem veřejnosti o tuto problematiku, resp. především pozitivní hodnocení přijatých opatření na ochranu proti domácímu násilí („vykázání“), oslabení některých stereotypních představ o domácím násilí, zvláště pokud jde o tzv. pachatele dvojí tváře, nebo-li představu, že „slušný“ člověk se násilí nedopouští. Ustupuje názor, že domácí násilí je jev okrajový, a že rodina si s ním dokáže poradit sama. Naopak však mnoho stereotypních představ stále přetrvává např. představa o typické oběti domácího násilí. A o značné neinformovanosti veřejnosti svědčí i poznatek, že čtyři z pěti respondentů by měli problém domácí násilí rozpoznat a tři čtvrtiny respondentů by nevěděly, jak se tváří v tvář domácímu násilí zachovat.

Kriminologické výzkumy uvádí, že v ČR je pravděpodobnost usmrcení či napadení v kruhu rodiny třikrát vyšší než pravděpodobnost, že se to stane na ulici. Každou osmou ženu pak její partner bije.⁶⁷

Z hlediska širšího pohledu na domácí násilí jsou pak zajímavé dvě epidemiologické studie opřené o reprezentativní vzorky amerických rodin. První byla provedena v roce 1975 ve 2 143 domácnostech, druhá pak v roce 1985 v 6 002 domácnostech. Obě došly ke shodným závěrům, a to že: 16% mužů páchalo fyzické násilí na ženách, 12% žen se chovalo násilně ke svým mužům, 11% rodičů týralo své děti, ale také 18% dětí a 10% dospělých se dopustilo agrese vůči svým rodičům.⁶⁸

---

⁶⁴ Čírtková, L.: Forenzní psychologie, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2004, str. 242

⁶⁵ Čírtková, L.: Forenzní psychologie, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2004, str. 249

⁶⁶ www.bkb.cz

⁶⁷ Novotný, O., Zapletal, J., a kol. Kriminologie. Praha: ASPI Publishing, 2004, str. 274

⁶⁸ Langmeier J., Krejčířová D.: Vývojová psychologie, Grada Publishing, Praha, 1998, str. 286

Pojem „domácí násilí“ – závěr

Osobně jsem přesvědčena, že domácí násilí je o agresi, resp. o úzkosti a frustraci a možností beztrestně je ventilovat v rámci vztahu. Tuto příležitost nabízel domov, resp. rodina odjakživa. Otázkou však zůstává, proč v některých vztazích k domácímu násilí dochází a v jiných nikoli. Za odpověď považuji skutečnost, že domácí násilí je též otázkou osobnosti konkrétního jedince a toho, jak s vlastní agresi, resp. emocemi vůbec, zachází. V tomto kontextu pak není agrese (úzkost a frustrace) jen dominantou mužů a doufám, že skutečnost, že pachatelem domácího násilí může být celkem kdokoli bez ohledu na pohlaví či věk, v této práci dostatečně zaznívá. Dále je, dle mého názoru, pro vznik domácího násilí nutná jistá „kompatibilita“ oběti a pachatele, resp. oběť která pachatelovo násilné chování „akceptuje“ a pachatel, který se své role zhostí. Příčiny domácího násilí se pak nachází právě v osobnosti pachatele a v osobnosti jeho oběti, což se odráží v povaze vztahu, který společně utváří. Nedílnou součástí tohoto vztahu je pak jednosměrné a opakované násilí.

Domácí násilí je jev velice komplikovaný, proto nelze očekávat jednoduché univerzální řešení. Přes jakoukoli snahu o jeho „vymícení“ bude k domácímu násilí nadále docházet, stejně tak, jako bude nadále páchána i jiná násilná kriminalita. Můžeme však podniknout některé dílčí kroky a to především zlepšit postavení oběti a zaměřit se více na prevenci a potrestání pachatele.

Problematika oběti – obecný pohled na problematiku oběti - viktimologie

Za předpoklady či příčiny vzniku viktimologie můžeme považovat zejména zkušenosti psychiatrů a psychologů s utrpením a traumaty obětí druhé světové války. Dále se pak v samotné kriminologii začalo ustupovat od původní dyády „pachatel - stát“ k trojstrannému „pachatel – stát – oběť“, kdy poznatky o oběti umožnily poznání hlubších souvislostí skutkových okolností trestných činů. Za zakladatele viktimologie můžeme považovat amerického psychiatra Fredericka Werthama, který ve své práci poprvé použil termín „viktimologie“, německého kriminologa Hanse von Hentiga a izraelského advokáta Beniamina Mendelsohna. Již z této skutečnosti lze usuzovat, že viktimologie je oborem interdisciplinárním, na poli viktimologie se setkávají pohledy kriminologické, kriminalistické, trestně právní, psychologické a sociologické. V roce 1979 pak byla v německém Múnsteru založena „Světová společnost pro viktimologii“ (World Association of Victimology), která má statut konzultanta pro OSN.

Osobně se přikláním k pojetí viktimologie v širším smyslu, což také odpovídá širšímu pojetí domácího násilí. Chápeme-li viktimologii obecně jako „nauku o obětech“, je problematika oběti trestného činu jen jednou, byť podstatnou a vysoce frekventovanou, součástí této nauky. Přestože je viktimologie úzce propojena s kriminologií a na její půdě v podstatě vznikla, zastávám názor, že bychom měli na oběť pohlížet spíše z úhlu oběti, nikoli z úhlu trestné činnosti, civilního letectví, dopravních statistik atd. Viktimologie by měla být chápána jako obor zabývající se především

obětí, jako obor, který může být pro ostatní vědecké disciplíny zdrojem mnoha důležitých poznatků a informací, ale jehož středem pozornosti je a zůstává oběť, tudíž oběť jakékoli události.

Mezi charakteristické viktimologické pojmy pak patří *viktimnost*, *viktimizace* a *reviktimizace*. Především psychologie se pak zabývá *terciální viktimizací*. Jde o to, jak se jedinec dále vyrovnává s prožitou traumatickou událostí. O terciální viktimizaci se pak hovoří v případě, kdy jedinec není schopen traumatickou událost uspokojivě zpracovat, resp. tato událost dlouhodobě či trvale poznamená jak jeho psychiku, tak i jeho soukromý či veřejný život.

K *reviktimizaci* osob dochází obvykle v období půl roku až jednoho roku od první viktimizace. V současné době je klíčovou koncepcí jež pracuje s modelem tzv. kariéry oběti. Vychází z předpokladu, že se pachatelé chovají obvykle velice „racionálně“, resp. kalkulují rizika a jednají až v okamžiku kdy si věří, že budou úspěšní. Důležité jsou pro ně signály, které oběť vysílá, empirické výzkumy potvrzují, že je to především zranitelnost oběti, co pachatele k oběti „přitahuje“.⁶⁹ Další viktimologické výzkumy pak ukazují, že poměrně malé procento obětí na sebe často váže poměrně vysoké procento kriminality, resp. že reviktimizace je velice častým jevem.

Problematika oběti – problematika oběti domácího násilí

Úvod

Oběti domácího násilí se od obětí jiných trestných činů v mnohém liší. Především svého pachatele vždy dobře znají. Násilí se neomezuje na jeden násilný čin, ale jde o jakýsi řetězec těchto činů. Útok od útoku je razantnější, resp. násilí graduje. Společnost není vůči projevům domácího násilí příliš vnímavá, považuje je za soukromou záležitost rodiny, partnerů, rodičů atd. Stát tento postoj v určitých případech v podstatě legalizuje ustanovením § 163 trestního řádu. Z domácího násilí se tak stává společensky nežádoucí jev s vysokou latencí a malou pravděpodobností, že bude pachatel potrestán.

Děti jako oběti domácího násilí

Děti bývají některými odborníky označovány za tzv. zapomenuté oběti domácího násilí. Pokud však zohledníme výše zmíněný fakt, že až v 82% případů domácího násilí mezi dospělými partnery vyrůstají děti, dále že agresory vůči dětem jsou často právě rodiče (aniž by mezi nimi musel existovat násilný vztah) a že jsou děti dále též oběťmi sexuálního zneužívání nejbližšími příbuznými, sourozence jako potenciální agresory nevyjímaje, je až zarážející představa, že by bylo možné na děti jako na oběti domácího násilí „zapomenout“.

V případě domácího násilí mezi dospělými partnery mohou být děti viktimizovány dvojitým způsobem: 1) *přímo*, pokud se násilí mezi partnery rozšíří i na ně či se z nějakého důvodu stanou jeho součástí „ ... *poměrně typická je situace, kdy dítě brání matku a je při tom zabito nebo zasaženo padajícím nábytkem či hozeným předmětem ... Orientačně je zjištěno, že 62% synů*

---

⁶⁹ Čírtková, L.: Forezní psychologie, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2004, str. 138

starších 14 let se snaží bránit matku před útoky otce či nového partnera. U dívek je naopak registrována tendence chránit a ukrýt před násilníkem své mladší sourozence.“⁷⁰ 2) nepřímou, kdy dítě není přímo objektem útoku, ale násilí je přítomno, „...vidí, slyší útok anebo vnímá následky incidentů prostřednictvím viditelných zranění týraného rodiče ... Je prokázáno, že i rodiče, kteří se snaží své dítě programově uchránit před incidenty, bývají málo úspěšní.“⁷¹ Právě skutečnost, že jsou děti domácím násilím viktimizovány i nepřímou, vedla v roce 2003 Světovou zdravotnickou organizaci k tomu, že označila domácí násilí (v užším smyslu) za psychické týrání dětí.

„Týrání, zneužívání a zanedbávání dětí je v současnosti obecně souhrnně označováno anglosaskou zkratkou CAN (Child Abuse and Neglect).“⁷² Násilí na dětech je známé od pradávna, stačí jen připomenout skutečnost, že již ve starověkém Římě, měl otec v rámci „patria potestas“ neomezené právo nakládat s dítětem libovolným způsobem a děti byly nezdědka zabíjeny hned po narození. V podstatě až do současnosti zůstává ve společnosti pevně usazen názor, že výchova dětí je hluboce soukromou záležitostí rodičů.

Možnosti dítěte opustit „násilný domov“ jsou, na rozdíl od dospělých, značně omezené. Nezdědka jsou to právě děti, kdo volají policii či kontaktují sociální pracovníky. Častým řešením je též útěk z domova. Dítě pak musí obvykle čelit nejrůznějším obviněním z rozpadu rodiny, popř. její faktické ztrátě, pokud je situace natolik vážná, že musí být z rodiny odebráno.

Psychologové potom celkem shodně poukazují na skutečnost, že pakliže se osobnost jedince skládá ze dvou hlavních složek, temperamentu a charakteru, je pravděpodobnost převzetí násilného vzoru velmi vysoká, jde v podstatě o to, že „geny“ i výchovu (socializaci) zprostředkovávají tytéž osoby. Různé studie např. odhadují, že pravděpodobnost, že se z týraného dítěte stane v dospělosti týrající rodič je až 30%.⁷³

Ženy jako oběti domácího násilí

Domácí násilí na ženách je pravděpodobně staré jako lidstvo samo, například již výše zmíněná „patria potestas“ ve starověkém Římě se netýkala jen dětí, ale také žen. Stejně jako týrání dětí bylo i týrání žen po staletí považováno za hluboce soukromou záležitost.

Pro mnoho odborníků, zvláště z oblasti práva, zůstává domácí násilí na ženách problémem vztahovým, resp. problémem v komunikaci, jež je řešitelný především psychoterapií, nikoli právem. Osobně se domnívám, že mají zastánci tohoto názoru v podstatě pravdu, domácí násilí na ženách je opravdu problém vztahový a psychoterapie, resp. psychologie je pravděpodobně jediný společenskovědní obor, jež má schopnost se v konkrétním násilném vztahu nějakým způsobem zorientovat. Od práva se však neočekává, že bude vystupovat v roli jakéhosi mediátora (rodinného terapeuta) mezi partnery. Právo, resp. trestní právo má funkci jinou, a to stanovit v právní normě, které jednání je trestné, popř. za jakých podmínek a určit sankci za porušení této normy. Právo by pak též mělo dbát o to, aby byla respektována základní lidská práva, resp. aby se všem občanům dostalo stejné právní ochrany. V tomto ohledu lze považovat zavedení

⁷⁰ Čírtková, L.: Forenzní psychologie, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2004, str. 246

⁷¹ Čírtková, L.: Forenzní psychologie, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2004, str. 250

⁷² Langmeier J., Krejčířová D.: Vývojová psychologie, Grada Publishing, Praha, 1998, str. 268

⁷³ Langmeier J., Krejčířová D.: Vývojová psychologie, Grada Publishing, Praha, 1998

trestného činu *týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě, resp. týrání osoby žijící ve společném obydlí* (§ 199 trestního zákoníku, viz. dále) za první pozitivní krok české právní úpravy směrem ke kriminalizaci domácího násilí v České republice vůbec. V souvislosti s možností vyvinění oběti domácího násilí v případě vážného ublížení na zdraví či vraždy násilného partnera, zvláště pak ve vztahu k nepřítčetnosti oběti a nutné obrany před násilníkem, bylo konstatováno, že to že byl někdo někým týrán ještě automaticky neznamená „licenci na vraždění“ (viz. též dále § 141 trestního zákoníku).

Týraná žena pak není ve vztahu k násilnému partnerovi v nerovném postavení (jako např. dítě). Pokud chce svého partnera opustit, popř. podat trestní oznámení či podat žádost o rozvod, může obvykle čerpat z mnoha zdrojů odborné pomoci.

Na závěr pak musím dodat, že dospělé ženy, popř. též muži, jsou jedinými, kdo si násilného partnera (ve smyslu partnera násilného vztahu) vybírají, resp. jde o jejich svobodné rozhodnutí, stejně tak jsou to jen oni, kdo mohou násilný vztah ukončit.

Ženy se však mohou stát obětí domácího násilí také jako rodiče nebo senioři.

Staří lidé jako oběti domácího násilí

Násilí na seniorech (*elder abuse; abuse of the elderly*), ač existuje pravděpodobně od ne paměti, se jako společenský problém dostává do popředí odborné pozornosti až přibližně v posledních dvaceti letech, resp. se zhruba patnáctiletým zpožděním od počátku výzkumů týkajících se problematiky domácího násilí obecně.⁷⁴ Například již v roce 1990 doporučil zdravotní výbor Rady Evropy zabývat se prioritně problematikou špatného zacházení se seniory. Problém násilí na starých lidech však není pouze legislativní, ale též etický a morální, jde především o nižší vnímavost společnosti k seniorům obecně. Specifické pak je, že stopy násilí jsou u seniorů hůře odhalitelné a taktéž jejich životní styl často okolí brání včas rozpoznat signály toho, že něco není v pořádku (u staršího člověka například nepřekvapí, že několik dní nevyjde ven apod.). Obvyklá je také snaha o zakrytí skutečnosti, že k násilí dochází. Staří lidé, jako oběti domácího násilí, bývají týráni svými nejbližšími: dětmi, vnuky, partnery a dalšími rodinnými příslušníky. Starý člověk, který je takto týrán se za tento stav hluboce stydí a, stejně jako ostatní oběti domácího násilí, má pocit, že je za to nějakým způsobem zodpovědný, resp. trpí pocity viny.

Ochota řešit situaci, zvláště pak právní cestou, je u seniorů velmi nízká. Senioři poměrně často navštěvují krizová a jiná poradenská centra či volají na linky důvěry, policii či sociální pracovníky však kontaktují obvykle až v případě, kdy je situace neúnosná či vyhrocená. Z celkem pochopitelných důvodů pak týraní senioři odmítají podávat trestní oznámení na pachatele, jimiž jsou především jejich děti či vnoučata, nehledě na to, že se i na ně vztahuje ustanovení § 163 trestního řádu.

---

⁷⁴ Buriánek, J., Kovařík, J., Zimmelová, P., Švestková, R. eds.: Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech, TRITON, Praha, 2006, str. 81

Muži jako oběti domácího násilí

Násilná pozice ve vztahu, nemusí být založena jen na zneužití fyzické síly, i když ani to není v případě, že se obětí domácího násilí stane muž, vyloučeno. Pohled na muže, jako na oběť domácího násilí je, podobně jako je tomu v případě žen, zatížen určitými společenskými stereotypy. Identita muže a oběti se navzájem vylučují, buď je někdo mužem a pak není obětí, a naopak. I mužů se týkají mýty vztahující se k domácímu násilí, jako například: „kdyby to bylo skutečně tak hrozné, odešel by“, „muž je silnější, proto nemůže být fyzicky napaden ženou“, „ženy se dopouštějí násilí pouze v sebeobraně“ apod. Právě přesvědčení, že se ženy dopouštějí násilí pouze v sebeobraně, je častým důvodem, proč se muži obávají vyhledat pomoc či zavolat policii, mají strach, že by mohli být automaticky považováni za agresory.

Problematika mužských obětí domácího násilí není zatím příliš prozkoumána, ojedinělou zahraniční pilotní studií je studie týmu R. Pucherta z roku 2004, jež zachycuje násilí na mužích v nejširších souvislostech, včetně násilí mezi partnery. Výzkumu se zúčastnilo 169 respondentů. Zhruba 5% respondentů utrpělo alespoň jednou zranění následkem domácího násilí, žádný z respondentů se však neobrátil na policii. Každý šestý muž je svou partnerkou kontrolován, kde a s kým tráví čas a kdy se vrací domů. V 5 – 8% partnerka pravidelně kontroluje mužovu korespondenci, e-mail a telefonní hovory, rozhoduje co by muž měl či neměl dělat ve volném čase a brání mu v kontaktu s přáteli a příbuznými. Se sexuálním násilím se ve vztahu setkalo velmi málo respondentů, šlo především o vnucování sexuálních přání partnerky, bez ohledu na přání partnera (5 respondentů), nucení dělat věci, které muž dělat nechtěl (3 respondenti) a donucení účastnit se sexuální praktiky proti své vůli (1 respondent).

Právě muži se pak často stávají tzv. zapovězenými rodiči či jsou jinak emocionálně týráni svými bývalými partnerkami prostřednictvím dětí. Společné děti bývají u mužů stejně jako u žen jedním z hlavních důvodů proč násilné partnerky neopouští.

Muži se pak mohou stát obětí domácího násilí také jako rodiče či senioři.

Příběh

„Policisté v Ostravě vykazali z bytu osmatřicetiletou ženu, která podle nich dlouhodobě týrala svého čtyřicetiletého muže. V úterý ji obvinili z trestného činu ublížení na zdraví. Žena na konci února hodila po manželovi kuchyňský nůž, který se muži zabol do stehna. Právě po tomto činu ji policie vykazala z domu. ... Manželka svého o dva roky staršího muže napadla během únorového nedělního odpoledne ve chvíli, kdy se vrátil z nákupu a v kuchyni ukládal nakoupené věci. ... Manžel souhlasil s tím, aby byla žena stíhána. Vyšlo najevo, že jej napadla už dříve. Loni v září po něm hodila dokonce čtyři nože, jeden ho zranil na noze a zranění mu musel ošetřit lékař. Už tehdy policisté ženu z domácnosti vykazali. ...“⁷⁵

---

⁷⁵ autor: Alžběta Trousilová, www.novinky.cz, zdroj: www.domacinasili.cz, 24.3.2009

Trestní právo a domácí násilí – mezinárodně právní úprava

Na mezinárodní úrovni jde především o různé úmluvy a deklaráce, jež prohlašují určité obecné principy za platné, resp. státy, které jsou jejich signatáři, se na těchto principech dohodly. Tyto principy se však stávají vynutitelnými až tehdy, kdy jsou ratifikovány a transformovány do konkrétního právního řádu v podobě zákona, popř. jiné právní normy, který zároveň stanoví sankci za jejich porušení. V některých případech má jedinec též možnost obrátit se na mezinárodní (popř. evropský) soud.

Z pohledu domácího násilí můžeme mezinárodní dokumenty rozdělit na dokumenty vztahující se k obecné ochraně lidských práv (tedy bez ohledu na pohlaví či věk oběti), dokumenty vztahující se konkrétně k ochraně obětí trestných činů a dokumenty vztahující se k ochraně různých skupin jedinců (ženy, děti).

Mezinárodní dokumenty ⁷⁶

Za mezinárodní dokumenty vztahující se obecně k ochraně lidských práv můžeme považovat především *Všeobecnou deklaraci lidských práv* (Universal Declaration of Human Rights, 1948), *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech* (International Covenant on Civil and Political Rights, 1966), *Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech* (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, 1966), *Úmluvu OSN o potlačování obchodu s lidmi a využívání prostituce druhých osob* (International Convention on Suppression and Abolition of the Trade in People and Exploitation of Prostitution of Others, 1949) a *Úmluva OSN proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení a trestání* (1984).

Mezinárodním dokumentem, který se vztahuje výhradně na oběti trestných činů a jiného násilí je pak *Deklarace OSN o základních principech spravedlnosti pro oběti trestného činu a pro oběti zneužití moci* (1985).

Za dokumenty jež se zabývají ochranou různých skupin jedinců potom můžeme označit *Úmluvu o právech dítěte* (1989) a *Úmluvu o odstranění všech forem diskriminace žen* (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, 1979).

Na VII. kongresu OSN o prevenci kriminality a zacházení s pachateli v roce 1985 byla též přijata *Rezoluce o potírání domácího násilí*.

Evropské dokumenty ⁷⁷

Evropskými dokumenty vztahujícími se k obecné ochraně lidských práv jsou především *Úmluva o ochraně lidských práv a svobod* a *Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení a trestání* (1992)

Problematikou obětí trestného činu se pak zabývá *Evropská úmluva o odškodňování obětí násilných trestných činů, rámcové Rozhodnutí Rady Evropy o postavení obětí v trestním řízení*

---

⁷⁶ Voňková, J., Huňková, M. a kolektiv: *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*, proFem, Praha, 2004, str. 42 - 45

⁷⁷ Voňková, J., Huňková, M. a kolektiv: *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*, proFem, Praha, 2004, str. 87

a různá doporučení Rady Evropy: *o postavení obětí v rámci trestního práva a řízení či o pomoci obětem a o prevenci viktimizace.*

Evropskými dokumenty vztahujícími se na konkrétní skupiny jednotlivců pak jsou především *Směrnice 2000/43/ES k diskriminaci na základě rasového nebo etnického principu, Směrnice 2000/78/ES o důkazním břemenu a Doporučení Rady Evropy Výboru ministrů členských států ohledně ochrany žen proti násilí.*

Trestní právo a domácí násilí – právní úprava v ČR

Ústava ČR a Listina základních práv a svobod

Již Ústava ve své preambuli definuje Českou republiku jako stát *rovnoprávných a svobodných* občanů, založený na úctě k lidským právům. Tato lidská práva pak podrobněji rozvádí Listina základních práv a svobod, jež je součástí ústavního pořádku České republiky.

K domácímu násilí pak jistě můžeme vztáhnout čl. 1 a čl. 4 LPS a to, že *lidé jsou svobodní a rovni v důstojnosti i právech* (na což pachatelé, ale i oběti domácího násilí často zapomínají), a dále že *základní práva a svobody se zaručují všem, a to bez ohledu na pohlaví ... nebo jiné postavení.* Čl. 7 pak zaručuje *nedotknutelnost osoby a soukromí*, v případě domácího násilí o nedotknutelnosti osoby nelze příliš hovořit, nedotknutelnost soukromí se pak stává paradoxně překážkou při snaze tento společensky nežádoucí jev nějakým způsobem postihnout (viz. též čl. 10 odst. 2). K problematice dětských obětí domácího násilí se pak vztahuje především čl. 32 odst. 4 a čl. 33 odst. 1, resp. *právo na rodičovskou výchovu a péči a právo na vzdělání.*

Trestněprávní úprava

K popsání vztahu domácího násilí a trestního práva, bych si vypůjčila Freudův pomyslný ledovec. Špičku ledovce, jež ční nad hladinu můžeme přirovnat k domácímu násilí, které je trestním právem uchopitelné, resp. jedná se o takové projevy násilí, které lze jednoznačně prokázat, a které dosahují intenzity trestných činů, popř. přečinů. Značná část ledovce, jež se nachází pod hladinou se pak právnímu postihu vymyká, ať již proto, že chybí právně relevantní důkazy či pro nízkou intenzitu těchto projevů domácího násilí. Důvodem vysoké latence tohoto jevu je mimo jiné též neochota či nepřipravenost obětí toto jednání oznamovat orgánům činným v trestním řízení.

Trestní právo hmotné, resp. právo obecně, je tedy v řešení problematiky domácího násilí značně limitováno, především pak není schopno postihnout „jemnější“ projevy domácího násilí, které jsou pro oběť obvykle mnohem trýznivější než prokazatelné týrání fyzické.

Trestní právo hmotné

Trestní právo hmotné je upraveno trestním zákoníkem (zákon č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů).

Podle právní úpravy platné od 1. 1. 2010, patří mezi trestné činy, jež mají (či mohou mít) vztah k domácímu násilí, především trestné činy uvedené v Hlavě I., II., III., IV., V. a X..

Hlava I., Díl 1., Trestné činy proti životu

§ 140 – vražda

„*Kdo jiného úmyslně usmrtí ...* „ (odst. 1) Jedná se o tzv. vraždu prostou, resp. pachatel jednal náhle, spontánně, popř. v afektu. „*Kdo jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení...* „ (odst. 2), zde se jedná o jakousi kvalifikovanou skutkovou podstatu, jež je ve vztahu speciality k odstavci 1, resp. tzv. vraždě prosté. Od pachatele se zde požaduje, ve vztahu k zavinění, navíc *rozmysl* nebo *předchozí uvážení*, což lze vykládat tak, že z pachatelova jednání mizí prvek spontánnosti a místo něj se objevuje alespoň krátká rozumová úvaha či delší rozumové hodnocení situace, resp. jakási mentální příprava k činu.

Odstavec 3 pak taxativně vyjmenovává okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby jako např. *úmyslné usmrcení dvou nebo více osob, těhotné ženy, dítěte mladšího 15 let* atd. Odstavec 4 prohlašuje za trestnou i *přípravu* tohoto trestného činu.

Oproti předchozí právní úpravě došlo, kromě zavedení skutkové podstaty vraždy podle § 140 odst. 2. a dalších změn, též ke změně trestní sazby, jejíž horní hranice se v případě tzv. vraždy prosté zvedla u trestu odnětí svobody z patnácti na osmáct let. U okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby pak došlo k posunu jak u hranice spodní (z dvanácti let na patnáct), tak u hranice horní (z patnácti let na dvacet).

Pokud jde o vraždy, převažují mezi pachateli, nejen domácího násilí, muži (až 90%).⁷⁸ Z hlediska domácího násilí jde především o vystupňovaný projev násilí, žárlivost, mstu, nenávisť apod. Vraždy mezi manželi či partnery (současnými i minulými) označujeme pojmem *uxoricidia*. Vražda partnera, ve smyslu partnera násilného vztahu, je pak jakýmsi konečným vyústěním domácího násilí.

Objektem útoku je lidský život. Předmětem útoku je živý člověk, resp. jedinec který přestal být lidským plodem (okamžik porodu) a to až do okamžiku smrti. „*Pojem smrti je vykládán na základě poznatků lékařské vědy jako biologická smrt mozku (cerebrální smrt) – takový stav organismu, u kterého je obnovení všech životních funkcí již vyloučeno (srov. R 16/1986).*“⁷⁹ Pokud jde o subjektivní stránku trestného činu, jedná se o trestný čin úmyslný, resp. úmysl pachatele musí směřovat k jednání jež je způsobilé k usmrcení člověka. Objektivní stránka trestného činu vraždy pak může spočívat jak v konání, tak i v opomenutí. Za splnění podmínek § 21 odst.1. trestního zákoníku se může jednat i o *pokus* vraždy.

⁷⁸ Voňková, J., Huňková, M. a kolektiv: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen, proFem, Praha, 2004

⁷⁹ Šámal, P., Púry, F., Rizman. S. Trestní zákon. Komentář. II. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2004, str. 1298

V souvislosti s § 144 je pak právě vzhledem k domácímu násilí důležité doplnit, že jakýkoli fyzický či psychický nátlak jímž je druhý nucen k sebevraždě je vraždou, resp. pokusem vraždy, a to s ohledem na věk a duševní schopnosti poškozeného.

§ 141 – zabití

„Kdo jiného úmyslně usmrtí v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí myslí anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného ...“ (odst. 1) Zde jde o privilegovanou skutkovou podstatu ve vztahu k § 140, čemuž odpovídá i snížená trestní sazba (trest odnětí svobody tři až deset let, resp. pět až patnáct let).

*„ ... jde o silné rozrušení pachatele vyvolané jeho emotivními stavy určité povahy anebo o silné rozrušení pachatele, které nastalo jako důsledek jednání poškozeného, jež je možné označit za zavrženíhodné. ... lze usuzovat, že silné rozrušení pachatele provázející úmyslné usmrcení musí být v konkrétním případě velmi výrazné ... Pokud jde o důvod silného rozrušení spočívající v reakci na zavrženíhodné jednání poškozeného, lze privilegovat jen reakce na jednání poškozeného, které je pro pachatele fyzicky i duševně trýznivé, způsobující ponížení apod. ...“*⁸⁰

Zdá se, že tuto privilegovanou skutkovou podstatu bychom mohli právě ve vztahu k domácímu násilí považovat za jakýsi další „vstřícný krok“ zákonodárce, který se tímto ustanovením rozhodl mimo jiné výslovně vyjádřit a zohlednit skutečnost, že se pachatelem může stát i ten, kdo byl původně „obětí“ (byl vystaven zavrženíhodnému jednání poškozeného). A že se může jednat o čin, který je sice na jedné straně „úmyslný“ a trestuhodný, na druhé straně však „pochopitelný“, resp. „obět“ (poškozený) je zahánána takovým způsobem za hranice svých fyzických a psychických možností, že reaguje takto extrémním jednáním (viz. též výše jednotlivé druhy domácího násilí). V této souvislosti je třeba zmínit, že na vztah „předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného“ a „silného rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí myslí“, lze pohlížet minimálně ze dvou různých pohledů. Prvním z nich je výše citovaný názor (věta první), že předchozí zavrženíhodné jednání musí u pachatele vzbudit silnou emocionální reakci, resp. silné rozrušení. *„ ... nemůže být, a to ani v případě reakce na zavrženíhodné jednání poškozeného, privilegováno rozrušení, které by mělo původ v hněvu, zlobném afektu, pomstě apod., tedy, že by nešlo o obrannou reakci, ale o reakci mající povahu útoku, byť vyprovokovaného.“*⁸¹ Druhý názor na tuto problematiku pak vychází z toho, že jde o tzv. provokaci. *„V našem zákoně není provokace nutně spojována s prudkým afektem pachatele a ze zákona rovněž nevyplývá, že by zavrženíhodné jednání usmrcené osoby muselo trestnému činu bezprostředně předcházet. Podle trestního zákoníku postačí, je-li toto zavrženíhodné jednání výlučnou nebo alespoň zcela rozhodující příčinou jednání pachatele.“*⁸² Charakter provokujícího jednání poškozeného by pak měl odpovídat objektu toho trestného činu jímž je lidský život, proto by toto ustanovení mělo být vykládáno spíše restriktivně. *„Může se jednat jak o násilné útoky proti fyzické integritě, tak i o týrání a ponižování psychické. Zahrnuje útoky poškozeného na lidskou*

⁸⁰ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, str. 478

⁸¹ tamtéž

⁸² JUDr. Jaromír Hořák, „Vražda a zabití v novém trestním zákoníku“, Jelínek, J. (ed.): O novém trestním zákoníku. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnícké dny. Praha: Leges. 2009

svobodu a důstojnost, kterými poškozený jinému vážně ublíží (např. nejrůznější formy šikany, domácí násilí, útlak a vydírání se sexuálním podtextem, závažné porušování osobní svobody, tzv. sousedský teror atd.). Uvažovat lze o činech hluboce zasahujících osobní čest a pověst pachatele ... Opatrnost je na místě, spočívá-li zavrženíhodné jednání poškozeného v útoku proti majetku. ...“⁸³

Osobně zastávám názor, že úmyslné usmrcení druhého „v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného“ nelze jednoznačně vztahovat ani k tzv. provokací, ani výlučně k silnému emocionálnímu rozrušení pachatele. Spojka „anebo“ (§ 141 odst. 1) dle mého názoru jasně rozlišuje dva možné motivy jednání pachatele, tj. buď jedná *v silném rozrušení* (ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli) anebo *v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného*. Otázkou je spíše pachatelovo psychické rozpoložení. V prvním případě je psychický stav pachatele jasně daný, „silné rozrušení“ bych přirovnala k afektu, který psychologický slovník definuje jako „*silný, bouřlivě, ale krátce probíhající citový stav (např. hněv, zděšení, radost, nadšení) provázený vegetativními reakcemi ...*“⁸⁴, s tím, že silné rozrušení může na rozdíl od afektu trvat i určitou delší dobu (což se však bude pravděpodobně vztahovat pouze na strach a zmatek, popř. jiné omluvitelné hnutí mysli). Může pak jít jak o jednání podobné krajní nouzi, tak o jednání zkratkovité, zbrklé, resp. *jednání s jasným cílem a účelem, bez ohledu na následky*.⁸⁵ V druhém případě, je dle mého názoru psychické rozpoložení pachatele nejasné, z kontextu lze usoudit, že by mělo jít o rozrušení minimálně podobné, problematické však je, že předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného může trvat po různě dlouhou dobu, čemuž bude obvykle odpovídat i různý psychický stav pachatele. Zde je tudíž dle mého názoru nutná určitá diferenciaci. Pokud půjde o *bezprostřední* a *jednorázové* zavrženíhodné jednání poškozeného (např. žena, která byla znásilněna, usmrtí krátce po činu „v silném rozrušení“ násilníka), můžeme pravděpodobně hovořit o klasickém afektu, resp. silném rozrušení. Pokud však zavrženíhodné jednání poškozeného *trvá* či se *opakuje* po delší dobu, může jít o dny, týdny či roky (což bude právě případ domácího násilí), nelze dle mého názoru očekávat pouze silné rozrušení, popř. afekt. Oběť dlouhodobého týrání (kromě domácího násilí může jít též např. o šikanu, vydírání apod.), je zpravidla na pokraji svých psychických sil, je dlouhodobě vystavena silnému stresu, ať již jde o pocit ohrožení nebo reálný strach o život (svůj i osob blízkých). V případě domácího násilí je často fyzicky či sexuálně týrána, ponižována, kontrolována a ne výjimečně je omezována její osobní svoboda. V neposlední řadě je pak násilníkem též následně pronásledována (viz. dále § 354). Proto lze očekávat, že u takové osoby půjde především o to, „zbavit se“ pocitu ohrožení, resp. zbavit se toho kdo ji ohrožuje. Jelikož v důsledku dlouhodobého týrání dochází k tzv. zúžení apercepce (omezené vnímání a vyhodnocování skutečnosti), zabití agresora se může oběti jevit jako jediné východisko. Pro oběť jež svého pachatele následně usmrtí tak může být dle mého názoru charakteristické jak silné rozrušení (viz. výše), tak rozrušení jež oběť prožívá „běžně“ (např. během jednotlivých násilných

⁸³ JUDr. Jaromír Hořák, „Vražda a zabití v novém trestním zákoníku“, Jelínek, J. (ed.): O novém trestním zákoníku. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnícké dny. Praha: Leges. 2009

⁸⁴ Hartl, P., Hartlová, H.: Psychologický slovník, Portál, Praha, 2000, str. 18

⁸⁵ Hartl, P., Hartlová, H.: Psychologický slovník, Portál, Praha, 2000, str. 246

epizod), stejně tak, jako jistá rozumová příprava k tomuto činu, resp. zdánlivě racionální (chladné) jednání, jež je v podstatě projevem krajního zoufalství a „odevzdanosti“ oběti. Dále se může jednat též o předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného, k němuž došlo *ve vzdálenější minulosti*, zde by pak mohlo jít o skutečnou mstu, zvláště nebyl-li pachatel v bezprostřední době před činem vystaven ze strany poškozeného žádnému silnému stresoru.

Dále se však domnívám, že nelze předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného vztahovat pouze k tzv. provokaci, tj. skutečnosti, že se pachatel dopustí svého jednání v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, resp. pouze v jeho důsledku. Zvláště v kontextu úmyslného trestného činu, jehož objektivní stránka spočívá v usmrcení druhého, by to pak znamenalo určitou modifikaci výše zmíněné „licence na vraždění“, jež by spočívala především ve směšně nízké trestní sazbě, vzhledem k ustanovení § 140. Nehledě na to, že by tak v podstatě šlo o částečnou legalizaci principu msty. Podle mého názoru tak nestačí pouze skutečnost, že je zavrženíhodné jednání výlučnou nebo alespoň zcela rozhodující příčinou jednání pachatele, ale musí být též prokázáno, že se pachatel, na základě jednání poškozeného, nacházel v takovém psychickém rozpoložení, které jeho jednání činí pochopitelným a částečně omluvitelným (nemusí však jít výlučně o silné rozrušení), resp. že by tak mohl v podobné situaci jednat i jiný rozumně uvažující člověk. Jsem přesvědčena, že v případě domácího násilí, resp. těch jeho projevů, které je právo schopno uchopit, nebude obvykle činit žádný větší problém takový stav pachatele prokázat.

Pokud jde o motiv msty, jedná se o přirozený primitivní motiv, který je vlastní každému člověku a tak bude, dle mého názoru, v případech předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného přítomen vždy. Jeho zkoumání v konkrétním případě by bylo spíše prací psychoanalýzy než trestního práva, proto bude pro aplikaci skutkové podstaty trestného činu zabití důležité především to, aby nepřevažoval nad reaktivním a obranným charakterem jednání uvedeného v odstavci 1, resp. aby nebyl výlučným či převažujícím motivem pachatele.

Odstavec 2 pak upravuje výčet okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby, a to *je-li uvedený čin spáchán na dvou nebo více osobách, na těhotné ženě, nebo na dítěti mladším patnácti let*.

Může se jednat o i *pokus* zabití, za splnění podmínek § 21 odst.1. trestního zákoníku. Objektem tohoto trestného činu je lidský život a jedná se o trestný čin úmyslný.

Z pohledu domácího násilí pak bude pravděpodobně připadat v úvahu i skutková podstata usmrcení z nedbalosti - § 143 odst. 1. trestního zákoníku.

Hlava I., Díl 2., Trestné činy proti zdraví

§ 145 – těžké ublížení na zdraví

„Kdo jinému úmyslně způsobí těžkou újmu na zdraví ...“ (odst. 1) Co je těžkou újmou na zdraví, vymezuje trestní zákoník v § 122 odst. 2, výčet je taxativní. Pokud jde o zavinění, je třeba, aby pachatel skutečně jednal s úmyslem způsobit těžkou újmu na zdraví, například použil předmět, který je schopen takovou újmu na zdraví způsobit apod.

Oproti předchozí právní úpravě zde dochází ke změně výše trestní sazby, a to u spodní hranice ze dvou na tři léta a u horní hranice z osmi na deset let (trestu odnětí svobody).

Odstavec 2 uvádí taxativní výčet okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby, jako např. *spáchá-li pachatel čin uvedený v odstavci 1 na těhotné ženě, dítěti mladším patnácti let, ze zavrženíhodné pohnutky atd. Za zavrženíhodnou pohnutku lze mimo jiné považovat pohnutku, „ ... která je v příkrém rozporu s morálkou a svědčí o morální zvrhlosti, bezcitnosti, bezohledném sobectví a o naprosté neúctě k lidskému životu, např. pomstychtivost. Naproti tomu nelze takový charakter přičítat pohnutkám, které mají podklad v přirozených citech člověka (např. žárlivost) nebo ve stavu okamžitého afektu, v dlouhodobé stresové situaci, v napětí v meziosobních vztazích apod.“*⁸⁶ I zde došlo ke změně trestní sazby, a to u spodní hranice z tří na pět let a u horní z deseti na dvanáct let (trestu odnětí svobody).

Pokud bude činem uvedeným v odst. 1 způsobena smrt, bude pachatel potrestán odnětím svobody na osm až šestnáct let (předchozí právní úprava stanovila spodní hranici deset let, horní pak patnáct let nebo výjimečný trest) (odst. 3). Odstavec 4 pak prohlašuje za trestnou i *přípravu* tohoto trestného činu. Může se jednat i o *pokus* způsobení těžkého ublížení na zdraví za splnění podmínek § 21 odst.1. trestního zákoníku.

Objektem tohoto trestného činu je lidské zdraví. Po subjektivní stránce jde o trestný čin úmyslný, jednání pachatele pak musí korespondovat s jeho úmyslem způsobit druhému těžkou újmu na zdraví, resp. musí být způsobilé takovou újmu na zdraví způsobit.

§ 146 – ublížení na zdraví

„Kdo jinému úmyslně ublíží na zdraví ...“ (odst. 1) Co je považováno za ublížení na zdraví blíže stanoví § 122 odst. 1. Ublížení na zdraví můžeme považovat za *„ ... stav záležející v poruše zdraví nebo jiném onemocnění, které porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje, nikoli jen na krátkou dobu, obvyklý způsob života poškozeného a který vyžaduje lékařského ošetření. Za ublížení na zdraví se v soudní praxi pokládá porucha zdraví poškozeného nebo jiné onemocnění, které mu znesnadňuje obvyklý způsob života nejméně 7 dní (č.II/1965, 16/1986 str. 75 Sb. rozh. tr.)“*⁸⁷ V této souvislosti je důležité upozornit na to, že pro oběti domácího násilí je velmi důležité dokumentovat jednotlivé útoky, nejlépe pomocí lékařských zpráv, nálezů apod. I zde došlo ke změně výše trestní sazby, a to u spodní hranice z nuly na šest měsíců, u horní pak z dvou na tři léta (trestu odnětí svobody). Odstavec 2 taxativně vymezuje okolnosti podmiňující vyšší trestní sazbu, jako např. *spáchá-li tento čin na těhotné ženě, na dítěti mladším patnácti let atd.* Pokud způsobí pachatel činem v odst. 1 těžkou újmu na zdraví, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až osm let (odst. 3) a pokud způsobí pachatel činem v odst. 1 smrt, bude potrestán odnětím svobody na pět až deset let (oproti původním třem až osmi letům) (ods. 4). Za splnění podmínek § 21 odst.1. trestního zákoníku se může se jednat i *pokus* ublížení na zdraví.

Jedná se o trestný čin úmyslný, jehož objektem je lidské zdraví.

⁸⁶ Šámal, P., Púry, F., Rizman. S. Trestní zákon. Komentář. II. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2004, str. 1305

⁸⁷ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, str. 492

§ 146a – ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky

„Kdo jinému úmyslně způsobí ublížení na zdraví v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného ...“ (odst. 1) Jde v podstatě o obdobu privilegované skutkové podstaty zabití (viz. výše), zde je však objektem zdraví člověka nikoli jeho život. To se odráží i v mírnější trestní sazbě (v tomto případě nula až jeden rok). Objektivní stránkou tohoto trestného činu je pak jednání pachatele, které spočívá v úmyslném ublížení na zdraví. Pokud pachatel způsobí činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví, trestní sazba se zvyšuje až na tři léta (odst. 2).

„Kdo jinému úmyslně způsobí těžkou újmu na zdraví v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného ...“ (odst. 3) Jde o obdobu privilegované skutkové podstaty odstavce 1, s tím, že zde je objektivní stránkou trestného činu jednání pachatele, jež je způsobilé mít za následek *těžkou újmu na zdraví*. Trestní sazba je zde v porovnání s § 145 odst. 1 z tří až deseti let snížena na nulu až čtyři léta (trestu odnětí svobody).

V odstavci 4 je taxativní výčet okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby, a to *spáchá-li pachatel čin uvedený v odstavci 1 nebo 3 na dvou a více osobách, na těhotné ženě, nebo dítěti mladším patnácti let*. Byla-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 3 způsobena smrt bude pachatel potrestán odnětím svobody na dvě až osm let (odst. 5).

Jsou-li splněny podmínky § 21 odst.1. trestního zákoníku, může se jednat i o *pokus* ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky.

Objektem je zde lidské zdraví a jedná se o trestný čin úmyslný

Páchání trestných činů proti zdraví je v souvislosti k domácímu násilí velmi časté a jejich právní postih není nijak problematický, resp. je stejně problematický jako v ostatních případech útoků proti zdraví, kdy o domácí násilí nejde. Teoreticky by v případě domácího násilí připadalo v úvahu i těžké ublížení na zdraví v nedbalosti - § 147 odst. 1.

Hlava I., Díl 4., Trestné činy proti těhotenství ženy

§ 159 – nedovolené přerušení těhotenství bez souhlasu těhotné ženy

„Kdo bez souhlasu těhotné ženy uměle přeruší její těhotenství ...“ (odst. 1) Trestní sazba je zde stejná jako v předchozí právní úpravě, a to dvě léta až osm let.

V odstavci 2 jsou taxativně vymezeny okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby. Jde především o *spáchání tohoto činu za pomoci násilí, pohrůžky násilím či pohrůžky jiné těžké újmy, zneužití tísně nebo závislosti* (viz. též výše, pojem násilí, trestněprávní pohled na násilí). Dále *je-li tento čin spáchán na ženě mladší osmnácti let nebo opětovně*. Též *je-li takovým činem způsobena těžká újma na zdraví*. Odstavec 3 pak zvyšuje trestní sazbu pro případ, že by byla činem uvedeným v odstavci 1 způsobena těžká újma na zdraví nebo smrt. A odstavec 4 reaguje na situaci kdy by činem uvedeným v odstavci 1 byla způsobena smrt nejméně dvou osob. Trestnou je i *příprava* tohoto trestného činu (odst. 5).

Za splnění podmínek § 21 odst.1. trestního zákoníku se může jednat i o *pokus* nedovoleného přerušeni těhotenství bez souhlasu těhotné ženy.

Objektem tohoto útoku je počínající lidský život a také zdraví matky. Předmětem útoku je pak lidský plod až do počátku porodu. Jedná se o trestný čin úmyslný. Jednání pachatele pak spočívá v jakémkoli použití násilí vůči těhotné ženě s úmyslem přerušit bez jejího souhlasu její těhotenství. „*Přerušeni těhotenství se rozumí jakékoli jednání směřující k usmrceni lidského plodu. Na použitém prostředku nezáleží, může jít o prostředky mechanické, chemické, operativní zákroky anebo i vyvolání předčasného porodu za podmínky, že směřuje k usmrceni lidského plodu. ...*“⁸⁸ Těhotenstvím se pak rozumí „*... stav nidace (uhníždění, zachyceni oplodněného vajíčka v děložní sliznici) do začátku porodu.*“⁸⁹

§ 162 – svádění těhotné ženy k umělému přerušeni těhotenství

„*Kdo svádí těhotnou ženu k tomu, aby a) své těhotenství sama uměle přerušila, nebo b) jiného požádala nebo jinému dovolila, aby jí bylo těhotenství uměle přerušeno jinak než způsobem přípustným podle zákona o umělém přerušeni těhotenství ...*“ (odst. 1) Odstavec 2 pak taxativně vypočítává okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, a to *spáchá-li pachatel tento čin na ženě mladší osmnácti let, způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví, nebo zneužije-li tísně nebo závislosti těhotné ženy.* Odstavec 3 zohledňuje situaci, kdy čin uvedený v odstavci 1 přispěje k smrti těhotné ženy.

Právě v případě domácího násilí, je těhotenství ženy jedním z kritických okamžiků. V tomto období domácí násilí často vzniká nebo se značně zvyšuje jeho intenzita. Těhotné ženy jsou tak v tomto směru značně ohrožené. Pachateli budou především sexuální partneři těhotných žen, toto jednání však nelze vyloučit, i ze strany jiných příbuzných, zvláště stojí-li v pozadí sexuální zneužívání (rodiče, sourozenec atd.).

Hlava II., Díl 1., Trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství

§ 170 – zbavení osobní svobody

„*Kdo jiného bez oprávnění uvězní nebo jiným způsobem zbaví osobní svobody ...*“ (odst. 1) A to natrvalo nebo alespoň na delší dobu. „*Jde o trvalý trestný čin. Vyvolání a udržování protiprávního stavu se proto posuzuje jako jediné protiprávní jednání, jež trvá tak dlouho, pokud protiprávní stav je udržován (pokud je osobní svoboda omezena).*“⁹⁰ Jde o stav, který se blíží věznění, resp. osvobození poškozeného je značně obtížné. Přitom nezáleží na tom jakým způsobem bylo tohoto stavu dosaženo, zda násilím, lstí, uvedením v omyl atd. Tento trestný čin může být páchan i vůči dítěti, pokud překračuje běžná výchovná opatření. Neoprávněnost takového jednání je zde na rozdíl od předchozí právní úpravy výslovně uvedena.

⁸⁸ Šámal, P., Púry, F., Rizman. S. Trestní zákon. Komentář. II. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2004, str. 1350

⁸⁹ tamtéž

⁹⁰ Šámal, P., Púry, F., Rizman. S. Trestní zákon. Komentář. II. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2004, str. 1363

V souvislosti s domácím násilím se může stát poškozeným kdokoli (žena, muž, dítě, senior atd.). Půjde pravděpodobně o extrémní projev sociální izolace či vystupňovanou demonstraci moci, resp. extrémní jednání směřující ke kontrole či zastrašení oběti. Odstavec 4 prohlašuje za trestnou i *přípravu* tohoto činu.

Objektem tohoto trestného činu je osobní svoboda jednotlivce ve smyslu volného pohybu. Jedná se o trestný čin úmyslný.

§ 171 – omezování osobní svobody

„*Kdo jinému bez oprávnění brání užívat osobní svobody ...*“ (odst. 1) Jde o čin, jímž je znemožňován svobodný pohyb druhého, jako například svírání v náručí, držení paží, uzavírání v místnosti, uzamykání v autě apod. A to i na velmi krátkou dobu. Délka této doby je však jakýmsi ukazatelem škodlivosti tohoto činu. Jde o trvajícím trestný čin (viz. výše). Neoprávněnost takového jednání je zde na rozdíl od předchozí právní úpravy výslovně vyjádřena.

K tomuto jednání bude v situaci domácího násilí docházet velmi často, problematičtější však bude jeho prokazování.

Jde o trestný čin úmyslný, jehož objektem je osobní svoboda jednotlivce ve smyslu jeho volného pohybu.

§ 175 – vydírání

„*Kdo jiného násilím, pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy nutí, aby něco konal, opominul nebo trpěl ...*“ (odst. 1) Nezáleží na tom, zda poškozený skutečně vykoná to, k čemu je nucen, resp. nevyžaduje se, aby pachatel dosáhl toho, co tímto jednáním sledoval. „*Nevnímá-li poškozený, k čemu jej pachatel svým jednáním nutí, jde o pokus vydírání na nezpůsobilém předmětu útoku (srov. R 1/1980, s. 23 a dále R 10/1979).*“⁹¹ Výhrůžka však nemusí být bezprostřední, může být vyhrožováno např. dopisem, telefonem apod., ale musí jít o jednání neoprávněné. I zde došlo ke zvýšení trestní sazby, a to u spodní hranice z nuly na šest měsíců, u horní hranice z tří na čtyři roky trestu odnětí svobody nebo peněžitý trest.

Vydírání je stejně jako vyhrožování, zastrašování, kontrola, kritizování a sociální izolace jedním ze základních znaků psychického násilí (viz. výše). Jedná se o jev v situaci domácího násilí velice častý.

Objektem tohoto trestného činu je svoboda rozhodování člověka a jde o trestný čin úmyslný.

V případech domácího násilí se jistě mohou objevit situace, na které se budou vztahovat i jiné trestné činy uvedené v této hlavě, jako například omezování svobody vyznání (§ 176), útisk (§ 177) či porušování domovní svobody (§ 178), popř. i trestný čin pomluvy (Díl II., § 184).

---

⁹¹ Šámal, P., Púry, F., Rizman. S. Trestní zákon. Komentář. II. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2004

§ 185 – znásilnění

§ 185 odst. 1: „Kdo jiného násilím nebo pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti ...“

Za násilí považuje komentář, v souladu s rozhodovací praxí soudů, „ ... použití fyzické síly ze strany pachatele za účelem překování nebo zamezení vážně míněného odporu znásilňované osoby ...“⁹² Pokud jde o *donucení*, musí být překonán vážně míněný odpor znásilňované osoby. Ale může se jednat též o situace, kdy znásilňovaná osoba od dalšího odporu upustí, neboť jej shledá beznadějným, popř. jí pachatel nedá možnost jakýkoli odpor projevit. Pokud je však odpor jen předstíraný nebo není myšlen vážně, o donucení nejde. Stejně je tomu v případě, kdy znásilňovaná osoba klade zpočátku odpor, ale později s pohlavním stykem souhlasí. K *pohrůžce násilím a pohrůžce jiné těžké újmy* viz. též výše, pojem násilí, trestněprávní pohled.

O *zneužití bezbrannosti* jde tehdy, pokud je znásilňovaná osoba, bez zavinění pachatele, ve stavu, ve kterém není schopna projevit vzhledem k jednání pachatele svou vůli, resp. odpor. Může jít o stav bezvědomí, hluboký spánek nebo stav omámenosti alkoholem či jinou látkou, ve kterém nedokáže oběť dostatečně zhodnotit situaci, ve které se nachází. Dále jde o situace, kdy je oběť spoutána či jinak fyzicky omezena, nebo trpí duševní chorobou, pro níž není schopna pachatelovo jednání pochopit. „Bezbrannou je rovněž osoba, která je vzhledem k dětskému věku tak nedostatečně vyspělá, že není ani schopna posoudit význam odporu proti vynucované souloži ...“⁹³ O stav bezbrannosti naopak nejde pokud je nezletilá osoba i přes svůj věk schopna pachatelovo jednání pochopit a dát k němu dostatečně srozumitelný souhlas. Z jakého důvodu se oběť ocitla ve stavu bezbrannosti pak není důležité, s výjimkou případu, kdy do tohoto stavu uvede oběť *Isťí* sám pachatel, a to v úmyslu zneužít bezbrannosti oběti k pohlavnímu styku s ní (viz. § 119).

Vypuštění podmínky bezprostřednosti u pohrůžky násilím, rozšíření jednání i na pohrůžku jiné těžké újmy a rozšíření objektivní stránky trestného činu (viz. dále), pak umožňuje postihovat podle tohoto ustanovení i jednání, která byla dříve kvalifikována pouze jako vydírání.⁹⁴

Nová právní úprava rozlišuje tři formy jednání pachatele, a to *pohlavní styk* (odst.1), kdy jde o pojem obecnější, zahrnující jakýkoli způsob ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby. Jedná se o základní skutkovou podstatu, podle které pak budou postihovány jen méně závažné formy pohlavního styku (např. osahávání genitálií apod.). Dále jde o *soulož* a *jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží* (odst. 2 písm. a), které jsou kvalifikovanou skutkovou podstatou trestného činu znásilnění a podmiňují tak použití vyšší trestní sazby. Trestní sazba je zde oproti odstavci 1 zvýšena z šesti měsíců na pět let, resp. z pěti na dvanáct let. Soulož definuje komentář jako „ ... spojení pohlavních orgánů muže a ženy, přičemž postačí, že

⁹² Šámal, P., Púry, F., Rizman. S. Trestní zákon. Komentář. II. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2004, str.1411

⁹³ Šámal, P., Púry, F., Rizman. S. Trestní zákon. Komentář. II. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2004, str. 1412

⁹⁴ JUDr. Tomáš Gřivna, Ph.D., Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti v novém trestním zákoníku, Jelínek, J. (ed.): O novém trestním zákoníku. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, Praha: Leges, 2009, str. 88

došlo i jen k částečnému zasunutí pohlavního údu muže do pochvy ženy ...“⁹⁵ a to bez ohledu na to, zda dojde k pohlavnímu uspokojení či porušení panenské blány. Při pouhém dotyku pohlavních orgánů pak jde o pokus o soulož, resp. o pokus trestného činu znásilnění (R 6/1984). Pokud jde o pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží, přichází v úvahu především pohlavní styk orální a anální. Problematické může být především zařazení některých forem pohlavního uspokojování, jako např. digitální penetrace, zasouvání mužského údu mezi prsa ženy apod.⁹⁶ Osobně pak považuji za poněkud zavádějící formu jednání uvedenou v odstavci 1. Pokud jde v odstavci 2 písm. a) o soulož nebo pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží, zbývají pro úpravu odstavce 1 pouze „lehčí způsoby“ pohlavního uspokojování, což dle mého názoru nekoresponduje s pojmem „pohlavní styk“, neboť ten je obecně považován za synonymum pojmu „soulož“, např. psychologický slovník definuje pohlavní styk jako „*vlastní soulož, na rozdíl od styku sexuálního, který zahrnuje i předeheru a vzrušování se pomocí erektoenních a erotogenních zón*“⁹⁷ Proto bych navrhovala méně zavádějící označení.

§ 185 odst. 2, 3 a 4 pak uvádí další skutečnosti, které podmiňují použití vyšší trestní sazby, a to spáchá-li pachatel čin uvedený v odstavci 1 na dítěti, se zbraní, na dítěti mladším patnácti let, na osobě, která se nachází na místě, kde dochází k legálnímu omezování osobní svobody (vězení, vazba apod.), způsobí-li uvedeným činem těžkou újmu na zdraví, nebo smrt (až osmáct let trestu odnětí svobody).

Jde o trestný čin úmyslný jehož objektem je právo člověka (ženy i muže) na svobodné rozhodování o svém pohlavním životě. Do novely trestního zákona č. 144/2001 Sb. však byly předmětem útoku jen osoby ženského pohlaví.

Příprava tohoto trestného činu je trestná (§ 185 odst. 5.).

§ 186 – sexuální nátlak

§ 186 odst. 1: „*Kdo jiného násilím, pohnutkou násilím nebo pohnutkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování, nebo kdo k takovému chování přiměje druhého zneužívaje jeho bezbrannosti ...*“ § 186 odst. 2 pak zohledňuje situaci, kdy je čin v odstavci 1 spáchán zneužitím závislosti nebo jiného postavení, které umožňuje získání důvěryhodnosti nebo vlivu. V podstatě se tak jedná o dvě skutkové podstaty, které se liší především způsobem, prostřednictvím kterého dosahují totožného cíle, přičemž v odstavci 2 jde navíc i o přiměnění druhého „k pohlavnímu styku“.⁹⁸ Komplikace pak může přinášet především vymezení „jiného srovnatelného jednání“, jelikož jde o pojem velice obecný, jehož výklad může být značně široký. Závislost můžeme definovat jako „... stav, v němž se osoba nemůže svobodně rozhodovat vzhledem k tomu, že je v určitém směru odkázána na pachatele ... Nemusí jít o závislost vyplývající z právního poměru určeného zákonem, ale stačí faktický poměr

⁹⁵ Šámal, P., Púry, F., Rizman. S. Trestní zákon. Komentář. II. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2004, str. 1412

⁹⁶ JUDr. Tomáš Gřivna, Ph.D., Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti v novém trestním zákoníku, Jelínek, J. (ed.): O novém trestním zákoníku. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnícké dny, Praha: Leges, 2009, str. 88

⁹⁷ Hartl, P., Hartlová, H.: Psychologický slovník, Portál, Praha, 2000, str. 573

⁹⁸ JUDr. Tomáš Gřivna, Ph.D., Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti v novém trestním zákoníku, Jelínek, J. (ed.): O novém trestním zákoníku. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnícké dny, Praha: Leges, 2009, str. 89

závislosti (R 47/1953).“⁹⁹ Pokud jde o „postavení a z něho vyplývající důvěryhodnost nebo vliv pachatele“, lze sem zahrnout i případy, které nejsou charakteristické vztahem závislosti, ale například důvěrou, postavením, vlivem či autoritou.

Trestný čin sexuálního nátlaku je pak vzhledem k trestnému činu znásilnění ve vztahu subsidiarity. Jde o trestný čin úmyslný jehož objektem je právo člověka (ženy i muže) na svobodné rozhodování o svém pohlavním životě, jakož i ochrana lidské důstojnosti.

Příprava tohoto trestného činu je trestná (§ 186 odst. 7).

§ 187 – pohlavní zneužití

§ 187 odst. 1: „Kdo vykoná soulož s dítětem mladším patnácti let nebo kdo je jiným způsobem pohlavně zneužije ...“ Mezi jiné způsoby pohlavního zneužití patří především „ ... intenzivnější zásahy do pohlavní sféry poškozených, jako např. orální pohlavní styk, ale i ohmatávání prsou nebo pohlavních orgánů, líbání přirození apod., které směřují k sexuálnímu vzrušení pachatele. ...“¹⁰⁰ Trestní sazba je zde jeden rok až osm let trestu odnětí svobody a osobně považují její spodní hranici za velmi nízkou, resp. bylo by dle mého názoru vhodné rozdělit tuto skutkovou podstatu na dvě, a to „soulož“ a „pohlavní zneužití“ a podle toho též odstupňovat trestní sazbu.

§ 187 odst. 2 pak zohledňuje skutečnost, kdy spáchá pachatel čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let, které je svěřeno jeho doзору, zneužívaje jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu. Zde je pak trest odnětí svobody dva až deset let. Navrhuji tutéž úpravu jako v odstavci 1.

Jde o trestný čin úmyslný jehož objektem je mravní a tělesný vývoj dětí mladších patnácti let.

Příprava tohoto trestného činu je trestná (§ 186 odst. 7).

§ 188 – soulož mezi příbuznými

„Kdo vykoná soulož s příbuzným v pokolení přímém nebo se sourozencem ...“

Zde došlo oproti předchozí právní úpravě ke zvýšení horní hranice trestní sazby ze dvou na tři léta. Jde o trestný čin úmyslný. Jeho objektem je pak zásada, která nedovoluje pohlavní styk mezi příbuznými. Je otázkou zda jde současně i o zásadu „morální“ či „jen“ fakt, že potomstvo osob jež jsou spolu v blízkém příbuzenském vztahu bývá geneticky zatíženo, resp. že by toto jednání mohlo vést k degeneraci lidstva. Toto dilema je důležité především z hlediska vztahu sourozenců, kteří nemají ani jednoho rodiče společného, resp. z hlediska adopce. Osobně jsem přesvědčena, že i tato „morální“ zásada pramení z historické zkušenosti s tímto jevem.

„Jednočinný souběh tohoto trestného činu s trestnými činy ohrožování mravní výchovy mládeže (resp. dítěte) podle § 201, znásilnění podle § 185, sexuálního nátlaku podle § 186 odst. 2 nebo pohlavního zneužívání podle § 187 je možný.“¹⁰¹

⁹⁹ Tamtéž, str. 90

¹⁰⁰ Šámal, P., Púry, F., Rizman. S. Trestní zákon. Komentář. II. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2004, str. 1418

¹⁰¹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, str. 551

Z pohledu domácího násilí by pak v určitých případech jistě nebyl vyloučen trestný čin kuplířství (§ 189) či zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193).

Problematika trestných činů proti důstojnosti v sexuální oblasti s domácím násilím velmi úzce souvisí. Sexuální násilí se v případě domácího násilí týká především žen a dětí, a jeho výskyt je velmi častý a vysoký (viz. výše).

Hlava IV., Trestné činy proti rodině a dětem

§ 195 – opuštění dítěte nebo svěřené osoby

„Kdo opustí dítě nebo jinou osobu, o kterou má povinnost pečovat a která si sama nemůže opatřit pomoc, a vystaví jí tím nebezpečí smrti nebo ublížení na zdraví ...“ (odst. 1) Tento čin může být spáchán jak konáním tak opomenutím. *„Nebezpečí je charakterizováno tím, že záchrana je závislá na náhodě (č. 47/1978 Sb. rozh. tr.).“*¹⁰²

Odstavec 2 uvádí skutečnosti, které podmiňují použití vyšší trestní sazby, a to *je-li čin v odstavci 1 spáchán na dítěti mladším tří let, opětovně, nebo nejméně na dvou osobách*. Odstavec 3 zohledňuje použitím vyšší trestní sazby situaci, kdy je činem uvedeným v odstavci 1 způsobena těžká újma na zdraví a odstavec 4 smrt.

Objektem tohoto trestného činu je zájem na tom, aby nebylo dítě nebo osoba, o kterou má pachatel povinnost pečovat, vystaveny ohrožení života či zdraví. Svěřenou osobou je pak i dospělá osoba, která však není schopna se o sebe postarat či si v konkrétní situaci nedokáže pomoci sama. Jde o trestný čin úmyslný.

§ 196 – zanedbání povinné výživy

„Kdo neplní, byť i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce ...“ (odst. 1) Odstavec 2 pak zohledňuje vyšší trestní sazbou případ, kdy se pachatel povinnosti uvedené v odstavci 1 vyhýbá úmyslně. *„Jestliže pachatel zprvu neplnil svou vyživovací povinnost bez úmyslu vyhýbat se tomuto plnění a později se vyhýbal plnění, jde o vícečinný souběh trestných činů podle § 196 odst. 1 a § 196 odst. 2.“*¹⁰³ Povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného s sebou nese i povinnosti další: *„Plnění zákonné vyživovací povinnosti totiž nespočívá jen v samotném neplacení výživného, ale i v tom, že osoba která je povinna výživné platit, si v takovém případě z vlastní iniciativy zjistí, kde se zdržuje osoba, které má být výživné placeno, pokud je vzhledem k okolnostem toto zjištění pro povinnou osobu dostupné (č. 16/1996 Sb. rozh. tr.).“*¹⁰⁴

Odstavec 3 pak uvádí skutečnosti, jež podmiňují použití vyšší trestní sazby, a to *vydá-li pachatel činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 oprávněnou osobu nebezpečí nouze, nebo byl-li za takový čin potrestán nebo odsouzen v posledních třech letech*.

Vzhledem k domácímu násilí může jít především o zanedbávání dítěte, seniora či handicapovaného jedince, ale výjimkou nebude ani partner nebo partnerka.

¹⁰² Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, str. 564

¹⁰³ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, str. 567

¹⁰⁴ tamtéž

Objektem tohoto trestného činu je nárok na výživu dle zákona o rodině, proto zde není třeba další pravomocné rozhodnutí soudu. Pokud jde o subjektivní stránku, jde o trestný čin, který lze spáchat jak z nedbalosti (odstavec 1), tak úmyslně (odstavec 2).

§ 198 – týrání svěřené osoby

„Kdo týrá osobu, která je v jeho péči nebo výchově ...“ (odst. 1) Jde o jakoukoli výchovu či péči, bez ohledu na to jakým způsobem byl tento vztah založen (výchova nezletilého dítěte, úřední rozhodnutí, smlouva, zákon ...). Může se tedy jednat jak o dítě, tak například i o seniora, handicapovaného jedince apod. A to bez ohledu na to, zda byla tato osoba zbavena způsobilosti k právním úkonům, resp. rozhoduje faktický stav týrané osoby. Může jít i o péči jen krátkodobou (škola, trénink, nemocnice, hlídání dětí příbuznými či přáteli atd.). Týrání definuje komentář k trestnímu zákonu jako „ ... zlé nakládání se svěřenou osobou, vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalostí, které tato osoba pocituje jako těžké příkoří. ... trvalost pachatelova jednání je nutno posuzovat v závislosti na intenzitě zlého jednání ... Nevyžaduje se, aby šlo o jednání soustavné nebo delší dobu trvajících ...“¹⁰⁵ Jde především o týrání fyzické a psychické, ale může se jednat též o opomenutí povinné výživy dítěte, resp. svěřené osoby, kterou si nejsou schopni obstarat sami, či zanedbání osobní hygieny takového dítěte či svěřené osoby apod. Komentář k trestnímu zákoníku dále uvádí: „Nevyžaduje se, aby vznikly následky na zdraví, ale musí jít o jednání, které týraná osoba pro jeho krutost, bezohlednost nebo bolestivost pocituje jako těžké příkoří (srov. R 20/1984-I.).“¹⁰⁶

Dítě definuje trestní zákoník v § 126: „Dítětem se rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví jinak.“

Jde o skutkovou podstatu, která chrání ve vztahu k domácím násilí především děti, jakkoli handicapované jedince, popř. seniory. Ve vztahu k § 199 jde o skutkovou podstatu speciální. Oproti předchozí právní úpravě dochází mimo jiné ke zvýšení trestní sazby u základní skutkové podstaty, a to u spodní hranice z šesti měsíců na jeden rok a u horní hranice z tří na pět let.

Odstavec 2 uvádí skutečnosti, jež podmiňují použití vyšší trestní sazby, a to *spáchá-li pachatel tento čin zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem, páchá-li takový čin po delší dobu, způsobí-li tímto činem těžkou újmu na zdraví a spáchá-li tento čin na nejméně dvou osobách*. Zde je trestní sazba dvě léta až osm let trestu odnětí svobody. Odstavec 3 pak uvádí skutečnosti, jež podmiňují další použití vyšší trestní sazby, a to *způsobí-li pachatel činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob nebo smrt*. Zde je trestní sazba pět až dvanáct let trestu odnětí svobody.

Objektem tohoto trestného činu je zájem společnosti na ochraně osob, které jsou vzhledem k věku či z jiného důvodu odkázány na péči nebo výchovu druhých. Jde o trestný čin úmyslný. Pokud jde o subjekt, jde v tomto případě o tzv. subjekt speciální, resp. pachatelem může být jen ten, komu je taková osoba svěřena do výchovy nebo péče.

¹⁰⁵ Šámal, P., Púry, F., Rizman. S. Trestní zákon. Komentář. II. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2004, str. 1269

¹⁰⁶ tamtéž

§ 199 – týrání osoby žijící ve společném obydlí

„Kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společném obydlí, bude potrestán odnětím svobody ...“ (odst. 1) Tato skutková podstata nahradila původní skutkovou podstatu *týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě*. Může jít jak o týrání fyzické, tak týrání psychické v němž mohou být zahrnuty i ostatní druhy domácího násilí, resp. násilí ekonomické, emocionální a vynucená sociální izolace (viz. výše).

Ve vztahu k domácímu násilí je pro trestní právo důležitá především intenzita a druh násilného jednání. Mnoho případů domácího násilí bohužel nedosahuje takové nebezpečnosti, aby se jednalo o trestný čin. Skutková podstata trestného činu domácího násilí, která by zohledňovala všechny znaky domácího násilí (viz. výše – definice domácího násilí), zatím neexistuje a je otázkou, zda by bylo zavedení takové skutkové podstaty pro právní postih domácího násilí vůbec přínosné, resp. reálné. U této skutkové podstaty sice chybí znak eskalace násilí a jasné rozdělení rolí na osobu násilnou a osobu ohroženou, na druhou stranu by prokazování těchto skutečností bylo v praxi jistě velmi komplikované a naprosto nekonstruktivní. Znak jednosměrnosti domácího násilí, resp. násilí vůbec, je však nezbytný při „vykázání“ (viz. dále), kde je často nutno rozlišit „běžnou partnerskou rozepří“ od projevů domácího násilí, resp. označit agresora.

Tato skutková podstata bývá označována za podstatu postihující *domácí násilí*, nelze však ignorovat fakt, že se tato skutková podstata může vztahovat i na spolubydlení osob, které k sobě nemají hlubší citový vztah, nejsou v žádném rodinném poměru apod., resp. jiných osob než osob blízkých, ačkoli i tyto osoby mohou být vzhledem ke společnému bydlení v určitém vztahu vzájemné či jednostranné závislosti. Tato skutková podstata tak jde, co se okruhu potenciálních poškozených týče, mnohem dále, resp. za hranice domácího násilí.

Týrání zde definuje komentář k trestnímu zákonu obdobně jako u § 198, s tím rozdílem, že předmětem útoku je osoba blízká nebo jiná osoba žijící s pachatelem ve společném obydlí. Stejně tak se nevyžadují u týrané osoby následky na zdraví.

Vzhledem k ustanovení § 199 odst. 2 písm. d) (*... páchá-li takový čin po delší dobu ...*) dovodil NS, že „... je určující nejen celková doba týrání, ale přihlédnout je třeba též ke konkrétnímu způsobu provedení činu, intenzitě týrání, jeho četnosti apod. V závislosti na konkrétních okolnostech není vyloučeno, aby i doba několika měsíců naplnila tento zákonný znak.“¹⁰⁷ Rozhodující je především intenzita tohoto týrání.

Obydlí definuje trestní zákoník v § 133 *„Obydlím se rozumí dům, byt nebo jiná prostora sloužící k bydlení a příslušenství k nim náležející.“* Oproti předchozí úpravě jde o obecnější a výstižnější vymezení. Jde o faktický stav společného bydlení, ať již je založen jakýmkoli právním titulem. Zhrnuje i o obytné chaty, hotelové domy, ubytovny, vysokoškolské koleje apod., resp. veškeré prostory sloužící k bydlení.

„Ustanovení o týrání osoby žijící ve společném obydlí má postihnout všechny případy domácího násilí, i kdyby se odehrávaly jinde než výlučně ve společném obydlí. Týrání manželky uskutečněné například během společné cesty pachatele a oběti na dovolenou tedy může být také

¹⁰⁷ Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, sešit 10/2008 (ročník LX), vydává NS v nakladatelství LexisNexis, Praha - Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 2. 2008, sp. zn. 8 Tdo 105/2008

posouzeno jako případ domácího násilí podle ustanovení § 199, a nikoli podle obecných ustanovení, která by snad připadala v úvahu.“¹⁰⁸

Osobu blízkou definuje trestní zákoník v § 121 „Osobou blízkou se rozumí příbuzný v pokolení přímém, osvojitel, osvojenec, sourozenec, manžel a partner; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké jen tehdy, kdyby újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní.“

Odstavec 2 uvádí okolnosti, jež podmiňují použití vyšší trestní sazby, a to *je-li tento čin spáchán zvláště surovým nebo trýznivým způsobem, nejméně na dvou osobách, způsobí-li pachatel tímto činem těžkou újmu na zdraví, nebo páchá-li takový čin po delší dobu*. Odstavec 3 pak uvádí okolnosti, jež podmiňují další použití vyšší trestní sazby, a to *způsobí-li pachatel tímto činem těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob, nebo smrt*.

„Objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně osob, které žijí s pachatelem ve společném obydlí. ... Předmětem útoku je pak každá osoba žijící s pachatelem ve společném obydlí.“¹⁰⁹ Jedná se o trestný čin úmyslný. Pokud jde o subjekt, resp. pachatele, může jím být jen ten, kdo žije s poškozeným ve společném obydlí, jde tedy o tzv. subjekt speciální.

§ 202 – svádění k pohlavnímu styku

„Kdo nabídne, slíbí nebo poskytne dítěti nebo jinému za pohlavní styk s dítětem, pohlavní sebeukájení dítěte, jeho obnažování nebo jiné srovnatelné chování za účelem pohlavního uspokojení úplatu, výhodu nebo prospěch ...“ (odst. 1) Může jít o návrh výslovný i konkludentní. Čin je dokonán i když nabídka, slib nebo jiný prospěch nebyl přijat, či nedošlo k protiplnění, resp. nedošlo k požadovanému chování dítěte. Odstavec 2 uvádí skutečnosti, které podmiňují použití vyšší trestní sazby, a to *spáchá-li pachatel tento čin opětovně, páchá-li jej po delší dobu, spáchá-li uvedený čin na osobě mladší patnácti let, nebo spáchá-li tento čin ze zavrženíhodné pohnutky*.

Objektem tohoto trestného činu je zájem na řádném tělesném, rozumovém, mravním a citovém vývoji dítěte. Předmětem tohoto trestného činu je pak konkrétní dítě. Jde o trestný čin úmyslný. Ustanovení o trestném činu ohrožování výchovy dítěte (§ 201) je pak vůči tomuto trestnému činu ustanovením speciálním.

§ 203 pak zakládá beztrestnost dítěte, které takovou výhodu, slib, návrh nebo prospěch žádá či přijme, na takové dítě se nevztahuje ani ustanovení o návodci či pomocníkovi.

Z pohledu domácího násilí a situací, které v jeho průběhu mohou nastat, se může jednat i o trestný čin únosu dítěte a osoby stížená duševní poruchou (§ 200), zde je v případě domácího násilí zvláště důležité, aby poškozená osoba, která opouští násilného partnera spolu se společným dítětem, oznámila tuto skutečnost příslušnému sociálně-právnímu odboru, jinak se tato osoba vystavuje nebezpečí obvinění z únosu dítěte ze strany pachatele. Dalšími souvisejícími skutkovými podstatami pak mohou být ohrožování výchovy dítěte (§ 201) či podání alkoholu dítěti (§ 204).

¹⁰⁸ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, str. 572

¹⁰⁹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, str. 570

Hlava V., Trestné činy proti majetku

I trestné činy majetkové mohou mít s domácím násilím určitou souvislost, resp. k jejich páčání může dojít právě v průběhu domácího násilí, ať již jde o úmysl či nedbalost. Zvláště pak jde o trestný čin neoprávněného užívání cizí věci (§ 207), neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo nebytového prostoru (§ 208) nebo poškození cizí věci (§ 228).

Hlava X., Díl 4., Jiná rušení činnosti orgánu veřejné moci

§ 337 – maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání

„Kdo maří nebo podstatně ztěžuje výkon rozhodnutí soudu nebo jiného orgánu veřejné moci ... „ (odst. 1) Například tím, že nerespektuje zákaz činnosti, zákaz pobytu, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, maří výkon trestu odnětí svobody, maří výkon vazby, ochranné výchovy, ochranného léčení atd. Odstavec 2 se pak vztahuje k opakovanému nebo závažnému jednání, kterým pachatel zmaří vykázání nebo rozhodnutí o předběžném opatření soudu, kterým se ukládá povinnost dočasně opustit společné obydlí a jeho bezprostřední okolí, zdržet se vstupu do něj, popř. povinnost zdržet se styku s navrhovatelem a navazování kontaktu s ním (viz. též dále, vykázání). V odstavci 3 jsou uvedeny další okolnosti, které podmiňují použití vyšší trestní sazby, jako např. útěk z vazby, zničení či zatajení věci, které se rozhodnutí týká atd.

„Kdo poté, co proti němu byla bezvysledně použita opatření v občanském soudním řízení směřující k výkonu rozhodnutí soudu nebo soudem schválené dohody o výchově nezletilých dětí, včetně úpravy styku s dítětem, maří výkon takového rozhodnutí nebo dohody, nebo kdo se dopustí závažného jednání, aby zmařil výkon rozhodnutí jiného orgánu veřejné moci týkajícího se výchovy nezletilých dětí ...“ (odst. 4) Toto ustanovení se bude ve vztahu k domácímu násilí vztahovat především na problematiku dětských obětí domácího násilí, resp. situace, kdy se dítě stává jakýmsi rukojmím ve sporu rodičů.

Objektem tohoto trestného činu je zájem na řádném výkonu rozhodnutí orgánů veřejné moci a jde o trestný čin úmyslný. Pokud jde o subjekt tohoto trestného činu, jde o tzv. subjekt speciální, resp. pachatelem může být jen ten, vůči němuž směřuje takové úřední rozhodnutí nebo vykázání. V případě vykázání pak jde i o osobu ohroženou.

§ 345 – křivé obvinění

„Kdo jiného lživě obviní z trestného činu ... „ (odst. 1) Pokud však pachatel oznámí „pouhé“ podezření, že konkrétní osoba spáchala určitý trestný čin, nejedná se o křivé obvinění, jelikož toto jednání nelze považovat za vědomě lživé. „Kdo jiného lživě obviní z trestného činu v úmyslu přivodit jeho trestní stíhání... „ (odst. 2) Zde je po objektivní stránce navíc vyžadováno takové úmyslné jednání, které je způsobilé mít za následek, aby bylo proti poškozenému zahájeno trestní stíhání. Odstavec 3 a 4 pak určuje okolnosti, jež podmiňují použití vyšší trestní sazby, jako např. způsobí-li pachatel tímto činem značnou škodu, spáchá-li jej prostřednictvím veřejných médií či způsobí-li tímto činem škodu velkého rozsahu atd.

„Objektem tohoto trestného činu je zájem společnosti na řádné činnosti soudů a jiných orgánů veřejné moci a zájem na ochraně cti, svobody a práv občanů.“¹¹⁰ Jde o trestný čin úmyslný. Trestný čin pomluvy (§ 184) je zde ve vztahu subsidiarity. Křivého obvinění se v situaci domácího násilí může dopustit jak poškozený, resp. oběť, resp. tzv. nepravá oběť (viz. výše), tak pachatel.

Hlava X., Díl 5., Trestné činy narušující soužití lidí

§ 353 – nebezpečné vyhrožování

„Kdo jinému vyhrožuje usmrcením, těžkou újmou na zdraví nebo jinou těžkou újmou takovým způsobem, že to může vzbudit důvodnou obavu ...“ (odst. 1) Důvodnou obavu komentář k trestnímu zákoníku definuje jako „vyšší stupeň tísnivého zla, kterým je vyhrožováno.“¹¹¹ Za jinou těžkou újmu, lze považovat především takovou újmu, která svou závažností koresponduje s újmou na životě či zdraví, a dále též újmu jež je takto subjektivně pocíťována osobou jíž je vyhrožováno. Může jít například o vyhrožování, jehož objektem jsou osoby blízké, předměty k nimž má ten jemuž je vyhrožováno silný citový vztah apod. „Zda je vyhrožování způsobilé v jiném vzbudit důvodnou obavu, je třeba posuzovat se zřetelem ke všem konkrétním okolnostem případu, zejména k povaze výhrůžky, k fyzickým a charakterovým vlastnostem pachatele ve srovnání s fyzickými a povahovými vlastnostmi poškozeného, k jejich vzájemnému vztahu aj. ...“¹¹² Je-li pohrůžka prostředkem vynucení určitého chování, což bude u domácího násilí velice časté, nejde o trestný čin dle § 353, ale o trestný čin vydírání (§ 175). Tento trestný čin (§ 353) je pak ve vztahu subsidiarity k trestnému činu vraždy, zabití, ublížení na zdraví a dalším závažným trestným činům poruchovým. I zde došlo ke změně trestního postihu, a to tak že zůstává trest odnětí svobody nula až jeden rok, alternativní peněžitý trest však byl nahrazen trestem zákazu činnosti. Odstavec 2 potom zohledňuje skutečnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, jako např. *spáchání tohoto činu vůči dítěti nebo těhotné ženě, se zbraní* atd.

„Objektem tohoto trestného činu je zájem na klidném občanském soužití lidí, nenarušovaném nebezpečnými výhrůžkami.“¹¹³ Předmětem útoku je konkrétní jedinec, resp. jedinec, kterému je způsobem uvedeným v odstavci 1 vyhrožováno. Jedná se o trestný čin úmyslný.

V případě, že jednání pachatele nedosáhne dostatečné intenzity, můžeme za související přestupek považovat přestupek proti občanskému soužití dle § 49 odst. 1 písm. c) zákona o přestupcích.

§ 354 – nebezpečné pronásledování

Dle odstavce 1 „Kdo jiného dlouhodobě pronásleduje, ...“, především tím, že druhému vyhrožuje násilím či násilím na jemu blízkých osobách, sleduje jej nebo vyhledává jeho blízkost, jinak jej kontaktuje, omezuje jej v obvyklém způsobu života nebo zneužije jeho osobních údajů k získání osobního nebo jiného kontaktu s ním. Zároveň s *dlouhodobostí* takového jednání však musí být splněna podmínka, že toto jednání musí být způsobilé v poškozeném vzbudit *důvodnou*

¹¹⁰ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, str. 777

¹¹¹ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. II. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 1187

¹¹² tamtéž

¹¹³ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, str. 786

obavu (viz. výše) o vlastní život nebo zdraví či život nebo zdraví osob jemu blízkých. „Pod důvodné obavy o život nebo zdraví samozřejmě patří i způsobení psychických poruch zdraví, ke kterým v důsledku pronásledování pachatele velmi často dříve či později dochází.“¹¹⁴ Pokud jde o „omezení v obvyklém způsobu života“, mělo by být rozhodujícím hledisko subjektivně pociťované újmy poškozeného. V případě „zneužití osobních údajů k získání osobního nebo jiného kontaktu“ bude nutné řídit se, při vymezení toho co je to osobní údaj, zákonem o ochraně osobních údajů (č. 101/2000 Sb.), a dále též splnit podmínku, aby bylo účelem získání osobních údajů poškozeného, navázání kontaktu s ním.¹¹⁵

Odstavec 2 pak zohledňuje skutečnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, a to *spáchá-li pachatel čin uvedený v odstavci 1 vůči dítěti nebo těhotné ženě, se zbraní, nebo nejméně se dvěma osobami.*

Tato skutková podstata byla zavedena do trestního zákoníku zcela nově. Z výzkumů vyplývá, že k napadení týraných žen, dochází po ukončení vztahu v 19% až 44%.¹¹⁶ Především vzhledem ke skutečnosti, že ve více než 50% stalkingu jde o pronásledování ex-partnerem, je zavedení této skutkové podstaty pro problematiku domácího násilí velmi žádoucí. Pokud se oběti, domácího násilí, podaří nějakým způsobem opustit agresora, často je jím nadále pronásledována, resp. nejrůznějšími způsoby kontaktována a obtěžována, zavedení skutkové podstaty nebezpečného pronásledování jí nyní dává možnost se vůči této nevyžádané a psychicky náročné pozornosti efektivně bránit. Mezi oběťmi stalkingu pak převažují především ženy.¹¹⁷

*„Z ryze klinického hlediska jsou pod stalking zahrnovány jen takové způsoby pronásledování, které představují opakované, trvajících nechtěné navazování kontaktů s obětí za použití násilí nebo jiných srovnatelných praktik (např. vydírání, útisku, apod.), přičemž se zde opakováním rozumí více než 10 pokusů o kontakt, trvajícím obdobím pak minimálně po dobu 4 týdnů. Pokud takové pronásledování pokračuje delší dobu, je považováno za potenciálně vysoce nebezpečné, neboť se zde zvyšuje pravděpodobnost gradace útoků a eskalace násilí vedoucího pak nikoli vzácně k pokusu nebo i dokonce vraždě oběti.“*¹¹⁸ To je pak obvyklým důvodem, proč vychází právní vymezení stalkingu z mnohem jemnějších projevů takového jednání pachatele, jde především o to zabránit tak jeho krajním následkům.

Vzhledem k tomu, že horní hranice trestu odnětí svobody je u nebezpečného pronásledování jeden rok, resp. tři roky, jedná se dle ustanovení § 14 odst. 2 o přečin. Jako alternativní sankce by tak připadaly v úvahu i *trest domácího vězení* (§ 60) nebo *trest zákazu pobytu* (§ 75).¹¹⁹ Dále lze vzhledem k ustanovení § 46 odst. 1 a ustanovení § 48 odst. 1 od potrestání pachatele podmíněně upustit a uložit mu přiměřená omezení a povinnosti (§ 48 odst. 4). V případě nebezpečného pronásledování pak půjde především o *povinnost podrobit se vhodným programům psychologického poradenství* (písm. d), *povinnost zdržet se styku s určitými osobami* (písm. e)

---

¹¹⁴ Prof. JUDr. Helena Válková, CSc., Trestněprávní revue, 9/2009, str. 262

¹¹⁵ tamtéž

¹¹⁶ Buriánek, J., Kovařík, J., Zimmelová, P., Švestková, R. eds.: Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech, TRITON, Praha, 2006

¹¹⁷ Prof. JUDr. Helena Válková, CSc., Trestněprávní revue, 9/2009, str. 257

¹¹⁸ tamtéž

¹¹⁹ Prof. JUDr. Helena Válková, CSc., Trestněprávní revue, 9/2009, str. 262

a povinnost zdržet se neoprávněných zásahů do práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob (písm. f). Jelikož není výčet v § 48 odst. 4 taxativní, může soud uložit pachateli i další povinnosti a omezení, která budou v konkrétním případě pro ochranu oběti vhodná. Na závěr nutno podotknout, že poruší-li pachatel některou z uložených povinností či omezení, vystavuje se tak nebezpečí trestního stíhání z důvodu *maření výkonu soudního rozhodnutí* (§ 337 odst. 2).¹²⁰

*„Objektem tohoto trestného činu je zájem na klidném občanském soužití lidí, nenarušovaném nebezpečnými výhrůžkami, pronásledováním a jiným závažným obtěžováním a omezováním v obvyklém způsobu života.“*¹²¹ Jedná se o trestný čin úmyslný. Předmětem útoku je pak konkrétní jedinec.

Osobně považuji stávající úpravu trestního práva hmotného ve vztahu k domácímu násilí za poměrně dostačující (viz. dále, hodnocení platné právní úpravy), a to především vzhledem k tomu, že některé vztahy právní cestou korigovat nelze. Pokud by měla být do trestního zákoníku zavedena speciální skutková podstata vztahující se výhradně k domácímu násilí, resp. zahrnující všechny podstatné znaky domácího násilí, bylo by, dle mého názoru, na jedné straně velmi obtížné jednotlivé znaky, resp. jejich naplnění, dokazovat, na druhé straně by pak hrozilo zneužívání takové skutkové podstaty. Osobně nemám vyhraněný názor na to, zda by bylo vhodné takovou skutkovou podstatu zavést a musím se přiznat, že si nedovedu představit jak by měla být pojata, aby byla dostatečně efektivní, resp. efektivnější než úprava stávající. Zde se tak, dle mého názoru, pohybujeme na hranici možností trestního práva, resp. práva vůbec, určité společenské jevy upravit. Pokud jde o opodstatněnost právní úpravy těchto těžce uchopitelných jevů, musím konstatovat, že každý jedinec musí především svými silami a schopnostmi předcházet vlastní viktimizaci, protože stát nemá, a ani nemůže mít prostředky k takto rozsáhlé právní ochraně každého jednotlivce. Na druhou stranu však nelze zavírat oči před skutečností, že domácí násilí zatěžuje společnost nejen svou škodlivostí, ale také ekonomicky, a že ať se budeme na domácí násilí dívat jakkoli, vždy půjde o nežádoucí násilnou kriminalitu.

Za jeden ze zásadních problémů domácího násilí považuji mimo jiné též neschopnost, resp. „neochotu“, obětí pachatele opustit. Pokud oběť pachatele dokáže „opustit“, resp. hájit svá práva, nabízí trestní právo hmotné celkem širokou paletu možností jak se násilnému chování pachatele bránit.

Pokud jde o hmotněprávní úpravu trestního práva, dostává se oběti domácího násilí stejné právní ochrany jako jiným obětem, v oblasti trestního práva procesního je však dle mého názoru, situace poněkud jiná.

---

¹²⁰ tamtéž

¹²¹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, str. 787

Trestní právo procesní

Trestní právo procesní je upraveno především trestním řádem - zákon č. 141/1961 Sb., zákonem o soudnictví ve věcech mládeže – zákon č. 218/2003 Sb., a dalšími právními předpisy.

Pojem oběť není v trestním řádu (ani v trestním zákoníku) zakotven, na „oběť“ se tudíž vztahují práva a povinnosti poškozeného. Jak bylo zmíněno výše pojem oběť je především pojmem viktimologickým a kriminologickým, v trestněprávních normách jej nalezneme pouze v zákoně o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti (zákon č. 209/1997 Sb.).

Poškozeným je pak ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví a ten komu byla způsobena majetková, morální nebo jiná škoda. Poškozeným tedy může být kromě osoby fyzické i osoba právnická, tedy i stát. *„Současný institut poškozeného vznikl na základě ustanovení § 48 (trestního řádu) z roku 1950. Tento zákon stanovil, že osobě poškozené trestným činem (poškozenému) musí být poskytnuta možnost, aby v trestním řízení uplatňovala své nároky vzešlé z trestného činu a aby činila návrhy v hlavním a odvolacím líčení. Jak prokurátor, tak i předseda senátu byli povinni poškozeného vždy o jeho právech poučit (§ 48 odst. 1, odst. 2).“*¹²²

Problematice poškozeného jsou pak věnována především ustanovení § 43 až § 51a trestního řádu. Poškozený v trestním řízení často vystupuje též jako oznamovatel nebo jako svědek. V trestním řízení má pak poškozený postavení strany (§ 12 odst. 6).

Trestní řád v § 43 odst. 2 vymezuje poškozeného též negativně: *„Za poškozeného se nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem.“* Poškozený nemá právo podat obžalobu ani vést trestní stíhání, má však v určitých případech možnost ovlivnit zahájení či pokračování v trestním stíhání (viz. dále § 163).

Můžeme rozlišit několik skupin práv poškozeného¹²³, a to právo na informace, právo na aktivní účast v trestním řízení, právo na zmocněnce, právo na náhradu škody a právo na ochranu a bezpečí.

Pokud jde o *právo na informace*, má poškozený především právo být poučen o svých procesních právech (§ 46 trestního řádu), toto je povinností orgánů činných v trestním řízení (§ 12 odst. 1 trestního řádu). Jestli-že není poškozený o svých právech dostatečně poučen, brání mu to zákonitě v jejich uplatňování, tato skutečnost pak může na poškozeného působit tak, že se cítí v průběhu trestního stíhání nedůstojně, resp. opomíjený. Poučení by mělo být pro poškozeného srozumitelné, mělo by respektovat jeho lidskou důstojnost a mělo by být přizpůsobeno jeho věku, psychickému stavu a rozumovým schopnostem. Dále by mělo vycházet z povahy konkrétního trestného činu a konkrétních okolností případu. Jednotlivá oprávnění by měla být vykládána v souvislostech a opakovaně v jednotlivých fázích trestního stíhání, popř. před jednotlivými úkony. Poškozený, zvláště stal-li se obětí domácího násilí, by měl též získat informace o možnostech další pomoci (psychologické poradny, občansko-právní poradny, sociální pomoc, neziskové organizace, krizová centra, linky důvěry atd.).

---

¹²² Císařová, D., Fenyk, J., Kloučková, S., Mandák, V., Matula, V., Púry, F., Repík, B., Růžek, A.: Trestní právo procesní, Linde, Praha., 2004, str. 192

¹²³ Čírtková, L., Vitoušová, P. a kolektiv: Pomoc obětem a svědkům trestných činů, Grada Publishing, Praha, 2007, str. 156

Mezi práva na informace patří též právo nahlížet do spisu (§ 65 trestního řádu), resp. právo pořizovat si ze spisu výpisky, poznámky či si pořizovat na vlastní náklad jeho kopie. Ze závažných důvodů může státní zástupce či policejní orgán v přípravném řízení toto právo poškozenému odepřít (např. pokud má být vyslechnut jako svědek apod.). Odepře-li poškozenému toto právo policejní orgán, má poškozený právo obrátit se na státního zástupce s žádostí o přezkum tohoto postupu.

Pokud jde o *právo na aktivní účast v řízení*, jde v první řadě o právo podat trestní oznámení (§ 158 trestního řádu). Oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin může podat kdokoli. Toto oznámení lze podat jak státnímu zástupci tak kterémukoli policejnímu orgánu a to ústně do protokolu či písemně. Oznamovací povinnost se pak vztahuje jen na určité trestné činy uvedené v § 368 trestního zákoníku. Oznámení by mělo mít obecné znaky podání a mělo by být pravdivé, jinak se oznamovatel vystavuje riziku trestního stíhání z důvodu křivého obvinění (viz. výše). Oznamovatel (poškozený) by měl být poučen o svých právech, především o právu připojit k trestnímu oznámení nárok na náhradu škody nebo jej vznést později, nejpozději však do okamžiku zahájení dokazování v hlavním líčení. Oznamovatel může též výslovně požádat, aby byl vyrozuměn o opatřeních které orgány činné v trestním řízení v jím oznámeném případě učiní.

Poškozený má dále právo žádat o přezkum postupu orgánu činného v trestním řízení a státního zástupce (§ 157a trestního řádu). Toto právo má každý poškozený a může jej uplatnit kdykoli v průběhu přípravného řízení.

Mezi další práva, jež poškozenému umožňují aktivně se účastnit trestního řízení patří právo, aby byly veškeré písemnosti doručovány na tzv. doručovací adresu poškozeného, právo na doručení opisu obžaloby, právo být informován o konání hlavního líčení nebo veřejného zasedání o odvolání a právo činit návrhy na doplnění dokazování. Dále také právo závěrečné řeči, za splnění příslušných podmínek též právo na náhradu nákladů řízení, právo podávat určité opravné prostředky (stížnosti, odvolání proti rozsudku ohledně náhrady škody) a právo uzavřít dohodu o *narovnání*.

Právě z pohledu domácího násilí je pak sporným právem poškozeného, jež mu umožňuje aktivní účast v trestním řízení, tzv. *dispoziční právo poškozeného ve vztahu k zahájení trestního stíhání*. § 163 zakotvila do trestního řádu novela z roku 1990. *„Toto ustanovení, které je průlomem do zásad legality a oficiality, řeší u vyjmenovaných trestných činů konflikt zájmu státu na trestním stíhání a zájmu poškozeného, který, který má blízký vztah k pachateli (podezřelému či obviněnému), ve prospěch poškozeného, jenž může být v důsledku potrestání pachatele nepřímo (fakticky) také postižen. Podle právní úpravy před účinností novely trestního řádu provedené zákonem č. 178/1990 Sb. se stíhaly všechny trestné činy na základě zásady legality z úřední povinnosti (§2 odst. 3, 4) bez ohledu na mínění poškozeného.“*¹²⁴ Dispoziční právo poškozeného se pak vztahuje na celé trestní stíhání, resp. včetně řízení odvolacího.

Dispoziční právo poškozeného se však vztahuje pouze na trestné činy uvedené v odstavci 1. Pokud poškozený souhlas odepře a trestný čin lze posuzovat též podle ustanovení, které není

---

¹²⁴ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck 2008.

vázáno na souhlas poškozeného se zahájením trestního stíhání, obviněnému se sdělí, že stíhaný skutek se bude posuzovat podle tohoto ustanovení. Stejně tak, dojde-li v průběhu řízení o skutku, k jehož stíhání není třeba souhlasu poškozeného, k zjištění, že konkrétní skutek je na základě nových zjištění, důkazů apod. třeba kvalifikovat jako skutek, ke kterému je souhlas poškozeného nutný, je povinností orgánu činného v trestním řízení tento souhlas okamžitě opatřit, popř. řízení zastavit pro jeho nepřipustnost (§ 11 odst. 1 písm. i) trestního řádu).

Z pohledu domácího násilí je kontroverzní především zahrnutí těchto skutkových podstat (§ 163 odst. 1): ublížení na zdraví (§ 146), ublížení z nedbalosti (§ 147 odst. 1), omezování osobní svobody (§ 171 odst. 1, 2), vydírání (§ 175 odst. 1), porušování domovní svobody (§ 178), sexuální nátlak (§ 186 odst. 1, 2), neoprávněný zásah do práva k domu, bytu nebo nebytovému prostoru (§ 208), nebezpečné vyhrožování (§ 353), nebezpečné pronásledování (§ 354) a znásilnění (§ 185 odst. 1, 2). Právo poškozeného odepřít souhlas se zahájením trestního řízení se vztahuje k podmínce, že pachatelem je osoba, vůči níž má poškozený právo odepřít výpověď (§ 100 odst. 2), a v případě znásilnění, že se jedná o manžela, druha nebo partnera.

§ 163 odst. 2 pak stanoví, že k vyjádření poškozeného může dojít jak písemně, tak ústně do protokolu. Souhlas lze vzít výslovným prohlášením kdykoli zpět, resp. do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě. Takto výslovně odepřený souhlas však nelze znovu udělit, resp. vzít zpět.

§ 163a byl přijat novelou trestního řádu z roku 2001 a vyjímá z úpravy § 163 určité případy, kdy je veřejný zájem na potrestání pachatele jednoznačně vyšší než soukromý zájem poškozeného. Jde o případ, kdy byla takovým činem způsobena smrt, pokud není poškozený schopen dát souhlas pro duševní poruchu nebo chorobu, resp. zbavení či omezení způsobilosti k právním úkonům, je-li poškozeným osoba mladší patnácti let či je zřejmé, že souhlas byl vzat zpět nebo nebyl udělen z důvodu tísně vyvolané výhrůžkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností.

Tíseň definuje komentář k trestnímu řádu jako „ ... stav, byť přechodný, vyvolaný zde výhrůžkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností, které vedou k omezení volnosti v rozhodování, kdy se utiskovaná osoba ocitá v těžkostech a nesnázích, které ovlivňují její rozhodování o souhlasu s trestním stíháním.“¹²⁵

„Výhrůžky se mohou týkat jak použití násilí směřujícího proti životu, zdraví či majetku utiskované osoby, ale mohou se týkat i jiné majetkové újmy, újmy na cti a dobré pověsti, tak i mohou směřovat k rozvratu manželství nebo rodinného života apod. Výhrůžky mohou směřovat jak přímo proti osobě vyjadřující se k souhlasu s trestním stíháním, tak i vůči jeho dítěti, osobám blízkým apod. Podobně i nátlak, který je slabší formou ovlivňování vůle poškozeného než výhrůžky, ale může mít obdobné účinky a týkat se i podobných oblastí života poškozeného, zejména jeho rodinného života, pověsti apod. Také nátlak, který může být i nepřímý, může směřovat přímo vůči utiskovanému poškozenému, ale i jeho osobám blízkým.“¹²⁶

¹²⁵ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck 2008. str. 1326

¹²⁶ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck 2008. str. 1326 - 1327

Závislost pak definuje komentář k trestnímu řádu jako „ ... stav, kdy poškozená osoba je v určitém směru odkázána na osobu vyvolávající v ní tíseň, a tím je omezena svoboda jejího rozhodování o souhlasu s trestním stíháním. Může jít o závislost psychickou, ale i majetkovou, závislost zaměstnance na zaměstnavateli apod.“¹²⁷

Zdá se, že trestní řád vychází tímto ustanovením právě obětem domácího násilí vstříc a rozhodně jej lze ve vztahu k domácímu násilí a ustanovení § 163 hodnotit velmi pozitivně. Skutečností však zůstává, že okolnosti obsažené v § 163a odst. 1 písm. d) bude muset prokazovat právě oběť, a že se jedná o okolnosti, které se neprokazují zrovna lehce.

Taktéž § 163 odst. 2 je jakýmsi zmírněním, resp. ohraničením, právní úpravy z roku 1990, a to v tom smyslu, že poškozený se nemusí k souhlasu se zahájením trestního stíhání vyjádřit ihned, ale je mu dána přiměřená lhůta, maximálně však třicet dní. Poškozeného je třeba písemně poučit o tom, že po marném uplynutí této třicetidenní lhůty již souhlas dát nelze. Odepření souhlasu k trestnímu stíhání nebo jeho vzetí zpět je důvodem pro nepřípustnost trestního stíhání. „44/07: Závěr odvolacího soudu, že v řízení vedeném o trestném činu, u něhož je trestní stíhání podmíněno souhlasem poškozeného (§ 163 tr. řádu), nebylo zjištěno stanovisko poškozeného, je důvodem zrušení napadeného rozsudku podle § 258 odst. 1 písm. a) tr. řádu.“¹²⁸ O neblahém dopadu tohoto ustanovení na situaci obětí domácího násilí bylo pojednáno výše.

Pokud jde o právo poškozeného na zmocněnce a právní pomoc, zmocněncem „ ... může být jen osoba, jejíž způsobilost k právním úkonům není omezena; při hlavním líčení a veřejném zasedání nemůže být zmocněncem ten, kdo je k němu předvolán jako svědek, znalec nebo tlumočník.“ (§ 50 odst. 2 trestního řádu). Zmocněnec je oprávněn činit za poškozeného návrhy a podávat za něj žádosti a opravné prostředky, též je oprávněn zúčastnit se všech úkonů, kterých se může zúčastnit poškozený. Zmocněnec může, ale nemusí mít právní vzdělání. Za okolností stanovených trestním řádem mohou být náklady spojené se zastoupením zmocněncem nárokovány na odsouzeném. Za splnění podmínek na bezplatnou právní pomoc, ustanoví soud na návrh poškozeného zmocněncem advokáta, náklady pak nese stát. V ostatních případech nese náklady na zmocněnce sám poškozený. Možnost bezplatného ustanovení zmocněnce je pak pro osoby poškozené domácími násilím, které se často nachází ve špatné finanční situaci, pozitivním institutem. Nehledě na to, že tak lze úspěšně snížit počet situací, kdy může docházet k sekundární viktimizaci. Další možností jak zabránit sekundární viktimizaci by bylo též, vyslechnout osobu poškozenou mimo hlavní líčení takovým způsobem, aby tento výslech nemusel být v hlavním líčení opakován.

Pokud jde o právo na náhradu škody, musí se poškozený s tímto nárokem připojit k trestnímu řízení (viz. výše). Poté se stává subjektem řízení adhezního, resp. uplatňuje své nároky přímo v trestním řízení. S tímto postavením poškozeného jsou pak spojena jeho další práva, a to např. právo na bezplatnou právní pomoc, právo na náhradu nákladů řízení atd.

Právo poškozeného na ochranu a bezpečí je v trestním řádu vyjádřeno například v ustanovení § 44a, kdy je poškozenému v případě nebezpečí plynoucího ze skutečnosti, že pachatel pobývá

¹²⁷ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck 2008., str. 1327

¹²⁸ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, str. 720 – 721

na svobodě, umožněno žádat informace o tom, že byl obviněný propuštěn z vazby nebo z ní uprchl, dále že byl odsouzený propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody nebo z něj uprchl, či že byl odsouzený propuštěn z výkonu ochranného léčení nebo zabezpečovací detence, nebo z těchto zařízení uprchl. Toto ustanovení lze ve vztahu k obětem domácího násilí považovat za jakýsi „první krůček“ k ochraně těchto obětí po propuštění pachatele na svobodu. Jak bylo zmíněno výše, pachatelé domácího násilí o své oběti jen velmi neradi přicházejí a pronásledování oběti domácího násilí ex-partnerem je tak velmi časté.

§ 55 odst. 2 reaguje na situaci, kdy svědku (poškozenému) nebo jeho osobě blízké hrozí v souvislosti s podáním svědeckví újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí. Nelze-li ochranu spolehlivě zajistit jiným způsobem, učiní orgán činný v trestním řízení opatření k utajení totožnosti i podoby svědka (poškozeného). Toto ustanovení nebude ke vztahu k domácímu násilí pravděpodobně příliš využíváno, jelikož jde o delikty, jejichž podstatou je skutečnost, že se pachatel i poškozený dobře znají.

§ 209 odst. 1 umožňuje, aby byl svědek v průběhu hlavního líčení vyslechnut v nepřítomnosti obžalovaného. § 183a odst. 1 pak v případě důležitých důvodů umožňuje, vyslechnout svědka a další osoby, popř. provést důkaz, mimo hlavní líčení nebo veřejné zasedání.

„Poškozený se může rovněž výslovným prohlášením sděleným orgánu činnému v trestním řízení vzdát procesních práv, které mu tento zákon jako poškozenému přiznává.“ (§ 43 odst. 4 trestního řádu)

Vzhledem k domácímu násilí nezbývá než konstatovat, že ač by mohla být pozornost věnovaná obětem (nejen domácího násilí) rozsáhlejší, resp. taková aby se oběť stále nenacházela na jakési „vedlejší koleji“ (zvláště pak pokud jde o náhradu újmy, kterou trestným činem utrpěla), zůstává v případě domácího násilí zásadním problémem především ono dvojsečné ustanovení § 163 trestního řádu.

Zákon o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením

Jedná se o zákon č. 137/2001 Sb. o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb, občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Dle § 1 odst. 1 je účelem tohoto zákona „... upravit poskytování zvláštní ochrany a pomoci svědku a dalším osobám, kterým v souvislosti s trestním řízením zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí (dále jen „ohrožená osoba“).“ Tato ochrana a pomoc se však poskytuje pouze v případě, nelze-li bezpečnost ohrožené osoby zajistit jiným způsobem, a není na ni právní nárok (§ 1 odst. 4). Stát bohužel nemá (a ani nemůže mít) prostředky na to, aby mohl zajistit plnou ochranu všech konkrétních osob na které se tento zákon vztahuje.

Pro oběti domácího násilí by tato pomoc byla zvláště vhodná právě v případě, kdy je oběť pronásledována pachatelem poté, co je propuštěn na svobodu, resp. v případě, kdy lze z konkrétních skutečností usuzovat, že se pachatel „obtěžování“ oběti jen tak nevzdá (kontaktuje oběť, vyhrožuje jí zabitím či jinou újmou na zdraví apod.). Tento stav může trvat velmi dlouho, nežádka pak skutečně končí usmrcením oběti. Jsou například známy případy, kdy pachatel léta

vyhrožoval oběti domácího násilí z výkonu trestu odnětí svobody. Oběť má často pocit, že pachateli neuteče, resp. že se před ním nedokáže ukrýt takovým způsobem, aby ji nenašel. V takovém případě má oběť značně omezené možnosti jak svou ochranu řešit (policie, podání trestního oznámení, utajený azylový dům), další možností je žádat o ochranu na základě tohoto zákona a přijmout soubor opatření jež tento zákon k ochraně a pomoci nabízí. Jde o a) osobní ochranu, b) přestěhování oběti (včetně příslušníků její domácnosti), c) zastírání skutečné totožnosti, a d) prověřování dodržování podmínek poskytování této zvláštní ochrany a pomoci (§ 3 odst. 1). Jak však bylo řečeno výše, na tuto ochranu a pomoc není právní nárok. Ochranu a pomoc dle tohoto zákona pak poskytuje Policie ČR a Vězeňská služba ČR (§ 3 odst. 2).

Aby bylo možno ochranu a pomoc dle tohoto zákona oběti poskytnout, musí ohrožená osoba souhlasit se způsobem a podmínkami poskytování této ochrany a pomoci (§ 4 odst. 1 písm a). Další nezbytnou podmínkou poskytnutí této ochrany a pomoci je souhlas ministra vnitra, jemuž podává návrh na zvláštní ochranu a pomoc policie, soudce nebo státní zástupce, a to prostřednictvím ministra spravedlnosti (§ 4 odst. 1 písm. b)). Chráněná osoba je pak povinna a) dodržovat podmínky poskytování této ochrany a pomoci, b) řídit se pokyny příslušníků policie a vězeňské služby, a c) informovat bezodkladně tyto příslušníky o nových skutečnostech, které mohou být významné pro další postup policie a vězeňské služby podle tohoto zákona (§ 6).

K ukončení ochrany a pomoci poskytované podle tohoto zákona dochází a) v případě, kdy vezme chráněná osoba svůj souhlas (§ 4 odst. 1 písm. a)) písemně zpět, b) když ministr na návrh policie tuto ochranu a pomoc ukončí, resp. nebezpečí, které chráněné osobě hrozilo pominulo, a dále též z důvodů uvedených v § 7 odst. 3 tohoto zákona.

Ohroženou osobou je osoba, která a) *podala nebo má podat vysvětlení, svědeckou výpověď, nebo vypovídala či má vypovídat jako obviněný anebo jinak pomáhala nebo má pomoci podle ustanovení trestního řádu k dosažení účelu trestního řízení, nebo b) je znalcem nebo tlumočnickem anebo obhájcem, pokud obviněný, kterého jako obhájce zastupuje, vypovídal nebo má vypovídat, aby pomohl k dosažení účelu trestního řízení, anebo c) je osobou blízkou osobě uvedené v písmenu a) nebo b)* (§ 2 odst. 1). Za chráněnou osobu pak tento zákon považuje ohroženou osobu, které je poskytována zvláštní ochrana a pomoc (§ 2 odst. 2).

Zákon o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti

Existuje několik možností, jak může být oběti škoda, kterou utrpěla v souvislosti s trestnou činností, materiálně kompenzována, a to buď přímo pachatelem, státem, pojišťovnou či z jiných zdrojů (např. nadace, sbírky, nadační fondy apod.).

Pokud jde o stát, je tato problematika upravena zákonem č. 209/1997 Sb. o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění dalších zákonů.

Obětí se dle tohoto zákona rozumí fyzická osoba, které v důsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví a dále též osoba pozůstalá, která byla ve vztahu k oběti rodičem, manželem nebo dítětem a současně v době smrti s obětí žila ve společné domácnosti, popř. osoby, kterým zemřelý poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu (§ 2 odst. 1, 2).

Žádost o poskytnutí peněžité pomoci lze podat u Ministerstva spravedlnosti, a to ve lhůtě jednoho roku od doby, kdy se oběť dozvěděla o škodě způsobené trestným činem. Ministerstvo pak do tří měsíců o žádosti rozhodne.

Peněžitou pomoc však stát oběti neposkytne v případě, že a) je stíhána jako spoluobviněná za trestný čin, v jehož důsledku jí vznikla škoda na zdraví, b) nedala souhlas k zahájení trestního stíhání pachatele, či vzala tento souhlas zpět, a c) neposkytla orgánům činným v trestním řízení dostatečnou součinnost (§ 6 odst. 1). Dále též tehdy, kdy celková výše bodového hodnocení nedosáhne alespoň výše 100 bodů (§ 6 odst. 2).

Výše peněžité pomoci se pak poskytuje v závislosti na tom, zda jde o oběť samotnou (§ 7 odst. 1 písm. a) nebo pozůstalého (§ 7 odst. 1 písm. b)). V prvním případě se peněžítá pomoc poskytuje v paušální částce 25 000 Kč nebo ve výši, která představuje oběti prokázanou ztrátu na výděлку (i ztrátu budoucí) a prokázané náklady spojené s léčením, snižené o součet všech částek, které oběť z titulu náhrady škody již obdržela, peněžítá pomoc pak nesmí překročit částku 150 000 Kč. V případě pozůstalého se peněžítá pomoc poskytuje v paušální částce 150 000 Kč, ve svém součtu však nesmí pomoc přesáhnout částku 450 000 Kč. Je-li pozůstalých osob více než tři, poskytovaná částka se u každé oběti přiměřeně krátí. Tato pomoc může být též nepřiznána nebo snížena vzhledem k sociální situaci oběti, nebo a) podle toho do jaké míry oběť spoluzavinila vznik škody, a b) podle toho, zda oběť využila všechny zákonné prostředky k tomu, aby uplatnila nárok na náhradu škody na pachateli nebo jiné osobě, která je povinna škodu uhradit (§ 8).

Z uvedeného je zřejmé, že pro oběti domácího násilí by nemělo být, v případě splnění podmínek v tomto zákoně stanovených, problematické tuto kompenzaci ze strany státu získat. Problematická však může být právě skutečnost, že v případě domácího násilí je pachatel vždy dobře znám, tudíž oběť musí náhradu škody vymáhat prioritě na něm (což s sebou nese ze strany pachatele jen další obstrukce při vymáhání takové pohledávky).

Zákon „o vykázání“

Institut tzv. vykázání zavedl do našeho právního řádu zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. A to především tím, že vložil do zákona o Policii České republiky (č. 283/1991 Sb.) čtyři nová ustanovení (§ 21a, § 21b, § 21c, § 21d). Vykázání je pak s platností od 1. 1. 2009 upraveno v zákoně č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, konkrétně v §§ 44 až 47 – Hlava VII. – Vykázání. Jde o oprávnění policisty vykázat ze „společného obydlí“ osobu, u které lze „...na základě zjištěných skutečností, zejména s ohledem na předcházející útoky, důvodně předpokládat, že dojde k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo zvláště závažnému útoku proti lidské důstojnosti...“ V případě, že není osoba, vůči které vykázání směřuje, přítomna ve společném obydlí, je policista oprávněn vykázat tuto osobu i v její nepřítomnosti (§ 44 odst. 1).

Vykázání trvá 10 dní a tuto dobu nelze zkrátit ani se souhlasem ohrožené osoby. Tento zákaz je pak účinný od okamžiku, kdy se o něm tato osoba dozví. Podáním návrhu na předběžné opatření podle občanského soudního řádu se pak doba vykázání prodlužuje do dne nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tomto návrhu (§ 44 odst. 2).

Vykázání oznamuje policista vykázané i ohrožené osobě ústně, zároveň vyhotoví potvrzení o vykázaní, které těmto osobám předá proti podpisu. Pokud tyto osoby odmítnou potvrzení o vykázaní převzít či podepsat, poznamená policista tuto skutečnost v úředním záznamu. Potvrzení o vykázaní obsahuje vymezení prostoru, na který se vykázaní vztahuje, totožnost vykázané a ohrožené osoby, poučení o právech a povinnostech vykázané osoby a další náležitosti (§ 44 odst. 3).

§ 44 odst. 5: Pokud vykázaná osoba s vykázaním nesouhlasí, může proti vykázaní uplatnit námítky a to buď na místě, nebo do tří dnů ode dne převzetí potvrzení o vykázaní. Námítkami se zabývá příslušné krajské ředitelství a shledá-li, že podmínky pro vykázaní nebyly splněny, vykázaní ukončí (§ 44 odst. 6).

Mezi povinnosti vykázané osoby patří především neprodleně opustit vymezený prostor, zdržet se vstupu do tohoto prostoru, zdržet se styku nebo navazování kontaktu s ohroženou osobou a vydat policistovi na jeho výzvu všechny klíče od společného obydlí, které drží (§ 45 odst. 1). Vykázaná osoba má právo vzít si ze společného obydlí věci sloužící její osobní potřebě, doklady, cennosti atd., věci nezbytné pro její podnikání či výkon povolání (pouze jedenkrát během destidenního vykázaní a pouze v přítomnosti policisty), dále pak ověřit si vykázaní na lince 158 a vyzvednout si kopii úředního záznamu o vykázaní u příslušného útvaru policie (§ 45 odst. 2). Policista též poskytne vykázané osobě informace o možnostech ubytování a vyžádá si od této osoby adresu pro doručování (§ 45 odst. 3).

Ohroženou osobu pak policista poučí o možnosti podání návrhu na předběžné opatření podle občanského soudního řádu, o možnostech další pomoci (psychologické, sociální či jiné) a o následcích uvedení vědomě nepravdivých informací, ke kterým bylo v souvislosti s vykázaním přihlíženo (§ 46).

Policista dále, je-li to možné, zajistí při úkonech souvisejících s vykázaním přítomnost třetí nezúčastněné osoby, do 24 hodin zašle kopii úředního záznamu o vykázaní intervenčnímu centru, popř. OSPOD, žije-li ve společném obydlí nezletilá osoba a v následujících třech dnech od vykázaní provede kontrolu, zda vykázaná osoba dodržuje podmínky vykázaní (§ 47).

Vykázání je pro násilnou osobu v podstatě omezením teritoriálním i personálním a zavedení tohoto institutu lze považovat za jakousi „první pomoc“ obětem domácího násilí, a nejen jim. Před zavedením tohoto institutu obětem nezbývalo než před násilníkem utéct, paradoxně to tak byla oběť, kdo opouštěl domov, zatímco pro pachatele se nic neměnilo.

Statistika Bílého kruhu bezpečí pak jednoznačně svědčí o tom, že se zavedení tohoto institutu značně osvědčilo, resp. že je hojně využíván. V roce 2007 bylo vykázano 862 osob, z toho 58 osob opakovaně a v roce 2008 to bylo 679 osob, z toho opakovaně 67 osob.

Zákon o přestupcích

I po zavedení skutkové podstaty *týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě*, resp. *týrání osoby žijící ve společném obydlí* dochází k tomu, že je pachatelovo jednání, charakteristické pro domácí násilí, vzhledem k nízké společenské nebezpečnosti posouzeno jako přestupek.

Jednotlivé incidenty k nimž dochází v průběhu domácího násilí a k nimž je volána policie, bývají často posuzovány jako přešupek podle zákona č. 200/1990 Sb. o přešupcích. V této souvislosti jde především o přešupky proti veřejnému pořádku podle § 47 odst. 1 písm. a) b) (neuposlechnutí výzvy veřejného činitele při výkonu jeho pravomoci a rušení nočního klidu) a přešupky proti občanskému soužití podle § 49 odst. 1 písm. a) b) c) (ublížení na cti, ublížení na zdraví z nedbalosti a narušení občanského soužití vyhrožováním újmou na zdraví, drobným ublížením na zdraví, nepravdivým obviněním z přešupku, schválnostmi nebo jiným hrubým jednáním).

Sankcí je zde pokuta, která se u uvedených přešupků pohybuje od 1000 do 5000 Kč.

Trestní právo a domácí násilí – hodnocení platné právní úpravy

Jak již bylo zmíněno výše, platnou právní úpravu hodnotím vzhledem k problematice domácího násilí poměrně pozitivně, zvláště pokud jde o trestní právo hmotné. V případě trestního práva procesního je velmi problematické především ustanovení § 163 a § 163a. Dle mého názoru je v trestně procesních normách též nedostatečná ochrana poškozeného, resp. oběti domácího násilí a to jak v průběhu trestního řízení, tak v okamžiku, kdy je pachatel propuštěn na svobodu.

De lege ferenda bych pak v oblasti trestního práva hmotného navrhovala, vzhledem k problematice domácího násilí, tyto změny.

§ 199 – týrání osoby žijící ve společném obydlí

Zavést novou skutkovou podstatu § 199 odst. 2 písm. e) – „*spáchá-li takový čin opakovaně*“. Vzhledem k odstavci 2 písm. d) lze konstatovat, že jistá trvalost týrání je již samotnou podstatou týrání (viz. též výše komentář k tomuto jednání). Naopak opakovanost tohoto jednání více koresponduje s definicí domácího násilí (viz. výše) a umožňuje tak postihnout vyšší trestní sazbou situace, které by jinak spadaly pod úpravu odstavce 1, resp. postihnout tak podstatu domácího násilí, a to, že domácí násilí obvykle tvoří řada útoků nižší intenzity, resp. pachatel oběť po určitou dobu týrá, poté následuje jakési období „usmiřování“ a poté pachatel oběť týrá znovu atd. (viz. výše cyklická teorie násilí).

Dále zavést novou skutkovou podstatu § 199 odst. 2 písm. f) – „*byl-li za čin uvedený v odstavci 1 v posledních třech letech odsouzen*“. Toto ustanovení by mělo plnit za prvé funkci jakési prevence. Pachatele by toto ustanovení mělo dostatečně odradit od toho, aby se po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody dopouštěl dalšího násilného jednání jak vůči původnímu poškozenému, tak vůči jiné osobě žijící s ním ve společném obydlí. Pro poškozeného by toto ustanovení mělo naopak být jakousi ochranou.

§ 198 – týrání svěřené osoby

Zavést výše navrhované kvalifikované skutkové podstaty taktéž. V případě svěřené osoby pak kombinovat trest odnětí svobody s trestem zákazu činnosti.

V oblasti trestního práva procesního bych pak de lege ferenda navrhovala, vzhledem k problematice domácího násilí, především tyto změny.

§ 163 – trestní stíhání se souhlasem poškozeného

§ 163 odst. 1 konec předposlední věty pozměnit následovně: „ ... *pokud jinak vykazuje znaky skutkové podstaty některého z těchto trestných činů, lze zahájit a v již zahájeném trestním řízení pokračovat pouze tehdy, **neodepře-li** poškozený souhlas se zahájením tohoto trestního stíhání. Je-li poškozených jedním skutkem několik, vztahuje se odepření jen na poškozeného, jenž souhlas se zahájením trestního stíhání odepřel.*“

§ 163 odst. 2 vypustit druhou a třetí větu a nahradit ji tímto textem: „*Orgán činný v trestním řízení vyzve poškozeného, aby se ve lhůtě 30 dnů vyjádřil k tomu, zda souhlas se zahájením trestního stíhání **odepře**. Výslovně odepřený souhlas lze znovu udělit pouze v této lhůtě. Po uplynutí této lhůty již poškozený nemůže souhlasem se zahájením trestního stíhání dále disponovat, resp. souhlas se zahájením trestního stíhání, který byl odepřen již nelze udělit. Marné uplynutí této lhůty má za následek, že souhlas se zahájením trestního stíhání již nelze odepřít. Této lhůty se poškozený může též výslovně vzdát. O těchto skutečnostech orgán činný v trestním řízení poškozeného písemně poučí.*“

Smysl stávajícího ustanovení o souhlasu se zahájením trestního stíhání tak zůstane zachován, resp. poškozený bude mít možnost osoby blízké před trestním stíháním „uchránit“, v tomto pojetí se však po poškozeném vyžaduje určitá aktivita, resp. poškozený musí výslovně odepřít souhlas se zahájením trestního stíhání, jinak je tento souhlas považován za automaticky udělený (fikce). Výše uvedená změna tohoto ustanovení, tak v podstatě zachovává jako prioritní zájem společnosti na potrestání pachatele, v konkrétních případech však dává poškozenému možnost trestní stíhání zastavit, resp. upřednostnit jeho soukromý zájem v konkrétní věci. Oproti stávající úpravě by však poškozený mohl tento souhlas odepřít pouze ve lhůtě 30 dnů. V této lhůtě bych též poskytla poškozenému možnost „svůj názor měnit“, protože v mnoha případech (týrání, znásilnění, vydírání, sexuální nátlak atd.) lze očekávat, že poškozený bude pod silným tlakem pachatele.

Za přednost této úpravy považuji především fakt, že by se tak poškozenému podle § 163 odst. 1 dostalo v porovnání s ostatními poškozenými „rovnějšího“ postavení (viz. též výše), resp. stát by byl automaticky připraven chránit zájmy poškozeného, pokud by se sám poškozený této právní ochrany výslovně nezřekl. Dále skutečnost, že zůstane-li poškozený pasivní, dostane se mu automaticky stejné právní ochrany jako ostatním poškozeným. Osobně nevidím důvod, proč by měla být právní ochrana osoby, jež byla poškozena osobou blízkou, vázána na splnění dalších podmínek, resp. proč by měl poškozený vyvíjet jakoukoli další aktivitu k tomu, aby se domohl právní ochrany, na kterou má nárok.

§ 163a odst. 1 – Zde bude nutno upravit větu první: „**Odepřít** souhlas se zahájením trestního stíhání podle § 163 nelze pokud ...“, písm. b) „ ... poškozený není schopen **odepřít** souhlas pro duševní chorobu nebo poruchu ...“ a písm. d) „ ... z okolností je zřejmé, že souhlas byl **odepřen** v tísní vyvolané výhrůžkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností.“

§ 163a odst. 2 – vypustit.

Samozřejmě by pak musela následovat též změna dalších ustanovení, která s ustanovením § 163 a 163a souvisí.

Další možností by pak mohlo být rozdělit trestné činy uvedené v § 163 odst. 1 do dvou skupin (dle závažnosti) a u skupiny méně závažných trestných činů zachovat úpravu stávající, u skupiny trestných činů závažnějších pak použít tuto „fikci“. Osobně se však přikláním k variantě „odepření souhlasu“ a to pro všechny poškozené uvedené v současném znění § 163.

Každopádně pak ustanovení § 163 a § 163a v současné podobě hodnotím jako značně diskriminační.

V souvislosti s domácím násilím a ochranou jeho obětí v průběhu trestního řízení by bylo dále vhodné, jsou-li splněny podmínky pro vzetí podezřelého do vazby, tohoto institutu maximálně využívat. A dále se též více soustředit na ochranu oběti (poškozeného) v době, kdy je pachatel propouštěn z výkonu trestu odnětí svobody či vazby, resp. umožnit těmto obětem (poškozeným) změnu jména, bydliště atd. např. i za finanční spoluúčasti oběti apod., protože zvláště pro oběti domácího násilí bývá propuštění pachatele na svobodu velmi ohrožující.

Vzhledem k dopadu trestného činu na oběť by pak bylo jistě také vhodné zavést institut využívaný v USA, jímž je *zpráva o dopadu trestného činu na oběť* (Victim Impact Statement) „ ... byla zavedena v USA zákonem o ochraně obětí a svědků z roku 1982. U závažných trestných činů musí být vypracována vždy a soud je ze zákona povinen k ní přihlídnout při posuzování případu a vynesení rozsudku.“¹²⁹ Tím by mohlo být při posuzování trestného činu či přečinu, mimo jiné umožněno, zohlednit především také psychickou újmu oběti, resp. psychické násilí vůbec.

Další vhodnou úpravou by pak bylo ponechání *rozhodování o náhradě škody* postiženého ve výlučné pravomoci trestních soudů. Odkazování poškozených s náhradou škody na civilní soudy, působí jednak určité potíže poškozeným, resp. nutí poškozené k podstupování dalších procesních postupů a dále též ztrácí na autoritě (náhrada škody by měla být jakousi součástí trestního postihu pachatele), oběť pak může takový postup vnímat jako nedůstojný.

Dále je též možno upozornit na institut *soukromé žaloby*. „*Soukromou žalobou se rozumí právo poškozeného, kterému vznikla soukromožalobním trestným činem bezprostřední újma, obrátit se s žalobou (žádostí o potrestání pachatele) přímo na trestní soud, a to i bez součinnosti s veřejným žalobcem, a žalobu před tímto soudem zastupovat.*“¹³⁰ Soukromá, popř. subsidiární žaloba by pak poškozenému umožňovala převzít iniciativu v případě, že je státní zástupce nečinný, popř. tam, kde odmítá zahájit trestní stíhání či v již zahájeném trestním stíhání

¹²⁹ Čírtková, L.: Forenzní psychologie, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2004, str. 129

¹³⁰ JUDr. Tomáš Gřivna, Ph.D., „Soukromá a subsidiární žaloba“, Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální problémy), Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Eva Rozkotová, Beroun, 2008

pokračovat, čímž by bylo značně posíleno postavení poškozeného. Jako negativa je pak uváděna pravděpodobnost podávání tzv. kverulantských žalob a nedostatek odbornosti soukromých žalobců. V podstatě však nejde o nijak zásadní překážky, resp. překážky jež by nemohly být odstraněny. Osobně shledávám, právě ve vztahu k domácímu násilí, jako negativní fakt, že „ ... *tam, kde zůstane poškozený pasivní, tam nebude pachatel potrestán.*“¹³¹ Jak již bylo naznačeno výše, oběti domácího násilí jsou často na pokraji svých fyzických a psychických sil a pod silným tlakem pachatele. Proto si myslím, že by se jejich přístup k právní ochraně, na kterou mají ze strany státu nárok, měl přibližovat spíše směrem k úpravě právní ochrany ostatních obětí, resp. stejně tak jako souhlas se zahájením trestního stíhání, by případné prohlášení trestných činů a přečinů (vztahujících se k domácímu násilí) za soukromožalobní delikt, mohlo oběti domácího násilí značně znevýhodnit. Vycházím z toho, že v praxi jde o jakýsi kvalitativní psychologický rozdíl mezi tím, zda oběť oznámí trestný čin a dále je na státních orgánech, aby konaly, nebo zda musí podstupovat další procedury, aby se domohla stejné ochrany jako oběti jiných, popř. totožných trestných činů a přečinů. Dle mého názoru tato skutečnost ovlivňuje negativně také přístup orgánů činných v trestním řízení. V případě uzákonění soukromoprávní žaloby by tak, vzhledem k domácímu násilí, hrálo rozhodující roli to, jaké trestné činy a přečiny by byly prohlášeny za soukromožalobní delikty.

Trestní právo a domácí násilí – zahraniční právní úprava - Velká Británie

Ve Velké Británii je existuje mnoho orgánů a organizací, které disponují různou rozhodovací pravomocí, proto zde existuje mnoho na míru šitých definicí domácího násilí, aniž by existovala definice jednotná. Tuto například přijala Metropolitní policie: „*Jakýkoli výskyt ohrožujícího chování, násilí nebo zneužití (psychického, fyzického, sexuálního, ekonomického nebo emocionálního) mezi dospělými osobami, které jsou nebo někdy v minulosti byly intimními partnery nebo členy jedné rodiny, a to bez ohledu na pohlaví.*“¹³² Metropolitní policie též řadí domácí násilí mezi tzv. *hate crime*, resp. delikty motivované nenávisí, pro něž je typické, že oběť náleží k určité konkrétní skupině, vůči níž má pachatel nějaký předsudek.

Právní úprava domácího násilí se pak nachází v několika zákonech. Jde především o zákon o obtěžování z roku (Protection from Harassment Act 1997 – PHA 1997), trestní zákon (Criminal Justice Act 1988) a Crime and Victims Act z roku 2004, ale například i o zákon o právu rodinném (Family Law Act 1996) a zákon o dětech z roku 1989.

Oběť se pak může vůči obtěžujícímu chování pachatele (*obtěžování* - § 1-2 PHA 1997, *vystavení jiné osoby strachu z násilí* - § 4 PHA 1997) bránit prostřednictvím soudních příkazů, resp. zákazů určitého chování jde především civilní zvykové právo – např. *non-molestation order* a *restraining orders*, resp. poměrně nová pravomoc soudů vydávat příkaz, resp. zákaz, který

---

¹³¹ JUDr. Tomáš Gřivna, Ph.D., „Soukromá a subsidiární žaloba“, Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální problémy), Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Eva Rozkotová, Beroun, 2008

¹³² Čírtková, L., Macháčková, R., Vitoušová, M.: Domácí násilí – přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích, Bílý kruh bezpečí, 2002, str. 10

pachateli nařizuje zdržet se určitého chování. Nedodržení či porušení posledně zmíněného soudního příkazu (restraining order) se stává trestným činem a pachateli hrozí až pět let trestu odnětí svobody nebo pokuta, nebo obojí, ve zkráceném řízení je to pak dvanáct měsíců nebo pokuta, nebo obojí (Domestic Violence, Crime and Victims Act 2004, Chapter 28). Ve srovnání s ustanovením § 337 odst. 1 a 2 našeho trestního zákoníku je tak Britská právní úprava o něco přísnější.

Od července 2007 je pak možné uložit restraining order za jakýkoli trestný čin.¹³³ U civilního soudu pak mohou být, pro vydání soudního opatření, následně uplatněny důkazy, které sice u trestního soudu nepostačily k odsouzení pachatele, ale z nichž je zřejmé, že oběť potřebuje soustavnou ochranu.

*„... příkaz může vydat pouze Královský soud a Magistrátní soudy, ... příkaz může být pachateli zakázáno dělat cokoli co příkaz specifikuje, ... příkaz může být vydán na dobu určitou nebo neurčitou ...“*¹³⁴ Restraining orders pak plní funkci především preventivní, nikoli represivní a jejich primárním cílem je poskytnout oběti okamžitou ochranu.

---

¹³³ www.opsi.gov.uk

¹³⁴ Čírtková, L., Macháčková, R., Vitoušová, M.: Domácí násilí – přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích, Bílý kruh bezpečí, 2002, str. 10

Závěr

Na závěr musím konstatovat, že domácí násilí je společensky nežádoucí jev, který lze trestním právem uchopit jen částečně, resp. postihnout lze jen ty jeho projevy, které dosahují dostatečné intenzity, resp. závažnosti trestných činů, popř. přečinů. Ojedinelými skutkovými podstatami, které zohledňují některé pro domácí násilí charakteristické znaky, jsou skutkové podstaty, které pracují s pojmem *týrání*, jedná se především o ustanovení § 198 a § 199 trestního zákoníku. Přestože hodnotím stávající úpravu trestního práva ve vztahu k domácímu násilí jako poměrně pozitivní, zůstává domácí násilí nadále jevem s vysokou latencí. Což může být dáno mimo jiné též nedostatečnou prevencí.

Za příčiny, které brání efektivnímu právnímu postihu domácího násilí, resp. tomu jakkoli tento jev uspokojivě řešit, patří dle mého názoru následující.

V oblasti právní jde především o ochranu lidských práv, resp. o hranici mezi zájmy soukromými a zájmy veřejnými. Pokud zájmy veřejné (např. zájem na potrestání pachatele v souvislosti s domácím násilím) přerostou určitou mez a příliš zasahují do života jednotlivce, dostávají se do rozporu se základními lidskými právy, garantovanými právním státem, mezi něž jistě patří i právo jednotlivce na to, zvolit si svobodně způsob života jaký chce žít. Zde se pak dostává do konfliktu snaha státu regulovat společensky nežádoucí jevy co nejbližší ohnisku jejich vzniku a nezadatelná lidská práva, která toto „území“ chrání ve prospěch nositele těchto práv a činí je tak jakékoli jiné moci nepřístupné. Lidská práva se tak stávají dvojsečnou zbraní, jež na jedné straně chrání hodnoty civilizované společnosti, na druhé straně však této společnosti brání razantněji se ohradit proti necivilizovanému chování některých jejích členů. Dále jde i o výše zmíněnou nemožnost postihnout trestním právem jemnější projevy domácího násilí, které jsou spíše otázkou psychologie než trestního práva a v neposlední řadě též o nízkou ochotu obětí domácího násilí k podávání trestních oznámení, ať již stojí v pozadí sporné ustanovení § 163 a § 163a, strach oběti z pachatele, strach ze sekundární viktimizace, nebo další důvody, které oběti nedovolují násilného pachatele opustit a bránit svá práva.

V oblasti, která není ryze právní pak jde především o to, že jak oběti, tak pachatelé domácího násilí obvykle sami nedokážou násilný vztah ukončit, odbornou pomoc však vyhledávají spíše sporadicky, zvláště pokud jde o pachatele. Problematické potom je, pokud v násilném prostředí vyrůstají děti, jde především o jejich zdravý psychický vývoj, ale též o následky, které pro ně může mít sekundární viktimizace, popř. ztráta „domova“.

Shrnula bych, že je to v podstatě právě *dospělá* oběť, která má na další trvání násilného vztahu rozhodující vliv, je to pouze ona, kdo může tento vztah ukončit (od pachatele ani od nikoho jiného toto očekávat nelze), domácí násilí je především problém vztahový a trestní právo, jak již bylo zmíněno výše, může postihnout pouze takové projevy domácího násilí, které lze označit za trestné činy, popř. přečiny. V případě dětí a seniorů, popř. handicapovaných jedinců by však měl, dle mého názoru, veřejný zájem vystupovat do popředí a to především vzhledem k jejich omezením, jak věkovým, tak fyzickým a psychickým.

Seznam literatury

- Buriánek, J., Kovařík, J., Zimmerlová, P., Švestková, R. eds.: Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech, TRITON, Praha, 2006
- Císařová, D., Fenyk, J., Kloučková, S., Mandák, V., Matula, V., Púry, F., Repík, B., Růžek, A.: Trestní právo procesní, Linde, Praha, 2004
- Čírtková, L., Macháčková, R., Vitoušová, M.: Domácí násilí – přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích, Bílý kruh bezpečí, 2002
- Čírtková, L.: Forenzní psychologie, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2004
- Čírtková, L.: Moderní psychologie pro právníky, Grada Publishing, Praha 2008
- Čírtková, L.: Policejní psychologie, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2006
- Čírtková, L., Vitoušová, P. a kolektiv: Pomoc obětem a svědkům trestných činů, Grada Publishing, Praha, 2007
- Fenyk, J. – Illková, P.: Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu zákonu – Výňatky z hmotněprávních rozhodnutí a stanovisek, 1918 – 1995, Vydání 1. Praha, C.H.Beck 1995
- Gratch, A.: Kdyby muži chtěli promluvit, řekli by asi toto, Metafora, Praha, 2002
- Hartl, P., Hartlová, H.: Psychologický slovník, Portál, Praha, 2000
- Jandourek, J.: Sociologický slovník, Portál, Praha, 2001
- Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo hmotné, Linde, Praha, 2005
- Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009
- Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vydání. Praha: Leges, 2009
- Kuchta J., Válková H. a kol.: Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005
- Langmeier J., Krejčířová D.: Vývojová psychologie, Grada Publishing, Praha, 1998
- Lorenz, K.: Život se psem není pod psa, Granit, Praha, 1999
- Matoušek, O.: Rodina jako instituce a vztahová síť, Sociologické nakladatelství, Praha, 2003
- Novotný, O., Zapletal, J., a kol. Kriminologie. Praha: ASPI Publishing, 2004
- Poněšický, J.: Agrese, násilí a psychologie moci, TRITON, Praha, 2005
- Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck 2008.
- Šámal, P., Púry, F., Rizman. S. Trestní zákon. Komentář. II. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2004
- Vaničková, E., Hadj-Moussová, Z., Provazníková, H.: Násilí v rodině – Syndrom zneužívaného dítěte, Univerzita Karlova, Praha, 1995
- Velký sociologický slovník, Univerzita Karlova, Karolinum, Praha, 1996
- Vodáčková, D. a kol.: Krizová intervence, Portál, Praha, 2007
- Voňková, J., Huňková, M. a kolektiv: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen, proFem, Praha, 2004

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 2. 2008, sp. zn. 8 Tdo 105/2008

- JUDr. Tomáš Gřivna, Ph.D., „Soukromá a subsidiární žaloba“, Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální problémy), Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Eva Rozkotová, Beroun, 2008
- Prof. JUDr. Helena Válková, CSc., „Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen trestněprávních souvislostech“, Trestněprávní revue, 9/2009, str. 262
- JUDr. Tomáš Gřivna, Ph.D., „Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti v novém trestním zákoníku“, Jelínek, J. (ed.): O novém trestním zákoníku. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, Praha: Leges, 2009
- JUDr. Jaromír Hořák, „Vražda a zabití v novém trestním zákoníku“, Jelínek, J. (ed.): O novém trestním zákoníku. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny. Praha: Leges. 2009

www.phil.mumi.cz – Psychologický ústav
www.domacinasili.cz
www.bkb.cz
www.idnes.cz
www.opsi.gov.uk

Resumé

Topic of the thesis: Victims of Domestic Violence and Criminal Law

In the first two sections of the thesis, the author focuses on the terms “home” and “violence”. Home, the scene of domestic violence, ceases to fulfil its role and becomes a place that is, paradoxically, less safe than the “outside world”. The thesis looks at violence both in terms of psychology, including the basic theories of aggression, and in terms of criminology and its theories of crime that have some bearing on domestic violence and its causes. Last but not least, the author also looks at violence from the perspective of criminal law or, specifically, at the approach to domestic violence found in jurisprudence.

The third section of the thesis focuses on domestic violence as such, namely on the classification of this socially undesirable phenomenon to domestic violence in the narrower and the broader sense, which is reflected both in the circle of persons that may become its victims and perpetrators, in the individual types of violence that may occur in this phenomenon and, last but not least, in the definition of the phenomenon. This thesis is ultimately based on the broader understanding of domestic violence and addresses the individual kinds of violence that may occur in the course of domestic violence, be it physical, psychological, sexual, emotional or economic violence. The thesis further focuses on the general theories that attempt to find the cause of domestic violence, including criminological, psychological, feminist or multi-factor theories. The author then sees the cause of domestic violence in the personality of both the perpetrator and the victim that subsequently have the key impact on the kind or relationship that will develop between these two individuals; domestic violence is a relationship problem, and the individual psychological makeup of its actors play an important role therein. This also explains, among other things, why domestic violence does not occur in some relationships. The thesis further reflects the statistical data on domestic violence currently available in the Czech Republic.

In the fourth section of the thesis, the author addresses the general issue of the victim or, as the case may be, victimology, and the individual victims of domestic violence in its broader sense. These include, but are not limited to, children, women, seniors and men. The thesis reflects their specific positions in a violent relationship and their possible protection by the state or other means of assistance.

The fifth sections focuses on the legal provisions that address domestic violence. On the international level, these provisions include various conventions and declarations, including EU legislation. In the Czech Republic, domestic violence falls within the realms of substantive criminal law and procedural criminal law. As regards substantive criminal law, provided for in the Criminal Code (Act No. 40/2009 Coll.), the thesis addresses the crimes that are or may be somehow related to domestic violence. These include, but are not limited to, murder (Section 140), homicide (Section 141), severe bodily injury (Section 145), bodily injury (Section 146), bodily injury on excusable motives (Section 146a), unauthorized abortion without the consent of the pregnant woman (Section 159), soliciting a pregnant woman to undergo abortion (Section 162), deprivation of liberty (Section 170), unlawful restraint (Section 171), extortion (Section 175), rape (Section

185), sexual duress (Section 186), sexual abuse (Section 187), incest (Section 188), abandonment of a child or a child entrusted in care (Section 195), neglect of compulsory maintenance (Section 196), battering of entrusted person (Section 198), battering of individuals sharing one household (Section 199), soliciting sexual intercourse (Section 202), obstructions to the enforcement of judgment and eviction (Section 337), false accusation (Section 345), severe threat (Section 353), stalking (Section 354) etc. The Czech law does not recognize the crime of "domestic violence" that would reflect all the features and signs of this pathological societal phenomenon, such as long-term duration, unidirectional nature or, as the case may be, clear division of roles to the oppressor and the victim, repeated occurrence, and escalation of violence.

As regards procedural criminal law, the provisions on the disposition right of the victim (Sections 163 and 163a of the Criminal Code) in particular seem problematic: the consent of the injured party is required to initiate prosecution for the aforementioned crime if the accused is a family relative. This has severe discriminatory effects in light of the right of the individual to protection by the state.

The thesis also briefly addresses the Act on special protection of victims and other individuals in relation to prosecution, and the Act on financial aid to victims of crime. The possibility to expel the offender from the joint household, provided for in Act No. 273/2008 Coll., on the Police of the Czech Republic, namely in Sections 44 through 47 thereof, is an important institute related to domestic violence. The issue of domestic violence is also addressed by legal provisions for less severe crimes, offences.

The author rates the existing legal provisions for domestic violence as positive, overall, especially in light of the fact that the principal problem of domestic violence, or the resolution thereof, is the inability of the victim to abandon, or leave the offender. If a victim of domestic violence decides to leave the offender, its rights can be effectively protected with sufficient means under Czech legislation. However, the sanctions of psychological violence remain problematic, similarly to the protection of victims once the offender is released from prison after its imprisonment has ended. This issue is partially addressed by the newly instituted crime of stalking (Section 354 of the Criminal Code).

The thesis also contains some *de lege ferenda* proposals and describes legal treatment of domestic violence in the United Kingdom.

Topic of the thesis: Victims of Domestic Violence and Criminal Law

Klíčová slova – Key concepts

Domácí násilí – Domestic Violence

Oběti domácího násilí – Victims of Domestic violence

Trestní právo – Criminal Law